

JOHAN VEENSTRA

DE BOOT NAOR VALHÖLL

VERHAELN

De boot naar Valhöll

JOHAN VEENSTRA

DE BOOT NAOR VALHÖLL

VERHAELEN

Een uitgife van de Stichting Stellingwarver Schrieversronte
Oosterwoolde, 1992

*Disse utgifte wodde wat de centeraasje angoat mit meugelik maekt deur
een subsidie van de Perveensie Friesland.*

CIP-GEGEVENS KEUNINKLIKE BIEBELTHEEK,
DEN HAAG

Veenstra, Johan

De boot naor Valhöll: verhaelen / Johan Veenstra. -
Oosterwoolde [Oosterwolde] : Stichting Stellingwarver
Schrieversronte.

ISBN 90-6466-066-2

Trefw.: verhaelen; oorspronkelyk - Stellingwarfs.

SSR-62

*Niks uut disse utgifte mag opni'j drokt en/of eupenbaor maekt wodden
op wat veur meniere dan ok, zonder dat daar van te veuren schriftelik
goedvienen veur geven is.*

*No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint,
microfilm or any other means, without written permission from the
author.*

© 1992 Johan Veenstra, Ni'jhooltpae

omslag: Sietske A. Bloemhoff

druk: Van der Meer, Oosterwoolde

ISBN 90-6466-066-2

Inhoold

Frühlingssonate 7

De torenkao's 24

Een psalm in de winter 33

Dood spoor 46

De jaordag van de keizer 55

De boot naor Valhöll 70

Een echte Fleischmann 87

De booby-trap 103

De toren van Belém 111

Frühlingssonate

De kleuterschoele was niet zo veer bij heur uut de buurt. Eins mar een peer straoten van heur huus of. Ze leup d'r vaeke langes as ze naor de winkel mos of as ze naor de bushalte zol. Niet dat et de kotste weg was om dan bij de schoele langes te lopen. As ze om bosschoppen mos of mit de bus vot zol, dan kon ze et vlogste et plein veur de flat overstikken en deur een nauw stegien waj' d'r dan zo. Mar haost onwillekeurig leup ze iedere keer toch bij de schoele langes en dan bleef ze de hieltied weer even bij et hekke staon om te kieken hoe as de kiender op et schoeleplein an 't speulen weren. Ze keek hoe as ze henne-en-weer vleugen over et betegelde plein en ze luusterde naor de stemmen. Ze heurde naor et kebaol dat ze maekten. Speulende kiender. As deur een magneet wodde ze de hieltied weer naor de schoele toetrokken. De schoele mit de drie grote liendebomen op et plein. As 't meitied was dan hong d'r zuver een zute blossemlocht onder de bomen, as d'r temeensen niet al te vule auto's in de straote reden die mit heur benzinedaamp alles verpestten.

Iedere dag vocht ze d'r tegen. Ze vocht tegen de macht die de schoele over heur hadde. Ze wus dat et verkeerd was om d'r iederkeer weer an toe te geven. Ze mos et niet doen, et was beter as ze et niet dee. Veur heur zels was et beter, veur alles was et beter. Mar et was een ongeliekese stried, as een pergrammeerde robot week ze nooit van et vaaste petroon of. Bij slot van zaeke mos ze aenlik wiezer wezen. Morgens, iedere morgen nam ze heur veur om die dag stark te wezen. Om niet toe te geven. Vechten zol ze. Heur verzetten zol ze, tot et uterste. Mar hoe veerder as de dag verstreek, des te meer as d'r an heur trokken wodde. Een onzichtbere kracht, onheurbere stemmen die heur inschuunden om d'r toch henne te gaon. Om d'r gewoon even langes te lopen. Hiel gewoon. As ze tóch naor de winkel mos, dan was 't toch ok niet zo gek om d'r even langes te lopen. Om heur mar even zien te kunnen, al was 't niet langer as een tel. Al was 't mar een zwink van heur. Och wat dee dat d'r aenlik ok toe. En zo verleur ze iedere dag de stried. Een stried tegen die onzichtbere kracht en die onheurbere stemmen. De stried tegen heurzels. En dan was 't weer verkeken. Dan ston ze weer bij et hekke van et schoeleplein te kieken. Speulende kiender.

Soms was et krek as ze heur zels weer zag. Et schoeplein van vroeger. Vuventwintig jaor leden. Et dörp midden in et heuvelachtige laand van de perveensie. De rondscharrelende kiepen op et boerehiem, de locht van mi'jd grös, de roggegarven an de stoeke, heur hingstevooltien Arjan, en Gosse, die tot diepe in meert bij de huzen langes kwam te ni'jjaorwinnen.

"Zegend ni'jjaor, vrouw."

Gosse veegde him mit de boverkaant van zien voesthaanske bij de neuze langes en nam de peer centen an.

"Zegend ni'jjaor, Gosse."

En Gosse toffelde et pattien of naor et volgende huus. Et leek zo lange leden, mar as ze wol, as ze echt wol, dan heurde ze de stemmen weer van doe. De lieties bij de spullegies die ze speulden. *Witte zwannen, zwatte zwannen, Buusdoekien leggen...* Fladden van geluden die versmultten mit et geluud van de straote achter heur. Et getingel van de tram, optrekkende auto's die veur et stoplocht stonnen te waachten, de stemmen van de kiender op et schoeplein van now.

As alles goed gaon was, dan hadde Gieneke hier now ok naor schoele toe gaon, dan hadde ze ok mit de aandere kiender speuld en draefd. As alles goed gaon was dan hadde ze heur d'r morgens henne brocht en middags weer ophaeld. Dan hadde zij bij de aandere memmen veur de schoele staon te waachten as die op et punt ston om uut te kommen. Ze ston d'r now ok wel es as de schoele uutkwam. Dan keek ze naor de memmen, die een aentien van heur of stonnen te waachten. Drok praotende over de kiender, over al die kleine dinkies van alle dag, die veur heur zo gewoon weren. Dan dee ze wel es een peer treden op 'e zied, dat ze zó dichte bij heur ston, dat ze heuren kon wat as ze zeden, waor as ze over praotten. Et was dan haost krek as ze d'r zels ok bij heurde. Dan luusterde ze naor de vrouwluden en ze keek hoe as ze even laeter mit de kiender vot leupen, allemaole een kaant uut. Zwaaiende en lachende.

"Gaoj" mit voetballen, Niels?"

"Jacob het mit Ellie, Jacob het mit Ellie!"

Et treiterende gezing van een koppeltien jongen.

En zij was allieud bij et hekke staon bleven. De hieltied weer bleef ze zo lange staon tot d'r niks meer te zien was, totdat de laeste kiender vot weren. Zij ok.

Op een keer was de schoelejuffer butendeure kommen en die hadde vraogd as ze misschien op ien van de kiender ston te waachten. Iederiene was ommes al vot. Nee, ze waachte nargens op, hadde ze

zegd. Ze hadde zuver even van heur stok west, doe de juffer dat zo inienend vraogd hadde. Nee, ze ston d'r zomar, dat was toch zeker niet verbeuden? Ze hadde naor de winkel west en ze hadde allieud mar even staon te kieken, ze ston toch zeker gien meens in 't pad? Ze was vot lopen zonder veerder nog wat te zeggen. De juffer hadde heur een betien wonder naokeken. Een nuvere vrouw, docht ze.

In 't vervolg was ze niet zo dichte meer bi'j et hekke staon gaon. Stel dat die juffer heur weer een keer over 't mad kommen zol of dat de ere vrouwluden mit heur beginnen zollen te praoten. Wat mos ze dan zeggen? Stel dat ze heur, krek as de schoelejuffer, begonnen uut te heuren. Mos ze dan vertellen waoromme as ze d'r iedere dag ston? Mos ze dan van Gieneke vertellen? Ze zollen daenken dat ze niet hielemaole goed wies was. Dat hadde die juffer grif ok docht. Ze hadde ja zien hoe ze heur ankeken hadde en ze hadde heur ogen in de rogge vuuld, doe ze vot lopen was. Ze hadde verneumen dat ze naokeken wodde. Zoks verneem ie verhipte goed. Mar ze hadden d'r allemaole niks mit te maeken. Hielemaole niks. En toch kon ze heur et beste mar een betien huden veur de meensken. Meensken koj' nooit hielemaole vertrouwen, d'r was as 't d'r op an kwam gien minder goed as meensken.

Daoromme ston ze in 't vervolg an de aandere kaant van de straote, onopvalend veur een groot winkelraem. As ze heur kaant al opkieken zollen, dan zol ze krek doen as keek ze wat d'r allemaole in de winkel te koop was. Een etalage vol boeken, naemen en titels. Oek de Jong: *Opwaaiende zomerjurken*, Jan Siebelink: *En joeg de vossen door het staande koren*, Nadjezjda Mandelstam: *Tweede Boek*, ofpriesd tot zeuventien en een halve gulden. En deur de boeken, de naemen en de titels henne spiegelde de schoele in de grote winkelrute. Een betien daanserig en trillerig was et beeld bi'jtieden en soms was et even hielemaole vot as de tram of een grote vrachtauto de straote langes ree. Krek as een steuring op et tillevisiescharm. En as de tram of de vrachtauto veurbi'j was, dan was et beeld ok weeromme.

De vrouwluden keken heur kaant niet uut, ze hadden et vusen te drok mit heurzels en mit de kiender. Gieniene die d'r euvelmoed in hadde dat ze now van veur de winkel weg ston te kieken. Misschien hadde ze hier ok wel hielemaole niet staon gaon hoefd. Misschien hadden ze ok wel nooit arg in heur had, doe ze nog vlak naost heur bi'j et hekke ston. Misschien was ze heur wel nooit opvalen.

Et was gek, mar d'r was ien maegien bi'j, daor keek ze altied naor. Daor kwam ze veur. Omdat die zovule van Gieneke hadde. Niet iens

zo zeer wat et uterlik anbelangde, mar wel in heur doen en laoten. Een fien, stil maegien, dat nooit zo drok mitspeulde en dat altied as laeste ophaeld wodde as de schoele uitkwam. Grif wel een menuut of achte ston ze allieënd bij et hekke as iederiene al lange vot was, dan eerst kwam heur mem d'r op een sokkeldraffien an en leupen ze tegere vot. De mem mit kleine, kerdaote stappen. Et maegien mit daansende, hinkelende passies naost heur. Een los blauw maanteltien, een bloemd jurkien, een linnen tasse mit Winnie the Pooh d'r op. Ze keek heur altied nao, de straote uut, de hoek omme. Dan eerst gong ze op huus an. Gieneke... As alles goed gaon was...

Et hadde allemaole zo mooi leken in et begin. Siemen en zij. Een flattien midden in de stad. Et leven van alle dag. Ze hadde de eerste peer jaor deurwarkt totdat Gieneke kommen was. Ze hadden de centen wel bruken kund. Mar nao die tied hadde ze d'r gien verlet meer van had en gao uut warken. Et kiend en de drokte in huus, de doodgewone daegelikse dinkies as: bedden opmaeken, de eteraosie klaor hebben as Siemen aovens van zien wark thuus kwam, bosschoppen doen mit Gieneke in et waegentien; mit al die kleine dingen was ze stomweg gelokkig west op dat flattien, zeuven hoge an et plein.

Misschien dat et wel verkeerd west hadde, misschien hadde ze heur wel te vule ofscharmd van de wereld. Misschien dat ze d'r vaeker utgaon moeten hadde. Siemen die daor de hieltied op an stuurde. Siemen die aandere was. De mooie, vlotte jonge.

"D'r drijt een mooie film, Ineke, ik helpe je wel mit ofwasken en dan gaon we naor de film. Wat zej' d'r van? Wij mit 'n beidend lekker een aovend vot."

"En Gieneke dan?"

"Ae wat, we hoeven toch altied niet om Gieneke thuus te blieven? Et maegien van de burenen kan toch oppassen? Ze hebben et al zo vaeke anbeuden en ze wil 't mar wat graeg, want dan kan ze d'r es een losse stuver bij verdienen as ze zo now en dan es bij oons oppast. Et kan ommes niet makkeliker. Wat kiek ie now toch bedaenkelik."

"Mar as d'r wat gebeurt, Siemen."

"Mar wat zol d'r dan gebeuren moeten?"

"Dat weej' nooit."

"Toe now, Ineke, Gieneke is een hatstikke makkelik kiend. As ze now altied goelde of zo, mar d'r is ja nooit ien keer wat mit heur te

redden en as dat maegien van de buren now niks was, mar et is een serieus ding en et is betrouwzem volk. Zie toch altied gien spoeken. Die bestaon niet. Zeg now mar van ja. En as we dan weer thuus kommen nao de film," hi'j begon te fluusteren, "dan warken we dat buurmaegien zo hadde as 't kan de deure uut en dan wi'k mit je vri'jen. De hiele naacht. Krek as vroeger doe we nog verkering hadden. Vroeger, heur ie wa'k zegge, we wo'n oold, meid."

Hi'j hadde heur beet pakt, ze hadde zien aosem in de hals vuuld en zien haor tegen heur gezicht.

"Lao'we een aandere keer gaon, Siemen. Ik bin d'r now echt niet klaor veur. Ik was zo van doel om een peer laekenties omme te zeumen vanaovend en we hebben een maol bonen van je mem kregen, die moe'n beredded wodden. En morgen kom ik daor ok niet an toe, want dan moe'k wasken, d'r ligt een staepel smerig goed. Ie kommen ok altied zomar mit zokke dingen anzetten. Dat kan 'k niet. Ik moet et altied allemaole wat veuruut weten. Ik moet et allemaole wat op 'e riegel hebben, da'k me d'r op instellen kan. Eers is 't me allemaole te rempend. Zuww eene aandere keer? D'r dri'jt ommes wel es weer een mooie film."

Hi'j hadde heur los laoten, was op 'e baank toe lopen, hadde de kraante pakt en was zitten gaon te lezen. Zij hadde et eten toemaekt. Ze hadden d'r mit gien woord meer over praot, mar die aovend hadden ze niet vri'jd. Hi'j hadde heur welterusten zegd. Hi'j hadde heur niet anraekt. Ze hadde naost him legen en hadde nog zeggen wild dat et heur speet, ze hadde mit de haand deur zien haor strieken wild. Ze had et niet daon.

Alliend et kleine kreengien daor as ze in omme cirkelde, et leven mit 'n drienend, dat was veur heur genoeg west. En wat daor buten gebeurde, was heur stiekemweg ontkommen. De daegen en de jaoren weren heur as dreug zaand deur de hanen gleden. En ze weren hiel staorigan uut mekeer gruud. Onmarkber haost, mar toch, deur alderhaande kleine dinkies wodde ze 't geweer. Eerst hadde ze 't van heur ofdouwd. Ze mos niet te vule prakkezeren, et was grif niet waor, ie konnen je ok overal wel prakkezaosies over maeken. Mar toch, et gevuul dat de boel hiel staorigan an 't veraanderen was, dat gevuul was onmiskenber en wodde de hieltied starker. O, ze weren vanzels wel es mit 'n beidend vot west, naor de film, naor een tenielstok of naor de jaarlikse feestaovend van et bedrief daor as hi'j warkte. De mooie, vlotte jonge. Daor ok. Ze hadde heur ienzem en alliend vuuld tussen alle drokte. Ze hadde et geroezemoes van de stemmen heard, mar ze

hadde niet heurd wat d'r zegd wodde. En Siemen die him zo makkelijk beweug. Alles gong him lieke makkelijk of. Ze vuulde heur as een bang, schichtig wezeltien. Een bang, bleu schoelemaegien. En ze hadde vuuld dat ze bekeken wodde, ze hadde vuuld dat ze heur bepraotten. Ze hadde de lachies zien om de monden, een betien smeels. Ze hadde weten wat ze zeden.

"Is dat dat vrouwgien van Siemen? Now, die is ok niet slimme praots, wel? Wat een verschil, die beide. Begriep ie now wat hij in heur zicht?"

Ron warkte op zien ofdieling. Zien naoste kollega. Tekener, krek as Siemen. Ze hadden daanst op die feestaovend van de zaeke, zij mit Ron, hij mit Els. En ze hadde zien hoe ze naor mekaander keken. Ze hadde wild dat ze lieke vlot was, dat ze lieke rap en gevat praoten kon over al die onbenullige dingen. Ze was niet lilliker as al die meiden en toch...

En ze hadde Siemen geleufd, steevaaste hadde ze geleufd wat hij heur vertelde. Waoromme zol 't ok niet zo wezen kunnen dat ze 't drok hadden op et wark, dat ze overwarken mossen. Overwarken, et oeroolde smoesien. Ze hadde et nooit in de gaten had. Ja, pattietoeren hadde ze wel es docht dat hij veraanderd was bij et begin vergeleken, mar och, et zol misschien ok wel verbelinge wezen. En misschien veraanderde alles ok wel nao verloop van tied, misschien heurde dat d'r ok wel bij. Dat was aenlik ok zo grif as wat.

En doe inienend was 't uitkommen. As een rommelslag. Hij hadde 't heur zomar zegd. Op een aovend. Zomar een aovend deur de weke. Die aovend vergat ze nooit. Et regende een betien, de lochies van de stad weren waezig deur de regendruppen op et glas. As een emmer koold waeter was et over heur henne kommen.

"Els en Ron willen een adverteensie in de kraante zetten laoten veur p.r."

"P.r.?"

Ze hadde him aneken.

"Partnerruil."

"Els en Ron?"

"Ja, is dat zo gek? De kraanten staon d'r ommes vol van."

"Ja, mar dat bin toch allemaole vremden, mar Els en Ron..."

"Ae toe now je, we leven toch niet meer in de veurige ieuw. Ie bin ok zo allemachtig bekrompen in dat soorte van dingen. Et hoeft d'r toch niet minder omme te gaon of zo? Et gaot d'r vaeke juist vule beter omme. Ik hebbe zegd dat ze die adverteensie eerst mar niet

plaetsen mossen, mar dat wij misschien wel..."

"Wij?"

"Now ja, waaromme eins niet? Ron zicht d'r goed uut. Haost krek zo goed as ik."

Hi'j lachte.

"En Els, now ja, God Ineke, we hebben mit 'n drienend ok al wel es wat had en mit 'n beidend ok wel. Now weej' alles in ien keer. Ron maekt daor gien heisa omme, dat ie hoeven d'r ok gien drokte omme te maeken. Waaromme zoj' ok niet es mit doen? Mit 'n drienend doen we ok wel es strippoker."

Hi'j grinnikte.

"Els kan dat superverleidelik doen. Ze kan een kerel staepelgek maeken as ze wil. Dat kun ie grif ok. Dan koop ie wat van dat zwatte ondergoed, een betien van dat uitdaegende spul. Ie oefenen eerst gewoon thuis, allierend veur mi'j. En dan zuj' es zien wat d'r allemaole gebeurt."

Hi'j grinnikte weer.

"Liekt et je niet lekker toe om klaor te kommen mit Ron? Of docht ie dat et mit mi'j et lekkerste was?"

Ze hadde niks zegd.

"We leven niet meer in de veurige ieuw, Ineke, en we kun toch ok wel meer dingen mit 'n vierend doen as allierend vri'jen. Op vekaansie of zo. Zi'j gaon altied naor de wintersport. Sankt Johann. Now, wat donkt je? Et liekt mi'j blits, hatstikke blits, weej' dat. Wij tegere op 'e lange latten de bargaen of soezen en aovens glühwein in een gezellig kroegien, mit een orkessien d'r bi'j. Van die kerels in van die kotte leren broeken mit galgens en toefies edelweiss op 'e hoed. En rieden in een arreslee mit bellegies en peerden. Now, toe now je, ie zitten d'r bi'j as kuj' niet tot tiene tellen."

Die aovend was et begin van et aende wodden. Ze wol d'r niet meer an daenken wat d'r allemaole gebeurde was. De iene keer dat ze heur toch bepraoten laoten hadde om toch een keer mit te gaon naor Ron en Els. Omdat et d'r blikber bi'j heurde vandaeg-an-de-dag, omdat Siemen et wol, om d'r bi'j te heuren, om d'r mar niet uut te schaaien. Et anhaelige geflixflooi op 'e baank, de vri'jper'tij mit Ron op et vloerklied in de kaemer. Ze wol d'r nooit meer an daenken. Et was gewoon kepot gaon. Stokkend. An mot. Alles. So what. Ze was vot gaon, mit et kiend naor heit en mem. Een peer koffers, een stokmen-nig deuzen vol mit spul mit.

Een weke of wat laeter hadde ze een huus toewezen kregen in een

ni'je buurt in et oosten van de stad. Krapan een jaor laeter was de scheiding uutspreuken. Dat gong vlogge vandaege-de-dag. Zi'j hadde et kiend holen mocht, mar et leven was kepot west. Heur hiele wereld, dat hiele kleine wereltien was in mekaander ploft.

Ien keer was ze nog naor de oolde flat toe west. Zomar overdag. Een keer dat ze zeker wus dat Siemen d'r niet wezen kon. Ze hoopte dat ze gien bekenden treffen zol. Ze hadde beneden in de betegelde ruimte mit de brievebussen op et knoppien van de lift drokt. In de lift hadde ze in et spiegeltien keken. Hoe vaeke hadde ze wel niet in die zelde lift staon? Al die jaoren, al die ontelbere keren. Et was aenlik krek as d'r niks gebeurde was. Aj' et je goed indochten dan was 't krek as d'r niks an de haand was. Aj' et je goed inleefden dan was 't krek as ze gewoon naor huus gong. Dat ze even de stad in west hadde om bosschoppen en now weer op huus an zol. Ze hadde de galerij uut lopen tot de veurdeure an toe. Et plakplaetien van Amnesty International zat d'r nog en dat van de Waddenzeeverieninge ok. Ze vuulde an de krokke van de deure. Ze keek deur et keukenraem in huus. Et aanrecht mit wat smerige panne- en boddeboel. De taofel daor de broodetersboel nog op ston. Een pak brinta en een flesse melk. De lidcactus veur et raem bluuide. Zi'j hadde him nooit in de bluui kriegen kund. Hi'j was nog nooit zo mooi west as now. Ze telde de bloemen. Achttien op zien minst. Dikke, roze bloemen. De keziene van et raem was an te zien dat ze in tieden niet schone maekt weren en d'r hong fien spinrag veur et raem van de slaopkaemer.

"D'r is gieniene thuis, heur."

Ze keek naor de vrouw die uut de deure kwam van de flat d'r naost. Een vremde vrouw, ni'je burenbliker. Ze zee dat ze wel es weer kwam, dat d'r gien haost bi'j was, dat et niet belangriek was. De vrouw dee de deure weer dichte. Ze keek over de stad. De toren van de roomse karke, et zwembad mit de wapperende vlaggen. Aj' goed luusterden koj' et angaon van de kiender in et zwembad boven et lewaai van et verkeer in de straote uut heuren.

Hier hadden ze naor et vuurwark staon te kieken mit oold en ni'j. Een waarme jasse an, de deure op een kiertien, et uutien spatteren van steerns en pielken in de vostlocht van de winternaacht. Et klappen van gillende keukenmeiden, de prikkende locht van kruutdaamp die as een waes deur de straote hong. En Siemen zien lippen op heur mond.

"Zegend ni'jjaor, meid. We blieven altied bi'j mekaander."

Zien gezicht was rood en paors van de uut mekaander springende steerns. Ze hadden de ere meensken op 'e galerij et ni'jjaor ofwunnen.

De aandere meensken. De meensken hadden d'r niks van begrepen.

"Et leven gaot veerder," hadde mem zegd, "et weert oons now ienkeer niet altied mit."

Ze mos d'r niet bi'j zitten gaon, prakkezeren en janken hulp niks. Mem hadde makkelijk praoten. Wat kon et heur allemaole schelen. Ze was eigen baos, waor bemuude mem heur eins mit? Waor bemuuden al die aandere meensken heur mit? Al die goeie raodgevers, ze kon ze missen as koezepiene. Ze hadde mem de waorhied zegd, ze zol 't zels wel uutzuken. An dat geleuter van mem hadde ze niks. Ze hadde gien meensken van neuden, ze konnen wat heur anbelangde allemaole wel oprassen. Ze dee wat ze zels wol zonder dat ze rekenschop hoefde te holen mit wie dan ok.

Ze kwam aovens laete op bedde en morgens laete van bedde en ze vuulde heur op 't laeste zo slop as een dweil. Te lamlendig om nog een slag te doen. De boel versloerde gaondeweg en ze raekte an de draank. Zomar, zo ongemurken weg. Ien glassien sherry, nog een glassien sherry. Et was zomar kommen en op een gegeven mement hadde ze d'r niet meer zonder kund. Ze hadde heur schaemd, ze hadde et perbeerd te verbargen veur de meensken. Ze hadde perbeerd om niet meer te drinken, gien ni'je flessen in de supermark te kopen. Ze hadde et echt perbeerd. Ze hadde de flessen in et aanrecht verburgen, aachter de eek, de pot zoolt en de sode. Zodat ze ze niet zien kon as ze et deurtien los dee, mar et was niet lokt. Ze was opvliegend as mem d'r es wat van zee en ze kon et niet uutstaon as Gieneke zeurde of goelde. Et warkte heur op 'e zenen. Ze hadde heur slegen, laeter hadde ze d'r omme goeld. Hoe hadde ze 't doen kund? Om heur eigen kiend te slaon. Mar ze hadde et weer daon en et was de hieltied slimmer wodden. Zo slim, dat ze heur Gieneke ofpakt hadden.

Gieneke was naor Siemen gaon, die was ommes weer trouwd intied en hadde een riegelmaotige huusholing. Dat hadden al die hoge heren beslist. En zi'j hadde een kure ondergaon moeten in et ziekenhuus. Ze mos eerst de oolde mar es weer zien te wodden, zeden de dokters. Ze was ja hielemaole over de toeren, op disse meniere kwammen d'r nog ongelokken van.

Et ziekenhuus. Et gekkenhuus, zeg dat mar. Een log bakstienen gebouw in een grote tuun mit een hekke d'r omme toe. Bloemparken, baanken en anharkte patties. De lange gangen in et gebouw, de traelies veur de raemen. De treden van de zusters op 'e stienen vloer. De witte muren, muren die op je ofkwammen, die je verpletteren wol-

len. Veural naachs kwammen ze op heur of. Van alle kaanten toege-
lieke. Ze zollen heur verstikken. Staorigan zollen ze heur smoren. En
ze heurde Siemen lachen. Iedere naacht zag ze zien lachende gezicht,
zien wangen nat van de traonen. Van al dat lachen. Ze vocht tegen de
muren, tegen de meensken. En Siemen lachte mar en leup vot zonder
heur te helpen. En Gieneke nam hij mit. Ze zag heur in heur blauwe
maanteltien an zien haand de tuun uutlopen op et hekke of. Ze wol
heur aachtemao, ze wol vraogen as ze heur niet mitnemen wollen, as
ze heur niet aliend laoten wollen, mar ze kon niet veuruut kommen.
Ze kon gien tree maeken, ze hullen heur tegen. Ze sleug wild om heur
henne. Ze ramaaide om heur toe. En dan inienend locht en zusters, et
petrettien van Gieneke lag in alle gruzelementen op 'e vloer. Vanuut
de aandere bedden keken ze heur an. Al die aandere gekken. Mit grote
ogen, zonder wat te zeggen.

En dan de isoleer cel. Midden in de naacht. De deure die dichte
klapte, et schelle locht en weer de muren, die now nog vuie dichterbi'j
weren as zokrek. Now zollen ze heur echt verpletteren. Ze zollen heur
levend begreven. Ze raosde en gilde totdat ze gien stemme meer over
hadde, totdat ze heur plat spuit hadden. Moonsters, gedrochten mit
verwongen gezichten in witte jassen.

Die morgen was ze weer naor de Raod toe west om te heuren as
Gieneke weer bi'j heur kommen moch. Ze was d'r al zo vaeke west.
Die morgen hadde ze heur nog zo veurneumen om kalm te blieden. Ze
moch heur niet opwienen. Daor hadde ze aliend heurzels mar mit.

Ze hadde bi'j de taofel zeten mit dezelde meensken weer tegenover
heur. Manluden mit pepieren en rappotten, die et allemaole zo sekuur
wussen. Die heur iedere keer weer percies vertelden wat heur alle-
maole schilde. Die heur zeden wat de dokter heur zegd hadde en de
maotschoppelik warkster en dat gebeuren mos wat as et beste veur
Gieneke was. Dat die veurlopig toch mar et beste bi'j heur heit blieden
kon. Et kiend mos ommes hebben, mos eerst hielemaole weer op
verhael kommen en et was beter dat ze heur veurlopig ok niet te zien
kreeg. D'r was now ienkeer zovule gebeurd en et kiend moch beslist
niet weer overstuur raeken. De dokter hadde zegd dat ze nog lange de
oolde niet weer was. Ze was nog niet in staot en zorg weer goed veur
et kiend. Dat mos ze zels toch ok in de gaten hebben. Laeter, ja laeter
netuurlik wel, ze gong veuruut, dat wel, de dokter was beslist niet on-

tevreden, zo mos ze 't echt niet opvatten, mar et was now allemaole nog wat te betied en waaromme zoj' de boel op 'e klippen jaegen. Haost was nooit goed en zeker niet mit dit soort dingen. Ze begrepen heur best, mar et mos allemaole nog wat betiemen. Alles mos betiemen.

"Mar ik misse Gieneke zo," hadde ze zegd, "mar ik misse Gieneke zo."

Ze hadde de manluden an de aandere kaant van de taofel ankeken. Ien van de manluden, iene mit een brille op, blaederde wat in de staepel pepieren omme.

"Mar vrouw De Jaeger, dat snappen we best, ie moe'n niet daenken dat we 't zeggen om jow hunen te kunnen, waaromme zollen we, we willen ok veur jow et alderbeste, mar jow moe'n toch ok begriepen kunnen daj' d'r nog niet hielemaole weer bovenop binnen."

En doe hadde ze heur weer niet inholen kund. Krek as de veurige keren was ze d'r weer falikaant deur henne gaon. Deur al heur goeie veurnemens. Dwas deur dat dunne laogien vernis dat lieken dee dat ze staorigan de oolde weer an 't wodden was. Ze hadde raosd, ze hadde mit de voesten op 'e glimmende iekenhoolten taofel boekt en ze hadde de manluden uutmaekt veur alles wat maal en mooi was.

"Jim hebben ommes hielemaole gien gevulte in jim donder," hadde ze beuld. "Jim drokken me ommes alliend nog mar dieper in de modder. Onmeensken bin jim, stok veur stok. Ja, kiek me mar an mit jim uutgestreken tronies, now hebben jim r.ie ommes waor as jim me hebben willen. Jim hebben ommes altied geliek. Breng me mar weer naor 't gekkenhuus. Sluut me mar op en spuit me mar weer plat."

En doe inienend hadde ze et petret van de Keuninginne zien. Die lachte. Iederiene lachte om heur. Op 'e feestaovend, ze hadde ze zien, die smiespelende meiden. In et ziekenhuus, de dromen waor as Siemen zo in lachte, iederiene hadde altied om heur lacht. In iene greep hadde ze de zwaore, glaezen askebak te pakken had en in iene hael zaaide ze die deur de kaemer, mar hi'j raekte et petret niet, meters d'r naost batste hi'j tegen de mure an diggels en de Keuninginne lachte deur. Nog hadder as zokrek.

Een middag of wat laeter hadde ze om een bolle naor de bakker west en weer was ze bi'j de schoele langes kommen. Et kleine maegien ston alliend bi'j et hekke. De aandere kiender weren al mit de mem-

men vot. Ze bleef staon.

"Dag Gieneke," zee ze had-op.

Et maegien keek heur an.

"Ik hiete niet van Gieneke, ik hiete Betsie."

Ze lachte.

"Wat een mooie naeme," zee ze.

Even was et stille.

"Heur ie die meziek wel in de veerte?" vreug ze.

Et maegien nikte.

"Dat is een dri'jorgel. D'r is karmis in de buurt. Hej' wel zin an een vluttien petat?"

"Ik lusse gien petat," zee et maegien.

"Een zoerstange dan of een poedegien mit zuurties?"

Et maegien keek heur an.

"Een zoerstange vien 'k wel lekker."

"Now, kom dan mar mit, kleine bedarveling daj' binnen, dan kopen wi'j tegere wat lekkers."

"Mar mem dan?" vreug et maegien, "ik moet op mem waachten, die haelt me hier zo daolik weg. Ze komt me iedere dag ophaelen en a'k vot lope, dan wodt ze ongerust, dan wet ze niet waor a'k bin. Ik moet hier op mem waachten."

"Mem komt zo dommiet," zee ze, "je mem komt je zo dommiet bi'j mi'j weg haelen, ik kenne je mem wel goed. We praoten wel es mit 'n beidend en vroeger hewwe tegere op 'e zelde schoele zeten, doe we krek zo oold weren as ieje now. Dat is wel vuventwintig jaor leden. Wat lange, hen? Zeg mar tante Ineke tegen me. Kom now mar, dan gaon wi'j tegere wat lekkers kopen."

Et maegien hadde heur even wiefelende ankeken, doe hadde ze heur bi'j de haand kregen en weren ze praotende naor de karmis lopen. Och, aenlik was karmis een groot woord. Een dri'jmeule, een schiettente, wat tenties mit snuusteri'jen en snuperi'je. Et was d'r niet iens slimme drok. D'r beinselden wat jongen omme die krek uut schoele kommen weren en heur centen verdeden in de autoscoter.

Ze hadde zoerstangen kocht en euliebollen en een groot speul-goedbiest. Een bonte giraffe, want die hadde ze zo mooi vunnen. En et maegien hadde honderd uut praot doe ze naor huus lopen weren. Hiel gewoon allemaole. Et was aenlik krek as 't Gieneke was. Krek as hadde ze Gieneke ophaeld.

"Wanneer komt mem now?" hadde et maegien vraogd doe ze tegere broodeten hadden.

"Vanaovend," hadde ze zegd. "Ie hoeven niet bange te wezen, mar et kan wel wat an de laete kaant wodden eer dat mem komt, want ze mos vandemiddag zomar inienend rempend vot. Beppe vuulde heur niet al te fit en die mos ze helpen."

"Mar heit dan?"

Heit moet mem ommes weer bi'j beppe weg haelen. Weej' wat, ie meugen nog wel een schoffien opblieven om naor de tillevisie te kieken en dan breng ik je aanst al vaast een schoffien op bedde, dan kuj' al vaast een rokkien slaopen, want ie moe'n morgen weer naor schoele. En as heit en mem dan kommen, dan maeken we je wel wakker. Wat donkt je, lus ie wel een koppien waarme aniesmelk, Gieneke?"

"Ik hiete ommes van Betsie!"

Ze lachte.

"Netuurlik, ie hieten van Betsie."

Ze zette de tillevisie an, Betsie keek naor *The pink panther* en zi'j was in et keukentien doende en breng in de melkkoker een vluttien melk an de kook.

Een half uurtien laeter struupte ze heur et nachtjassien an, et paste heur percies, ze was grif lieke oold as Gieneke. Op et kleine kaemertien brocht ze heur op bedde.

"Lekker slaopen gaon, heur. Dommiet kommen heit en mem ja."

Et maegien nikte.

"Mem het nog nooit van jow verteld," zee ze, "jow bin nog nooit bi'j ons west."

"Nee, mar we hebben wel tegere winkeld, je mem en ikke, en we hebben vroeger tegere op schoele gaon. Mar dat is al zo lange leden. Wel dattig jaor."

"Vandemiddag zeej' van vuventwintig jaor."

"Now je, klein wiesneusien, wat maekt dat now uut. Vuventwintig jaor dan. Je mem het grif nog wel een foto van heur en van mi'j. Daor staon we tegere op, krek as zitten we in een vliegmesiene."

"Een echte vliegmesiene?"

"Nee, gien echten iene, mar et liekt wel krek echt. We hebben beidend een groot, wit strik in 't haor. Vraag je mem mar es aj' die foto es zien meugen. Mar now moej' slaopen gaon, heur. Droom mar van je giraffe. Zuj' dat doen?"

Et maegien nikte weer.

"Welterusten, mien kiend."

"Welterusten, tante Ineke."

Ze streek heur even deur 't haor. Doe knipte ze 't locht uut. In de veerte tingelde et klokkespul van de toren.

Et was aenlik krek as vanooolds. Gieneke lag op bedde en Siemen mos overwarcken. Dommiet zol hi'j thuus kommen, dan heurde ze de sleutel in et sleutelgat, dan heurde ze hoe as hi'j in et gaankien de jasse an de kapstok hong. Dan schonk ze koffie in en praotten ze tegere nog een posien nao, over van alles en nog wat, over al die kleine gebeurlike dingen van de dag. Dommiet kwam Siemen.

Ze kwam in de bieren en dee de gedienen dichte. Buten braanden de lochies van de straotlanteerns, buten haelde de wiend een betien an. Ze gong weer op 'e baank zitten en zette de radio an. Et ni'js uut de stad mit meziek d'r tussendeur. Et was gezellig in de kaemer. Ze schonk heur een koppien koffie in en pakte een koekien uut et trommegien. De meziek op 'e radio was oflopen. Een manludestemme vertelde dat d'r een maegien vot was. Zomar. Gieniene die wus waar as ze was. Ze was vot west doe heur mem bi'j 't schoeleplein kommen was om heur op te haelen. D'r was zocht deur de pelisie en deur de meensken uut de buurt. Mar ze hadden niks vunnen. Een aandere man van de radio praotte mit de mem van et maegien. Ze was zo bange dat d'r wat slims gebeurd was, vertelde ze, en as d'r meensken weren die wat zien hadden, meensken die misschien wat wussen, as die de pelisie dan bellen wollen. Ze vertelde hoe ze d'r uutzag. Een klein, fien dinkien. Donker, krulderig haor. Ze hiette van Betsie. Ze was zo ongerust, zo verschrikkelike ongerust. Ze goelde een betien. De man van de radio nuumde et nommer van de pelisie nog een keer en doe kwam d'r weer meziek. *De Frühlingssonate* van Beethoven. Et was as ze een schok kreeg. Die meziek. Diezelde meziek. Hoe lange was et leden? Ze was een kiend west. Uut-van-huus bi'j omke en tante. Morgens in de vroegte hadde ze bi'j de broodtaofel zeten, de dag naodat mem heur brocht hadde. Doe hadde die meziek op 'e radio west. Tante hadde de radio wat hadder anzet en hadde zo now en dan zachies mit neuried. En laeter hadde tante verschillende keren een plaete dri'jd. Mit dezelve meziek d'r op. Tante hul van meziek. Ze hadde een grammefoon mit grote 78-toeren plaeten d'r bi'j. En zij hadde d'r stief op 'e neuze bi'j zeten om te kiekien hoe as 't allemaole warkte en om te luustren naor de meziek.

Ze zette heur koppien daele en kwam overaende. Ze leup hennen-weer van de kaemer naor de keuken, van de keuken naor de kaemer. Ze keek in et slaopkaemertien. Et maegien sleup vaaste. De giraffe lag naost heur. Op 'e ti'jen sloepte ze et kaemertien weer uut.

Misschien dat ze krek zo klein west hadde as Gieneke. Dat ze uut-van-huus zol naor die vremde omke en tante. Mit mem op 'e fiets d'r naor toe. Et was veerder as et veerste plak waor as ze ooit in heur leven west was.

"Moe'n we nog veer, mem?"

"We bin ommes nog mar halverwege, mien kierd. Bi'j' mu?"

"Nee, mem."

"Aj' mu binnen dan moej't zeggen, heur. Dan gaon we even in de baarm zitten en dan eten we een boltien op. Mem het bolties en ranje in de fietstasse. Zuwwe eerst nog mar een tippien deur fietsen?"

"Ja, mem."

Laeter hadden ze heidend naost mekeer in de baarm zeten, tussen pollen margrietten en rooie klabber in. Ze hadden een boltien opeten en een bekertien ranje dronken. Omstebeurten uut et zelde bekertien. En doe weren ze weer wieder fietst naor die vremde omke en tante. Veerder as veer.

Die omke en tante weren aenlik best aorig. Omke hadde een nuvere kerel west. Een wondere snaek. Die middag hadden ze butendeure in een leeg kiepehokke eten. Daor zatten omke en tante bi'j de zoemerdag. Dan bleef et in huus netties, want tante was slimme schone en zo kreeg ze gien hujzaod in de matte. Et was mooi west om in dat lege kiepehokke te eten. Et was d'r best gezellig in. Wit varfde hoolten waanden, een grote taofel mit stoelen, een oolde divan en een fernuus. En omke, die rere potsemaeker, gooide et lege etersbod zomar deur et eupen raem butendeure in et grös.

"Zo doen we dat hier altied. Doe 't ok mar."

Ze hadde 't niet dust. Ze hadde mem stiekem ankeken en ze hadden allemaole lacht om die malle, brieke fratsen van omke.

De grote meensken hadden die middag praot en zij hadde een grote, gimmeleren bloemegieter van tante kregen om de afrikaonties in et parkien wat waeter te geven, want de boel was zo dreuge as hoppe, zee tante. Et zaand was zo mul west, dat et waeter d'r zomar weer oflopen was, krek as een klein reviertien naor de raand van et bloembedde.

En doe was mem nao et theedrinken in de bieten kommen.

"Ik zal de aevenseerschoenen wel es antrekken moeten."

Ze hadde de maantel antrokken en de hoed opzet.

"Ankem weke kom ik je weer ophaelen, zij' goed oppassen en gien grote mond hebben en niet slaanteren mit et eten?"

Ze hadde van nee schudded. Mem hadde heur nog even ankreupen.

Doe was ze op 'e fiets stapt en de diek uutreden. Ze zwaaide nog een peer keer en zij zwaaide weeromme. Ze hadde roepen wild van: Dag mem, tot ankem weke. Ze hadde roepen wild van: Ma'k asjeblijf mit weeromme naor huus, mem. Doe was mem om de hoeke van de weg verdwenen.

Aovens op bedde hadde ze stiekem goeld en de weke hadde zo vreselik lange duurd.

Omke en tante hadden aorig genoeg west, daor hadde 't niet an legen. En ze hadden van alles daon om 't heur zo vule meugelik naor de zin te maeken. Ze hadde mit mocht, achter op 'e waegen mit et brune peerd d'r veur, naor de bouw toe, waor as omke en tante in de rogge an 't wark weren. Omke weldde de rogge mit de zichte en tante bun de bossen bi'j mekeer. En onder de aovend, nao et melken en 't broodeten, gongen ze weeromme naor de bouw om de garven an de stoeke te zetten. Soms hadde ze wel es mithulpen op heur meniere, mar ze kon de grote bossen mar kwaollik togen, ze weren heur te vule maans west. Dan paaide ze mar wat op 'e bouw omme. Ze zat bi'j de kaant van de sloot en keek hoe as de moggies raelings over et waeter vleugen en ze plokke gele knopies, roggebloemen en klokkiesheide. Veur mem, veur as mem heur weer ophaelde. En ze keek naor et oosten toe, daor ginderd woonden ze, hiel veer vot, aenden veerder as de toren van de karke. Nog vuuf naachten, dan kwam mem weer. Wat zol mem now doen? De dekens uitkloppen? Ofwasken?

"Waor daenk ie an?"

Tante kwam heur iniens over 't mad. Ze zag d'r rood uut om 't gezichte en heur aarms en hanen zatten vol rooie schrammen van 't roggebienen.

"Vermaek ie je wel een betien?"

"Jaowel, tante."

"Veur wie hej' die mooie bloemen plokt?"

"Veur mem."

"Weej' wawwe doen, morgenmiddag gaon we mit 'n beidend naor et dörp en dan kopen we een mooie ansichtkaorte en dan stuur ie die naor heit en mem. Wat zej' d'r van? Goed?"

"Ja, tante."

De aandere daegs hadde ze de kaorte vot stuurd. D'r ston een peerd op. Krek et peerd van omke en tante. Mit et puntien van de tonge tot de mond uut schreef ze mit een potlood *An heit en mem* op 'e kaorte en ze zette heur naeme d'r op. En tante zette et adres d'r op. Nog vier naachten slaopen.

Doe was Rikie nog twee daegen kommen. Daor kon ze mooi mit speulen, zee tante. Rikie was een aander nichien van tante. Ze sleupen naost mekeer in et staolen ledekaant in et ziedkaemertien op 'e dele. Een vremd maegien dat heur in de slaop de deken oftrok. Doodstille lag ze dan wat rillerig onder et laeken, zonder dat ze Rikie wakker maeken duste, want die was wat kringachtig en was misschien wel lek as ze heur midden in de nacht wakker schuddede. Nog drie nachten slaopen. Wat duurde de weke verschrikkelijk lange. Wat vuulde ze heur aliend in dit vremde bedde.

De stemme op 'e radio kondigde aandere meziek an. Et moderato uut et Celloconcert in C van Haydn. Ze wiefelde even en knipte doe et lochien an boven et kassien daor de tillefoon op ston.

feberwaori-meert 1984

De torenkao's

Et was op een dag in et veurjaor. Nao et middageten zag ik de buurman et pad opkommen naor oons huus toe. Heit zat in de kraante te lezen, mem lag mit et heufd veurover op 'e taofel zoe'n betien te soezen. De smerige panneboel ston nog op 'e taofel. De katte zat bi'j de kachel en longerde naor een bod mit bri'j. Zo now en dan streek hi'j me even bi'j de bienen langes en perbeerde dan vanof een leeg stoeltien op 'e taofel te kommen, mar ik hoefde mar even anstalten te maeken om him een tik te geven of hi'j deuk weeromme.

"Buurman komt et pad ok dwas," zee ik.

Mem schrok half en half uut de slaop.

"Hoe laete is 't?"

Ze keek op 'e wekker.

"Half twieje al? Dan ma'k wel maeken da'k de boel ofwusken kriege."

Buurman was al in 't achterhuus. We heurden dat hi'j de keuken-deure eupen dee.

"Middag saom!"

Hi'j stapte de keuken in. Heit legde de kraante daele.

"Dag Matten."

"Ik steure toch niet mit et eten?" wiefelde de buurman.

"Nee heur," zee mem, "we zitten mar wat te sloegkoppen. Gao mar op mien plak zitten. Ik zal de boel ofrumen."

Mem begon de bodde- en panneboel achteruut te brengen naor 't aanrecht in 't achterhuus.

"Schraol veur de tied van 't jaor, maot," zee de buurman.

Heit nikte.

"Et moch wat mi'j anbelangt wel wat gruuizemer wezen. Veurig jaor hawwe om disse tied et vee al in de weide en now liekt et nog nargens op. En et kan ok nog wel veertien daegen duren as 't zo deurgaot. Ik bin bliede da'k nog een klaampien huj op 'e dele hebbe. Bi'j Bosme's jongen bin ze d'r schone deur henne en ie kun d'r van op an dat et duraobel kopen is."

Heit nikte weer. Et was een mement stille in de keuken. In 't achterhuus fluitte de fluitketel mit et hiete ofwaswaeter. Buurman dremde es.

"Waor a'k eins veur komme, maot. We zitten van 't jaor weer onder de kao's. We hebben weer een hiele zwaarm om huus. Ze zitten in de wal en ze perberen ok weer uut alle macht om in de beide schostiens te kommen. Zol daor now hielemaole niks an te doen wezen? Ie bin jaeger."

Heit keek buurman es even an.

"We hebben 't d'r al es eerder over had, Matten, mar ik hebbe d'r gien nocht an en beginne hier midden tussen de huzen te schieten. Dan krie'k alle volk op 'e nekke en zeker die ni'je meensken hier bi'j omme. Ze kun gien jaeger zien vandaege-de-dag. Bekken as scheermessen en nargens verstaand van. Ik beginne d'r niet an."

"Daor he'k een bedroefd klein betien an," zee de buurman, "as ie d'r niet op schieten willen, dan hoef ik de ere jaegers ok niet te vraogen. Die zullen 't dan ok wel niet willen. Blift de vraoge hoe a'k dan es een keer van dat goed ofkomme."

"Misschien he'k wel een middeltien veur je," zee heit, "et mag aenlik niet, mar aj' me beloven daj't stille holen, dan kan 'k je wel wat an de haand doen. Ik bruke dat spul zels ok wel es."

"Wat is dat dan veur goed?" vreug de buurman.

"Fosfereier," zee heit, "ze moe'n je d'r vanzels niet op traperen daj' dat spul bruken, want dan bi'j' d'r glundig bi'j. Aj' d'r mar mit gien meens over praoten, dan kri'jt d'r gien haene naor."

Ik hadde gien idee wat fosfereier weren.

"Hoe moe'k d'r ankommen?" vreug de buurman.

"Ik hebbe wel een adressien," zee heit, "daor heb ik ze in 't verleden ok altied weg had. De dokter."

"De dokter?"

Buurman zien stemme klonk een betien verbaosd. Heit gnees een betien.

"De dokter, ja, die is ommes ok jaeger en die het ok gien verlet van die ekster- en kri'jetroep in 't veld. En hij kan makkelik an dat spul kommen. Hij bruukt d'r doodgewone kiepe-eier veur, daor spuit hij dan een klein vluttien fosfer in en dan legt hij hier en daor wat van die eier uut. Et warkt sebiet, dat zuj' zien, mar ie moe'n me beloven daj' d'r mit gien meens over praoten. Eers begin ik d'r niet an."

"Op mi'j kuj' an," zee de buurman, "a'k die bende mar kwiet bin. Mar is dat goed niet geveerlik veur ere biesten?"

"Och," heit haelde de schoolders wat op, "alle ere goed vret gien eier en aj' ze een aentien van de grond leggen, dan hej' niet zovule kaans dat d'r aander goed bi'j gaot."

"Now, aj' zorgen kunnen da'k wat van die eier kriegen kan, dan zol me dat een hiele stiekel uut de voete wezen," zee buurman.

Hi'j kwam in de bienen en zette de pette weer op.

"Al vaast bedaankt veur 't ontrief."

"Et is niks gien ontrief," zee heit, "de jonge kan vandemiddag mitien wel even mit een vluttien eier naor de dokter toe. Et is toch woensdagmiddag, dat ze hoeven niet naor de schoele en aandere hangen ze toch mar wat omme en hebben nargens gien doel in."

"Mar de radio is vandemiddag mooi, heit, ik wil graeg naor de radio luustren."

"De radio blijft d'r wel, ie gaon mit wat eier naor de dokter, hoe zuwwe 't now hebben! Ik schrievde d'r wel een briefien bi'j, dan kuj' dat bi'j de deure ofgeven. Dan wet hi'j wel wat de bedoeling is. En now moej' niet zo mal toekieken, ie doen gewoon wat heit zegt en daormit uut. Wi'j luusterden vroeger ok niet naor de radio."

Tegere mit de buurman leup hi'j de deure uut. Verhip ok, now kon 'k dommiet ok nog vuuf kilemeter mit die rottige eier naor de dokter fietsen. Ik wol dat ze allemaole de krits kregen. Krek now we radio hadden. Iederiene hadde vanzels al lange radio en now wi'j et dan eindelijk ok hadden, now kon 'k nooit luustren op 'e woensdagmiddag. Dan mo'k mit een briefien naor Eppien Snoek dat hi'j een bolle ophaelen mos of dat de zoolters klaor weren, dan mo'k mit een proesien eerpels mit boeremoes naor tante Anne an 't begin van 't pad en now kon 'k hielemaole naor de dokter fietsen omdat de buurman fosfereier hebben mos. Waoromme kon die kerel d'r zels niet henne?

Een kertier laeter kwam mem de keuken in mit een tasse mit kiepe-eier.

"D'r onderwegens veurzichtig mit wezen, heur. Ik hebbe ze stok veur stok in kraantepepier pakt en ik doe je de hiele boel in de fietstasse. En hier hej' een briefien, ie geven et hiele zwikkien mar bi'j de deure of. Veur de dokter, zeg ie d'r mar bi'j. De radio blijft d'r wel, moej' mar daenken. Doe'j de jasse goed dichte? Et is zo schraol as wat butendeure."

Ik fietste zo hadde a'k kon naor et huus van de dokter. Onderwegens bonkte 'k een keer over een dikke stien henne die midden op 'e weg lag en die 'k niet zo hadde meer ontwieken kon. Et kon me ok niks schelen, veur mien pat weren alle eier an mot.

De aandere daegs kwam d'r onder de aovend een auto et hiem op rieden. Dokter. Een grune jasse an en een gruuu jaegershoetien op. Mem haelde him bij de deure weg.

"De eier liggen op et taofeltien in 't aachterhuus," zee hi'j doe hi'j de deure in kwam.

Heit en hi'j voeskten. Mi'j zag hi'j over 't heufd. Dat maekte me niet zovule uut, ik griezeldde een betien van de dokter. Hi'j was groot en hi'j hadde een snor en hi'j kon je zo mal ankieken. Krek as keek hi'j dwas deur je henne. Gelokkig dat hi'j haost nooit bij me hoefde te kommen. Ik was eins nooit ziek. Een inkelde keer mar was hi'j bij me west en hadde hi'j me onderzocht. Mit zien koolde vingers hadde hi'j me op 'e bost en de rogge ommeklopt. Ik hadde de mond los doen moeten en a zeggen moeten. Doe hadde hi'j een briefien schreven veur griep-poeiers en was bij heit zitten gaon om over de jacht te praoten. Krek as hi'j now dee.

"Bin d'r nog wat knienen, hoe liekt et?"

Heit schuddekopte.

"Gieniene. Veurige haast is de ziekte d'r weer onder kommen, daor biwwwe mooi klaor mit, dat za'k je vertellen. Ie holen gien knien over. Vodden bin 't in 't laeste. Ie kun ze zomar anlopen. De ogen etteren heur tot de kop uut, ze rotten as 't waore zomar vot. Et duurt wel een jaormennig veurdat de boel weer wat op peil is, en aj' d'r dan weer een betien roem in zitten, dan stikt die ziekte de kop weer op."

De dokter stak een piepe op, heit rekte him een deusien lucefes an.

"Een haeze is d'r nog al en we hebben ok nog een inkelde fezaant, mar hooltsnippen en krikken bin d'r haost ok niet. De veurige haast mochten we al twie hatten ofschieten. Een bok en een geite. D'r bin ofgeduveld hatten de laeste jaoren. Ze zitten daor een protte an de zunnekaant van de Lende in die petgatteboel."

"Bij oons bin ze ok wel," zee de dokter, "weej' trouwens wa'k veurige weke in 't veld zien hebbe. Ie raoden et nooit."

Heit keek de dokter an.

"Een vos."

"Now moej' toch opholen."

"Eerlik waor, ik liege 't niet."

"Dat spul moe'n we hier aandere ok niet te vule hebben," zee heit, "eers blift d'r niks over. Ze haelen alles op."

"As 't te mal wodt moe'n we d'r aachteran."

De dokter stak de piepe, die him deur 't praoten uutgaon was, nog een keer in de braand. Ze praotten nog een schoffien veerder. Dat d'r

de veurige hasems zoe'n protte gaanzen op Hathoolts zeten hadden en dat de dokter now mit een kerel van De Smilde jachte. Ik leup de deure uut, struunde wat om huus henne en keek in de wal of de hoornbloemen al haost bluuden. Diezelde aovend nog legden heit en buurman de fosfereier uut.

Drie daegen laeter was et eerste risseltaot d'r. Ik vun een dooie kao bi'j oons achter in et laand. Wat schodderig lag hi'j in een slegge. Heit glunderde. Hi'j haelde de kao van et laand en leut him an de buurman zien. Et bleef trouwens niet bi'j die iene dooie kao. In een peer daegen tied hadden de manluden zeuven dooie kao's en een dooie katte vunnen. Een roodbonte katte. De katte van de winkelman, dat wussen we allemaole. Ik kreeg nog een keer extra de sommaosie mit om me stille te holen. Niks zeggen! Ok niet tegen de jongen op et schoeplein. Gieniene moch d'r wat van weten. Heit bestopte de roodbonte katte in de wal naost huus en de buurman hong de kao's op. An aenties dun touw hong hi'j ze stok veur stok an lange bonestokken en die zette hi'j op 'e riegel achter et huus. Et hadde sukses, de kao's die d'r nog over weren, bleven vot. De fosfereier hadden hulpen. Ik scharrelde soms deur de wal henne en keek naor de riegel dooie kri'jen an de bonestokken. Soms hongen ze doodstille, mar as d'r ok mar een klein blussien wiend was, dan bongelden ze henne-en-weer. As de wiend zo wat mit die dooie voegels ommespeulde was et krek as d'r zuver nog een betien leven in zat.

Et was op een naacht in de winter. Ik wodde wakker en wus een peer tellen mar kwaolik of 't nog naacht was of dat et al morgen was. Mar doe heurde 'k de gewone geluden die 'k iedere morgen heurde. Stemmen en et klappen van een autodeure. Buurman gong naor zien wark toe. Iedere morgen kwam d'r een bussien van et bouwbedrief om him op te haelen. Daor zatten dan al een stokmennig aandere manluden in. Buurman was de laeste die ze oppikten en mit mekeer gongen ze dan naor et plak daor as de baos een put wark anneumen hadde. Ze zwurven eins et hiele laand deur. Een koppel goeie voegers was blikber niet zo makkelik an te kommen. De Noordoostpoolder, boven in Grunningerlaand, een aende Twente in. Ze maekten lange

daegen.

Ik luusterde naor de stemmen. Wat was et nog wondere duuster vandemorgen. Vule donkerder as ere morgens. Dommiet zol de wekker oflopen. Et was verempeld krek as ha'k lange zo laank niet slaopen as aandere naachten. Nuver dat de manluden zo lange praoten. Dat deden ze aanders nooit. Dan zeden ze mekeer goeiendag en pattie, die de slaop al goed uut hadden, reupen wat halvewieze dingen. En dan tufte et bussien d'r weer vandeur.

Now sleugen d'r weer autodeuren dichte en d'r weren nog meer stemmen te heuren. Ik glee onder de dekens weg en keek in de loop weg naor de verlochte wiezerties van et reiswekkertien. Kwat over viere. Dat was nuver. En toch leup et wekkertien. Ik keek deur et glas. Bij de overburen braanden deur et hiele huus henne de lochten. En op 'e weg mos een auto staon mit een zwaailocht d'r op. De auto kon 'k niet zien, mar ik zag et zwaaiende locht. Om de peer tellen zweefde et deur de takken van de pereboom. D'r kon verempeld wel een zieken-auto op 'e diek staon! Misschien mos d'r midden in de naacht wel iene naor et ziekenhuus toe. Ik knipte et locht an. Heit en mem sleupen blikber zo vaaste as een huus. Ik leup de trappe of. Doe 'k beneden in de kaemer ston zag ik in een oogwink wat d'r te redden was. Et huus van de buren ston in de braand. Vuur was d'r niet te zien, mar rook des te meer. Grote wolken kwammen onofgebreuken an alle kaanten et huus uut. Deur de raemen, onder de geuten weg, deur alle kieren en spleten. Et was iene grieze dieze. De stemmen die 'k heurd hadde weren van de manluden van de grote braandweerauto. Ze weren al drok an 't spuiten. Ik zag buurvrouw en de jongen bij de overburen in de veurdeure staon. Buurman ston grif bij de braandweerluden. Inienend sprong ien van de grote ziedglaezen stokkend en doe was d'r drekt ok vuur te zien. Overal leek in ien keer vuur te wezen. D'r gleden vlammen bij de geute langes, vlak bij de schostien, en boven uut et dakraem sleugen ze naor buten toe. Ik steuf de trappe weer op.

"D'r is braand, heit! Bij de buren staot de boel in de fik. Jim moe'n d'r uut kommen. Dommiet slat de braand nog over naor oons huus toe en dan raeken we alles nog kwiet."

Ik vleug de trappe weer of. Heit en mem scheuten boven in de kleren en kwammen ok naor onderen toe.

"Now, dat braant as een liere," zee heit, "daor is gien beginnen meer an veur de braandweer. Ie zullen zien dat d'r hielemaoje niks van overblijft."

Mem schuddede et heufd aliend mar.

"Zol d'r ok geveer veur oons huus wezen, heit?"

Ik keek him an.

"Me donkt van niet," zee heit.

"De huzen staon anders dichte op mekaander," zee mem, "ik vertrouwe et niks."

"De wiend zit zuud," zee heit, "moej' de rook mar es zien, et komt oonze kaant hielemaole niet op. Allierend as et dak dommiet inzakt en zo, dan kuj' vanzels wel even een vonkeregen kriegen en dan kan 't disse kaant wel een betien uitdwarrelen, mar och, zoe'n vaort zal 't wel niet lopen."

Mem huverde een betien.

"Ik pakke veur alle wissighied de tromme mit pepiereboel. Ie kun nooit weten. Oe, wat is 't me toch een verschrikkelijk mal gezicht. Et moet je toch mar overkommen, die stumpers van meensken. Hoe zol dat now toch kommen wezen?"

Heit haelde de schoolders op.

"Wie zal 't zeggen. De kachel, kotsluting, misschien het ien van de jongen stiekem wel mit lucefes speuld."

"Toch zeker niet midden in de naacht," zee mem.

Heit haelde de schoolders weer op.

"Ik zal mar es op 'e diek kieken," zee hi'j, "es kieken hoe as 't d'r veur staot."

"Ma'k mit?" vreug ik.

"Niks d'r van," zee mem, "dat wi'k niet lieden, heur. Ie blieven in huus, ie kun hier alles krek zo goed zien. Ik wil jow d'r niet bi'j in de buurt hebben, ie lopen de grote meensken toch mar veur de voeten en 't is me ok vusen te geveerlik."

Heit trok de deure achter him dichte en stapte et pattien uut naor de weg toe. Een peer braandweerluden leupen bi'j et dak op, gooiden dakpannen naor beneden en hakten een gat in et dak daor ze waeter deur spuiten konnen. We konnen in huus de dakpannen an gruzelementen valen heuren op et betonnen pad naost huus. Now sprong ien van de keukenruten ok kepot en daor weren inienend ok de wereld vlammen.

Een schoffien laeter kwam de buurvrouw de diek nog even dwas om mem te vertellen hoe as 't heur ofgaon was. Ze hadden d'r mar krek op 'e tied uitkommen kund, zee ze. Jan en ien van de jongen hadden de trappe nog ofkommen kund naor beneden toe, zi'j hadde et aandere joongien haost niet wakker kriegen kund, zo diepe was die in de soeze west. Ze hadden mit 'n beidend boven uut een raem klauteren

kund en over et dak van et schuurtien hadden ze beneden kommen kund. Et was werachtig nog een uutwinder dat ze d'r zels allegere goed vanof kommen weren. Et hadde allemaole nog wel vule malder beteren kund. Ie mossen d'r niet an daenken. Hoe as de braand ontstaon was wussen ze niet. Et zol wel schostienbraand west wezen. Gisteraovend hadden ze praoters had, dat ze weren al mit al nogal wat an de laete kaant op bedde rackt en doe hadden ze nargens wat van verneumen. Ok niks reuken of zo. Ie zollen zeggen dat zoks zo rap gaon kon. Ze snapten d'r niks van. Misschien dat d'r nog wel wat prikkeboel in de schostien zeten hadde van een oold kri'jenust en dat dat midden in de naacht an 't smeulen raekt was. Aanders konnen ze heur aenlik niet begriepen hoe as 't zo kommen was.

In de keuken fluitte de fluitketel, mem zette thee.

"Ik kan 't niet hadden al is 't ok nog zo," zee ze, "wat een onthut ok zo midden in de naacht."

Buurvrouw gong weeromme naor de overburen en wij keken veerder naor de braand.

Tegen een ure of zesse wodde et vuur minder, et dak zakte nog krek niet in. Mem maekte grote schaolen mit brood klaor veur de braandweerluden en ze zette een grote ketel koffie. Et reuk lekker in huus. Heit kwam verkleumd in de keuken.

"De muren en 't dak zullen et now wel holen, die bliieven donkt me wel overaende," zee hij, "mar ie kun d'r veerder hielemaole niks meer mit beginnen. De muren bin hielemaole verzet. Alles hangt uut et lood. Et hadde beter west as de hiele boel mar in mekaander mieterd was. Ie zullen zien dat de verzekering now begint te melken en te touwtrekken."

Butendeure was 't lochtig wodden, de braandweerluden spuiten alliend nog mar as et vuur op een bepaold plakkiën even opflikkerde. Uuteindelik ruulden ze de slangen op en de auto ree vot, de meensken gongen op huus an. Et huus rookte hier en daor nog wat nao. Naost et huus laggen half verbrandaende metrassen, de kepokpluusters hongen in de kaele toeken van de brune prunus. Een tippe van oonze tuun ston blaank van alle spuitwaeter.

Et was op een dag in de meitied. Drie maonden nao de braand ston et ofbrandaende huus d'r nog krek zo henne. De boel was te koop, mar et leup niet zo hadde. D'r scharrelden wel es een peer meensken op et

hiem omme, mar vule belang hadden ze blickber niet bij zoe'n uutraande brakke. Een beziensweerdighied was 't in alle geval wel. De eerste daegen nao de braand kwammen d'r vule meer meensken as eers de diek langes. Auto's en fietsers. Pattie stopten om alles goed zien te kunnen. Aanderen reden mit et heufd haost achtersteveuren op et lief zachiesan veerder. En zo deden d'r now, nao een vorrels jaor, nog zat.

"Ik wol dat ze de boel mar es een keer ofbreuken," zee mem, "wat is 't toch een verhipt mal gezicht, dat spul zo kot naost de deure. Ik wenne d'r leuf ik nooit an."

Et was ok een mal gezicht. Ie konnen dwas deur 't huus kieken. De bureen hadden d'r zo hier en daor nog wat spul uuthaeld. In et achterhuus was alliend mar waeterschae west en daor hadden ze de wasmesiene en de koelkaaste en dat soorte van dingen staon had. Op een zaoterdag hadden ze alle spul dat nog zoe'n betien bruukber was op een grote waegen mit een trekker d'r veur ophaeld. Et huus was alliend achterbleven. De zwatte verkoolde balken en spanten stakken somber of tegen de blauwe veurjaorslocht. In de tuun bluuiden tietelrozen en tulpen, krek as was d'r nooit wat gebeurde. Soms stapten d'r een peer schoelemaegies veur et huus van de fiets, leupen et arf op en plokten d'r in alle rust een peer bossies van. Et huus was van gieniene meer. De bloemen stonnen d'r veur iederiene.

En doe kwammen op een dag de torenkao's weeromme. Ze hoefden now gien nusten meer te bouwen in de beide schostiens of in de bomen om et huus henne. Zeker zes spannegies hadden bezit van et huus neumen. Boven op 'e zoolder op 'e half verbraande balken en spanten maekten ze de nusten. Ik zag hoe ze mit grote takken tussen de snaevels anvliegen kwammen. Ik zag hoe ze in koppelties deur de locht zweefden boven et huus. Volledig de baos over alles. Ik zag hoe in oonze tuun een kao een protter greep en him mitnam naor ien van de nusten. Haost wa'k naor de keuken steuven en ha'k tegen mem zegd dat die ellendige krijen een sprao grepen hadden. Dommiet grepen ze de jonge koolmesies en de vliegevangerties, die in de nustkassies bij oons in de appelbomen utbruded wodden, misschien ok wel. Mar ik zee et toch niet, ik kon alliend mar in stomme verbaozing toekieken hoe de kao's bezit neumen hadden van et huus.

veurjaor 1985

Een psalm in de winter

Nao schoeletied wa'k Iesbraand op 'e diek integen kommen. Ik zol naor de winkel veur mem. De sjerp was op west en ze hadde vergeten om zels mit te nemen.

"Gao ie mar gauw even veur me henne," hadde ze zegd, "aanders hewwe dommiet gien sjerp in de bri'j. Hier hej' de tasse mit de sjerpbusse d'r in. Zeg mar tegen de winkelman dat hi'j et opschrift en dat mem vandeweke nog wel in de winkel komt."

Ik hadde de jasse antrokken en was de menninge uutstapt, de tasse an de aarm, de hanen diepe in de busen. Et was koold en mistig. Et was de hiele dag al diezig west. Vandemorgen was 't barre slim west; laeter op 'e dag was 't een klein betien optrokken, mar now, an 't aende van de middag, trok et weer hielendal dichte. Et was een daampige mist. Et haor wodde me d'r zuver nattig van en de jasse vuulde klam an, a'k d'r mit de haand over henne streek. Van de bomen, die bi'j de menninge langes stonnen, vullen druppen naor beneden. Iene vul me percies midden op 'e neuze. Et was stille, d'r ston gien zochien wiend. Allierend ien keer heurde 'k een peer voegels lege over me henne vliegen. Grif enten, mar misschien dat et ok wel gaenzen weren, die onderwegens weren naor et onderstruupte laand bi'j de Kuunder. Een tel of wat laeter was et geluud votsturven. En om zels ok gien geluud te maeken en de stilte niet te versteuren, wa'k deur de baarm lopen gaon. Hier en daar laggen hopies half verrot blad en tegen ien van oonze hekkepaolen ston een staepeltien plaggen. Heit zien wark. Hi'j hadde vandemorgen een peer geuties greuven, zodat et regenwaeter wat beter vot kunnen zol. Mem hadde d'r over klaegd, dat ze haost niet mit goed fesoen bi'j de weg kommen kon.

"Et paest je onder de klompen," hadde ze zegd, "en op 'e schoenen kuj' hielemaole niet een betien knap bi'j de diek kommen."

Ik leup veerder. An een brummelpolle zat nog blad en d'r zatten werachies ok nog een peer wielkerige brummelties an. Ik vuulde. Klam en nat weren ze, zoas alles klam en nat was.

Doe heurde 'k inienend klompen op 'e weg. In de veerte nog, mar ze kwammen staorigan mien kaant uut. Et riegelmaotige geluud kwam tree veur tree dichterbij. En hiel staorigan kwam Iesbraand me uut de mist weg integen.

"Dag Iesbraand," zee 'k.

Hi'j bleef staon doe we naost mekeer weren.

"Zuj' naor de winkel?"

Hi'j keek naor de tasse.

"Om sjerp," zee 'k.

Hi'j pakte de buusdoek uut de buse en veegde him een drup van de neuze. Misschien dat et een drup van de mist was. Misschien dat hi'j verkolen was. Hi'j sneut een keer. Doe burg hi'j de buusdoek weer op.

"Ie moe'n mar tegen je heit zeggen, da'k ien disser daegen even ankomme mit de hure van 't laand. Dat krigt hi'j altied om disse tied."

"Ik zal 't zeggen," zee ik.

"Waacht es even," zee hi'j, doe 'k anstalten maekte om deur te lopen. "Misschien kan jim heit ok wel op een aovend kommen om 't op te haelen. Ik hebbe d'r een pest an en gao bi'j aovende de diek nog uut. Zeg dat mar. En now moe'k henne te klokkeluden."

Zonder veerder goeie of zo te zeggen leup hi'j veerder de weg uut naor de kärke toe. De treden van de klompen op 'e klinkerdiek sturven geleidelik an vot. Iesbraand wodde staorigan weer opslokt deur de mist. Ik leup veerder deur de baarm. Hier en daor braande al locht in de huzen.

Mit een grote hoolten slief sचेpte de winkelman de blikken sjerpbusse vol. Zien vrouw weug een kladde mit maelkoekies of veur de vrouw van de kastelein.

"Schrief et mar op," zee 'k, "mem komt vandeweke nog wel in de winkel."

De winkelman haelde et potlood achter zien oor weg en schreef de bosschop in een langwarpig boek, dee et potlood weer achter et oor, en legde doe drie zoere pepermunties veur me op 'e teunbaank daele. Ik pakte ze op, stak d'r drekt iene van in de mond, en zee van goeie. Op 'e deurmatte trok ik de klompen weer an. De belle rinkelde doe 'k de winkel uutstapte.

Ik zeug op et laeste zoere pepermuntien, doe 'k van verens, van over de Lende, een klokke heurde, die begon te luden. Doe kwam d'r ok geluud van aandere kaanten. Overal in de buurt begonnen de klokken te luden. As laeste begon oonze eigen klokke te kleppen. Iesbraand zien wark. Ik bleef stille staon. Et gong niet geliek op. Tussen de slaegen van oonze klokke deur heurde ik van verens de klokken van de aandere dörpen deur de mist henne kommen. Aanders ludeden de klokken nooit om disse tied. En al die klokken ludeden ok nooit allemaole toegelieke. Mar vandaege was 't een ere dag as anders. De oolde keuninginne was weg.

Morgens was ien van de jongen op et schoeplein mit et ni'gien ankommen.

"De keuninginne is dood. We kriegen grif vri'j."

Mar dat hadde d'r niet an zeten; we hadden gien vri'je dag kregen. De meester hadde op percies dezelve tied as aandere bi'j de deure in de hanen klapt en we weren de schoele in gaon. In et lekaal ha'k drekt naor et petret van de keuninginne keken. Een vrommes in een zwatte jurk mit de preens en vier kleine maegies. Thuus hadde de keuninginne een blauwe jurk an. Mem hadde een kleurefoto uut een blad knipt en die hong naost et weerglas mit een spelde in 't behang prikt. Misschien dat de keuninginne en mem wel lieke oold weren, mar mem hadde niet zokke mooie jurken. Hoe zo'k d'r toch mit an moeten as mem d'r inienend niet meer wezen zol?

De meester zee dat de ólde keuninginne weg was. Die kende 'k gelokkig niet.

"We gaon vandemorgen niet rekenen," zee de meester. In plak van rekenen vertelle ik jim van de oolde keuninginne."

Dat was een gelok bi'j een ongelok, want ik was min in rekenen al ha'k d'r gien min ciefer veur op et rappot. Mar dat kwam omdat de meester medern was en d'r ni'jmoodse idenen op naohul. In de klasse mochten we mit mekeer overleggen over de sommen die we opkregen. As we d'r niet hielernaole utkwammen, konnen we zo de baank utgaon en bi'j ien van de aandere vraogen as die d'r misschien wel utkwam. Now, as d'r dan een peer bi'j mekeer stonnen, dan leup ik d'r ok henne en dan kon 'k altied wel in een schrift van iene kieken hoe die et daon hadde. Dan schreef ik et laeter gewoon over. Rekenen vun 'k mar vervelend, mar geschiedenis, dat was mooi. Meester kon machtig mooi vertellen. Et was krek aj' d'r bi'j weren. Aj' alles mitmaekten. Et was seins krek a'k mitveerde op 'e schippen naor Indië; et was krek a'k mit-overwinterde op Nova Zembla.

Onder rekenen hadde de meester vandemorgen van de oolde keuninginne verteld. En van de oorlog. Dat de schoejejongen doe zomar inienend Duuts leren mossen. De meester dee veur hoe hi'j de kiender Duuts tellen leerd hadde. Zien stemme schalde deur de klasse.

Eins, zwei, Polizei
Drei, vier, Offizier
Fünf, sechs, alte Hex'
Sieben, acht, gute Nacht

*Neun, zehn, Kapitän
Elf, zwölf, kommen die Wölf*

Ik zol eins best wel Duuts leren willen.

Doe we tussen de middag buten kwammen om naor huus te gaon te eten hadde de vlagge halfstok hongen. Dat hadde de timmerman daon. Die woonde naost de schoele en hong de vlagge altied uut. En bi'j de karke hong de vlagge ok halfstok. Dat hadde Iesbraand daon.

Lieke rempend as ze begonnen weren te luden, hullen ze ok weer op. Iesbraand hul as eerste op te luden. Een klein schoffien laeter mar hullen de klokken veerder vot ok op en was 't weer stille. Ik leup veerder deur de baarm. De tasse mit de volle sjerppot bongelde me an de aarm.

In de keuken hong een locht van appels. Mem was appetities an 't dreugen. Ik zette de sjerpbusse op 'e taofel.

"Wat rokt et lekker, mem."

"Ik dreuge ze mar," zee mem, "veurd dat ze me op 'e zoolder verrotten."

Ik pakte een peer stokkies van de asbesten plaete die op 'e kachel lag. Ze weren bruun, waarm en wielkerig.

"Niet meer as twie stokkies, heur," waarschouwde mem, "aanders lus ie aanst gien eten."

Ik nam de beide stokkies appel mit naor de kaemer. De hond lag laankuut veur de heerd. Hi'j tilde de kop even op doe 'k d'r in kwam en rekte him es behaegelik uut. Heit was aachter te melken. Op 'e taofel lag de kraante, zwatomraand, mit grote letters.

Ik zitte aliend in de keuken. Et is voerderstied. Heit en mem bin aachter doende. Heit gefte de koenen huj en hi'j hakselt bieten in de bietemeule. Mem gefte de kalfies drinken. Ik heure hier in de keuken et rammelen van de gimmeleren emmers. Stottelig en onbe hulpen drinken de kalfies d'r uut en mem zal ze wel even op 'e vingers sabben laoten. Ik leze in *Holmer en Elger*, mar zo now en dan moe'k even opholen, dan komt de hond naost me staon en legt de kop op mien kni'je. Dan aai ik him even en zegge dat hi'j weer liggen gaon moet. Even kikt hi'j me dan an, dan lopt hi'j weeromme, stapt een peer keer in de ronte en ploft veur de kachel daele. Et schiensel van de gloeiende eierkolen vaalt him deur et kachelglassien henne krek op 'e boek. Op

'e kachel staot een ketel mit waeter en op et twiepitsstel staot een pannegien mit speklappies te sudderen. Ik kieke et glas uut. Et is praktisch al duuster en et het al weer mistig west vandaege. D'r hangt de laeste weke haost alle daegen een dieze. En dan is 't nog eerder donker as anders.

Veur et raem hangt een vliegevanger. Hi'j zit halfvol dooie vliegen. Aenlik zol mem die vliegevanger d'r now ok wel weg haelen kunnen. Nut dot hi'j toch niet meer, want d'r bin aenlik gien vliegen meer in huus. D'r bin aliend een stokmennig kroonties, mar die vliegen mar kleine aenties, ze kommen niet in de buurt van de vliegevanger. Ze zitten in et gedien of op 'e bloemen. Bij toeval he'k wel es zien dat d'r een mogge an de vliegevanger vaaste kleefde. Mit de beste wil van de wereld lokte et him niet om weer los te kommen. Even he'k et doe in me omme gaon laoten om him d'r bij te helpen. Et leek zo aekelik: die bewegende vliege die himzels ofmattelde. Mar hoe ha'k him helpen moeten? A'k perbeerd hadde om him d'r of te trekken, dan zol hi'j de vleugels grif kwietraekt wezen. En ik kon him d'r ok niet ofknippen, zonder vleugels koj' niet vliegen. En een vliege die niet vliegen kon, gong grif dood.

We hadden vandezoemer een vlochtlamme liester bij huus had. Iene vleugel hong him d'r een betien brik bij. Misschien dat hi'j daor op 'e ien of aandere meniere een reize tegenan kregen hadde. Verder was de liester zo helder en allat as wat. En hi'j kon him zoas 't leek ok best wel redden, al kon hi'j dan niet meer vliegen. Hi'j hoefde mar even op et grös omme te trippelen of hi'j hadde al weer een dikke piere te pakken en naachs kon hi'j genoeg verschoel vienen onder de polleboel in de wal. Ik voerde him ok wel es wat krummelties brood en eerpels en gaondeweg de zoemer leek et wel of hi'j makker en makker an 't wodden was. Soms ston ik veur 't raem en keek hoe as hi'j de pieren uut de grond trippelde. Dan was et krek as hadde hi'j bij'tieden in de gaten da'k him in 't oge hul. As hi'j de piere dan deurslokt hadde, keek hi'j soms mit een schief koppien naor et raem, daor ik ston te kiesen.

Op een dag bij de haast ha'k weer aachter et raem naor him staon te kiesen, doe 'k inienend een zwink zien hadde. Een zwink van een schofferd die in iene rappe hael de liester mitneumen hadde. Een peer veerties hadden d'r in 't grös legen doe 'k naor buten steuven was om te kiesen.

Mem komt de kaemer in. Ze trekt de overal uut en waskt de hanen bij de geutstien. Dan zet ze de panne mit eerpels op 'e kachel.

"Je boek oprumen, mien jonge, mem moet de taofel klaormaeken."

De hond komt traoge in de bieten en flapt op een aander plak daele; et is him blikber te hiete wodden zo pal veur de branende kachel. Now komt heit ok in huus.

"Pak mien verstrupersklere dommiet mar," zegt hi'j, "ik wol vanaovend mar even naor Iesbraand toe om de hure. Ie hebben toch liever niet dat hi'j hier komt, daenk'?"

"Och," zegt mem, "et begroot me ok wel om die man, dat die daor zo allieud in dat oolde huus ommepakt, mar ie raeken him haost nooit weer kwiet as hi'j mit een bosschop komt. En ie kun duzend keer zeggen dat de tied opschöt en dawwe d'r morgens betied of moeten, hi'j heurt je niet en blijft mar hangen."

Mem en ik weren vandezoemer op een woensdagmiddag al es tegere thuus west, doe Iesbraand de menninge daele kommen was.

"Oe heden, daor komt Iesbraand ok an," hadde mem zegd. "Et schikt me hielemaole niet. A'k him in huus laote raek ik him nooit weer kwiet en ik moet vandemiddag mit een jurk an 't pongen. Kom op, et is niet aorig van oons, mar we strieken de grundel op 'e deure en we kroepen vot in 't gaankien. Dat hi'j oons niet zicht. Dan gaot hi'j vanzels wel weer vot."

Mar Iesbraand was drekt niet weer vot gaon. Hi'j hadde een peer keer an de klinke van de deure ommehot, hadde een keer om huus henne toffeld, hadde deur de raemen loerd, en was doe in de rieten stoel zitten gaon die butendeure veur 't keukenglas ston. We konnen him op 'e rogge kieken as we de deure van de gaank naor de keuken op een kiertien zetten.

Iesbraand hadde alle geduld had. Hi'j hadde doodgemoedereerd een segare opsteuken en hadde meer as aanderhalf ure op 'e stoel veur 't glas zeten. En wi'j stonnen in 't gaankien en konnen gien kaant op en hoopten dat heit intied mar niet thuus kommen zol. Doe de segare oprookt was hadde Iesbraand in alle rust nog iene opsteuken. Doe was hi'j op 't laest toch in de bieten kommen en hadde nog wat over 't hiem henne-en-weer lopen. Hi'j hadde bi'j de iemekörven keken, hi'j hadde bi'j de kрузebeiepollen ommestruund, en bi'j et hekke hadde hi'j et peerd een keermennig op 'e nekke klopt. Doe hadde hi'j nog ien keer deur et keukenglas keken, hotte nog een keer an de klinke van de deure omme, en was staorigan de menninge weer uutzakkebaand.

Een kertier laeter was heit thuus kommen. Mem hadde gien tied meer had om mit de jurk an 't pongen te gaon. Een verleuren middag.

"Ma'k vanaovend mit naor Iesbraand, heit?"

Heit kikt me an.

"Och, wat heb ie daor now an, mien joongien."

"Ik wil graeg mit, heit."

Heit wiefelt even.

"Wat moet ie now toch bij Iesbraand?" zegt mem, "de manluden hebben toch praot waar ie niks an hebben."

Ik haele de schoolders op.

"En toch wi'k graeg mit. En morgen hoe'k niet naor schoele. Zaoterdagsaovens ma'k anders ok altieten opblieven."

"Ae now je, laot die jonge dan mar mit gaon," zegt heit. "D'r is ja ok niks op tegen. Dan gaon we wat op 'e tied henne. As de jonge d'r bij is, he'k mitien een stok aachter de deure om niet al te laete weer op huus an te gaon."

"Now, vot dan mar," zegt mem, "ik zal je kleren dommiet pakken en ik zal je nog een knopien an de boezeroen zetten, dat is d'r lestdaegs ofspatterd. Mar now gaon we eerst eten, de eerpels bin geer. Kom Marco, gao es argens anders liggen, ie liggen me krek in 't pad."

De hond komt in de bienen en gaot een betien traoge en verongeleken onder de taofel liggen. Mem göt de eerpels of. De spiegel boven de geutstien beslat van de hiete daamp die uut de panne komt.

Et boerden'jgien van Iesbraand ligt niet zo veer van de weg of. D'r lopt een bried pad naor toe, dat nog veerder aachteruut et laand in lopt. Aachter Iesbraand zien huus uut staon nog een peer husies midden in 't veld.

In huus is de laampe op. De streke locht die deur et raem naor buten vaalt komt krek tot et stiekeldraad an toe. Op 'e stal beult inienend een koe. Ik schrikke d'r zuver van. Een blussien wiend lat et dooie blad henne-en-weer dwarrelen in de krimpe van 't huus. Ik heure et risselen. Ik klimme bij heit van de stange. Die zet de fiets tegen de mure van 't huus en we lopen naor de zieddeure. Heit ropt van volk. D'r komt niks. Heit ropt nog een keer, mar d'r komt nog niks.

"Hi'j zal 't wel niet heuren," zegt heit, "Iesbraand begint wat hadheurig te wodden. We zullen d'r zo mar in gaon."

We trekken de klompen uut en perberen in et duuster van 't aachterhuus op 'e taast de deure naor 't gaankien te vienen. Ik stroffele over een pannegien, daor de hond en de katten vermoedelik heur voer in kriegen. In de gaank lopen we op et strekien locht of dat onder de keukendeure uut komt. Heit klopt op 'e deure.

"Bi'j' d'r in, Iesbraand?"

Toegeliekerdied dot heit de deure los en we stappen de keuken in. Ik knippere tegen et locht. Iesbraand zit mit de pette op bi'j de taofel te eten. Hi'j kikt zuver wat schrikachtig oonze kaant op.

"Of waj' d'r al, maot? Ik hadde niks heurd, ik bin nog an 't schoften."

"Hindert niks," zegt heit, "doe 't je mar an tied. Ik bin mar niet al te laete kommen, de jonge wol graeg mit," hi'j wist naor mi'j, "dat dan gaon we ok niet al te laete weer op huus an, zie."

Iesbraand wist naor een peer stoelen bi'j de taofel. We gaon zitten en hi'j et veerder. Hi'j het een bod snert veur him staon; een peer dikke hiempen roggenbrood mit smoolt liggen naost et bod. Nao twee lepels snert nemt Iesbraand een hap van 't roggenbrood. As 't op is slikt hi'j him nog een keer om de mond en kikt even aachter de pette. Dan komt hi'j overaende, zet de smerige boddeboel en zo op een taofeltien en veegt et taofelzwlk roegweg wat of mit een vieze haanddoek. Iene klodder snert blift op et zwilk liggen zonder dat Iesbraand et zicht. Ik zie dat heit d'r ok naor kikt, mar hi'j zegt niks. Iesbraand pakt de panne en dot et lit d'r op.

"Ie hebben wel veur een weke in veuren, donkt me," zegt heit.

"Ik mag graeg snert," zegt Iesbraand, "mit dit klumerige weer is 't krek mien kost."

De panne komt ok op et taofeltien te staon.

"Ik zal koffie zetten," zegt Iesbraand.

Hi'j zet een ketel waeter op 'e kachel.

"Jim lussen doukies toch wel een bakkien?"

"Jawisse wel," zegt heit.

Iesbraand lopt nog wat henne-en-weer. Hi'j schoemelt wat bi'j et taofeltien mit et smerige diggelgoed omme; pakt onder de bedrieven een verstokte broek en een kiele van een stoel en hangt die over een aandere stoel, die tegen et beddeschut staot. Dan zet hi'j de koppies en paanties op 'e taofel. Zien eigen paantien komt percies in de klodder koolde snert te staon. Hoe wil 't zo treffen. Dan gaot Iesbraand weer bi'j de taofel zitten.

Heit en Iesbraand praoten mit mekaander. Ik zitte d'r bi'j en luustre. Ze hebben 't over 't weer, dat et zo mistig is de laeste daegen, over de koenen en de kalveri'je en over de kärke. Mar echt vloten wil de praoteri'je niet. Et is krek as Iesbraand d'r mit zien gedaachten niet goed bi'j is. Hi'j tiepelt wat mit et lepeltien omme en moet wel een peer keer anvraogen. Op et pieteromstellegien pruttelt intied de koffie, Iesbraand schinkt in, en schoft dan weer bi'j de taofel.

"'t Vaalt niet toe, maot, om d'r hiere wat allieud in omme te proezen en dat mit de winter veur de deure. Ik kan d'r seins wel van griezelen om dommiet weer in die bevreuren hoop knollen omme te griemen, om omme te stroffelen op 'e hadde kluten in de menninge en om mit de kroje de glisterige post naor de dongbult op te moeten. De veurige winter is me de waeterleiding bevreuren. As een klobbe. Now, dan bi'j klaor, dat za'k je vertellen. Die rotwinter."

"Ja man," zegt heit, "mar daor zit alleman mit moej' mar daerken en overal is wel es wat."

Ik pruve van de koffie. Die is stark en glundig hiete. Vule starker as de koffie van mem. Ik zette et koppien weer daele.

"Weej' hoe lange a'k d'r now koster bi'j bin?"

Hij kikt heit an.

"Dattig jaor," zegt hij dan zonder bescheid of te waachten.

"Een hiele rekte," zegt heit.

"Dattig jaor min die acht maonden," zegt Iesbraand mit naodrok.

"Die acht maonden moe'n we niet meer over praoten," zegt heit.

"Man, dat is lange leden, dat is veurbi'j. Dat moej' rusten laoten. Zoks moej' niet iewig en altied weer opraelen. Daor wodt een meens niks beter van."

Iesbraand nemt een slok koffie en zet et koppien weer daele. Zol hij 't ok te hiete vienen?

"Wat docht ie hoevule a'k d'r in de loop van de jaoren op 't hof brocht hadde?"

Heit kikt een betien verheerd. Iesbraand schoft de stoel een tippien aachterruut, trekt de taofellae los en haelt d'r een schrift uut mit een blauw kaft.

"Hej' dat bi'jhullen?"

Heit kikt mit verbaozing naor et smoesterige schrift.

"Achtennegentig," zegt Iesbraand, "een hiele riegel in zoe'n klein dörp. Ze staon d'r allemaole in. Op nommer, van begin of an. Een meens moet overzicht van zien wark hebben."

Hij slat et schrift eupen. Ik kan zien dat de bladzieden mit een potlood volschreven binnen.

"Iene bladziede de man," zegt Iesbraand, "wie 't anbelangt, wanneer as ze geboren binnen, waor as ze woond hebben, wat d'r an schilde, of ze ommeleden hebben, wanneer as ze wegraekt binnen en de daotum da'k ze naor 't hof reden hebbe. Now ja, reden, ik praote nog van de oolde tied, dat heur ie wel. Liekrieder op 'e koetse wa'k, mit et zwatte peerd van Albert van Sipken d'r veur. Naemen, maot, allemaol nae-

men."

Hi'j blaedert een bladziede veerder in 't schrift.

"Gosse Kiers is doedertieden doodvreuren in de Koebos. Heb ie Gosse nog kend?"

Heit nikt van ja.

"Ik was nog mar een kleinjonge. Sekuur kan 'k me him niet veur de geest haelen."

"Een boom van een kerel," zegt Iesbraand, "ie zollen zeggen, hen. Morgens in alle vroege gong hi'j naor de Koebos om twieg te snieden. Et vreur dat et kraekte die morgen. Et wil mij nog wel heugen. Doe hi'j mar niet thuus kwam te eten wodde Eltien ongerust. Hi'j was al uren dood doe ze him vunnen. Bevongen deur de koolde. Et mes lag naost him. De dregers hebben een hijs an Gosse had. Een geweerde kerel, zoa'k al zee. Ie mossen him niet dwas veur de voeten kommen."

Hi'j blaedert weer een peer bladzieden veerder.

"Hej' Roelf van Saken kend? Nummer 18. Kreupele Roelf van Saken hebben ze op een zoele zoemeraoend in een vliegdenne vunnen op 'e Zanen. Die denne staot d'r nog. Hi'j was kreupel en hi'j hadde een bochel. Mar een best verstaand; hi'j hadde wel schoelemeester wodden kund. Och, ik begriepe zoks wel. Ik hebbe laest es een boek lezen."

Hi'j nemt weer een slok koffie.

"Ik hebbe laest es een boek lezen, een oold boek, en iene zin d'r uut, hen, iene zin die spoekt me de hieltied nog deur 't heufd: Gelukkig bin de meensken die niet geboren binnen. Dat ston d'r geleuf ik."

"Now, now," zegt heit, "zo mal moe'n we toch niet, kerel nog an toe. We moe'n een betien helderop, heur. 't Is zeker de tied van 't jaor daj' zo in de nederklitse zitten. De meensken raeken om disse tied wel es meer wat van slag. Et blad van de bomen, een klein wereltien deur de dieze en de winter veur de deure. Mar 't wodt ok weer meitied, Iesbraand. Ie praoten werachies as ziej't niet meer zitten. Ie moe'n bezuken om de kop d'r bij te holen, heur. Ie moe'n d'r mar vanuut gaon dat et hier veurlopig toch mar et beste is. Wat d'r laeter nog komt wee'we niks van. De doomnee kan 't hiel mooi opzeggen over een hemel en zo. Aj' dat zo anheuren zoj' d'r zo wel naor toe willen, mar weten doen we 't gien ien van allen en ik hebbe de doomnee ok wel es aandere heurd. Een jaormennig leden is hi'j op een zundagmorgen nao de preek op 'e kop in de sloot fietst. D'r ston een best stok wiend en hi'j is now ienkeer wat klengelig van aord. Now, de sloot ston slichtvol waeter en ik hebbe nog nooit iene hadder raozen heurd van: Hael me

d'r uut, hael me d'r uut, ik verdrinke."

Et is krek as Iesbraand hiel evenpies glimkt. Mar dat is ok mar hiel evenpies.

"Achtennegentig," zegt hi'j dan. "Knelis van Annegien is min, zeggen ze. Et kan niet weer klaor. Wonder, Knelis het zien leven laank ommekrummeld. Altied ziek en nooit dood, mar now krigt hi'j d'r wark mit. Knelis wodt nommer negenennegentig, maek d'r mar staot op. En dan is d'r nog iene bladziede leeg. Och en dan daenkt een meens zo wel es..."

"Meensken prakkedaecken vusen te vule," zegt heit. "En now wi'k d'r gien praot meer van heuren. De kop in de hoogte ieje en schink oons nog mar een bakkien drinken in zo'k zo zeggen, want op ien bien kuwwe niet lopen, wat ieje, mien jonge?"

Heit kikt me even an en knipoogt naor me. Iesbraand bargt et schrift weer in de lae en pakt et kevtot d'r uut.

"De pacht, maot."

Dan schinkt hi'j koffie in. Heit stikt et kevtot in de binderbuse.

"Hoe was 't mit de oolde man?" vragt mem as we weer thuus binnen.

Heit pakt et kevtot mit de centen uut de buse en legt et veur mem op 'e taofel daele.

"Och, wat za'k zeggen, Iesbraand daenkt weer van alles bi'j mekaander, dat dan weet ie wel hoe as 't d'r veur staot."

"Ik kan d'r wel van griezelen dat hi'j daor alliend in dat oolde spullegien ommegriemt," zegt mem. "Zollen de jongen d'r wel es kommen? Zoe'n man het een betien toezicht neudig."

Heit haelt de schoolders op.

"Ik gao d'r wel es weer evenpies an."

"Et is allemaole nao die verhipte oorlog kommen," zegt mem. "Ze hadden die man nooit oppakken moeten. In dat kaamp het hi'j een tik kregen."

"Hi'j ston an de verkeerde kaant," zegt heit, "en hi'j kwam d'r veur uut ok."

"Ja," zegt mem, "mar hi'j het nog nooit een vliege kwaod daon. Dat weet ie ok wel. Dat wus iederiene. Lid van de NSB ja. Hi'j docht dat hi'j 't beter kriegen zol. Ik praot et niet goed, heur, begriep me goed, ik praot et in de veerste veerte niet goed. Mar hoevule haj' d'r zo? Aarmoede, altied dikke in de aarmoede. Daegs op 'e daghure, thus

ien koegien. En mar scharrelen en ploeteren om iene tree veuruut te kommen. Hi'j keus de verkeerde kaant, een misse zet, ik geef et drekt toe en laeterop in de tied hadde hi'j wiezer wezen moeten, mar toch het et altied een goeie kerel west. De kleinties hebben ze oppakt nao de oorlog, de groten bin de daans wel ontsprongen. Zo gaot et ja altieten. En doe hi'j nao acht maonden weer thuus kwam, zat Antien mit de beide jongen bi'j die kerel in Stienwiek. Die klitse. Dat hi'j koster bliieven kon, daor is al zoe'n drokte omme west. As jow heit en de oolde dokter d'r niet zo aachteran zeten hadden, hadden ze him zo op 'e straote zet. Meensken? Praot me d'r niet van."

Ze kikt inienend naor mi'j.

"Ie moe'n neudig op bedde, weej' dat wel? Et het al lange je tied west. En dit soort praot is niks veur kleinjongen. Et was beter west dat hi'j mar niet mit gaon was naor Iesbraand," zegt ze tegen heit, "ie zollen d'r mal van dromen."

Een goeie maond laeter komt Iesbraand op een zaoterdagmorgen bi'j oons de menninge op. Mem is an 't vleis braoden. Heit zicht him as eerste ankommen.

"Heden, wat het Iesbraand de stap d'r in, de boel kon wel in de braand staon. Et zal mi'j ni'je doen wat die te vertellen het."

We hoeven niet lange op et verhael van Iesbraand te waachten. Hi'j het et mar kwaolik an tied om goeie te zeggen en mem en mi'j kikt hi'j hielendal over 't heufd.

"Wark an de winkel, maot," zegt hi'j tegen heit. "Of hej' d'r nog niks van heurd?"

"Ik zol 't niet weten," zegt heit.

"Piers jongen hebben koledaamp had vannaacht."

"Och heden toch," zegt mem, "hoe is dat beteerd?"

"Allebeide dood," zegt Iesbraand, "ze hebben ze vandemorgen vunnen; de bureen kwammen d'r een protte.

"Een mal spul," zegt heit.

"Heerken, heerken toch," zegt mem, "wat koj' dan toch mal an je aende."

"Docht ie?" zegt Iesbraand. "Zoj' d'r wat van marken? Ik dochte daj' d'r ongemurken uutstapten."

Hi'j veegt him een drup van de neuze.

"Ik dochte, ik zal 't je drekt mar even zeggen, maot. Ik zal morgen-

middag al vaaste wat risselvaosies op et karkhof maeken."

Iesbraand komt in de bienen.

"Mar now za'k eerst even naor de winkel om een ni'j schrift. Aanders wel singeliers, now hebben Piers jongen altied tegere west, heur hiele leven laank in 't zelde huus woond. En now kan 'k d'r nog iene in 't oolde schrift kwiet en de aandere komt in 't ni'je te lane. 't Kan vremd gaon, maot, et ruult mar krek zo 't ruult."

Mit dezelde grote tree lopt Iesbraand een tel of wat laeter oonze menninge weer of.

De aandere middags zo'k henne te rieden. Op et laandies achter oons huus uut. Et was iene grote iesvlakte. Morgens ha'k de redens naor de timmerman brocht, omdat et iene hakleer stokkend was en omdat ze eins slepen wodden mossen. Ik hadde vraogd as hi'j et d'r wel even bi'j tussendeur doen kon. Dat kon wel, zee de timmerman, ik mos ze middags mar weer ophaelen. Dan kon 'k drekt henne te rieden en dan was 't zin gerust.

Die middag fietste ik nao et eten naor de timmerman. Hi'j was d'r nog mit doende. Een half uurtien laeter was de boel klaor en mit de bongelende redens an 't stuur ree ik de diek weer uut op huus an. Even veur de karke begon ik wat langzemer te trappen. Wonder, et was krek as d'r iene zong. Doe 'k dichterbi'j kwam zag ik wie dat dee. Op et karkhof neffen de karke was Iesbraand an 't greven. Hi'j ston mit de rogge naor me toe. Geliekmaotig gooide hi'j een spitte grond links en een spitte grond rechts van him op een bult. En hi'j zong d'r bi'j. Ik bleef achter een polle staon om goed luustren te kunnen.

*Pries de Heer, want Hi'j is goed
pries Him, opgeruumd van zin
want zien geunst, rondomm' oons toe
zal bestaon, ieuw uut, ieuw in*

Een tel of wat was 't stille, doe begon Iesbraand weer van veuren of an. Ik fietste deur. Achter me schalde zien stemme over et winterse karkhof.

oktober-november 1986

Dood spoor

Drie kertier mos ik in Zwolle waachten, veurdat de trein kwam waor a'k mit mos. Et was koold en wienderig op et perron. Ik overlegde even in mezels, doe leup ik naor et glaezen waachthokkien. Een stok plestiek dwarrelde naost me over de rails. Twie manluden van de post stonnen bij een riegel waegenties vol postzakken te waachten. Koold en klumerig. De iene ston te haneboken, de aandere was diepe votdeuken in de kraege van de jasse. Een man mit een diplomaotekofertien leup even wiederop de hieltied etzelde tippien van et perron op-en-daele.

Een behaegelike waarmte kwam me in et glaezen hokkien integen. Ik gong op 'e hadde grune baank zitten en keek es om me toe. Op 'e besleugen ruten weren woorden schreven die niet meer te lezen weren. De letters weren naor onderen toe uutlopen. Een peer schoelmaegies zatten op et aandere aende van de grune baank wat te ginnegappen en keken zo now en dan mien kaant uut. Recht tegen me over zag ik deur et glas henne de verlochte raemen van de restauraasie. Ik kwam overaende, gong et hokkien uut, en leup deur de tunnel naor de restauraasie toe. Drie kertier, een zee van tied om koffie te drinken en de kraante op mien gemak wat deur te snuuien.

Zonder d'r veerder acht op te slaon ha'k murken dat de vrouw die bij et taofeltien zat, daor ik bij anschikte, me ankeken hadde. Ik hadde de kraante uut de tasse haeld en de jasse an de staonde kapstok hongen.

"René?" haddé ze doe half en half vraogende zegd.

Ik hadde heur beter bekeken. Ze keek me an mit een diepe reenfel in 't veurheufd. Heur brilleglaezen gleensterden in et locht van de laampe. Doe ze de haand naor me uutstak rinkelde heur aarmbaand mit een vluttien veuroorlogse zulveren dubbelties d'r an.

"René, bij't echt?"

"Lucie? Et is Lucie toch, hen?"

Ze nikte. We gavven mekaander de haand en zeden een peer beleefde zinnegies. Dat et zo stomme toevallig en zo was om mekeer hier tegen te kommen. Ik bestelde koffie veur mezels en een glas rooie port veur heur.

En now perbeer ik in mezels nao te gaon hoe lange as et eins leden

is, da'k heur veur de laeste keer zien hebbe. Et zal toch grif wel zoe'n vuuftien jaor leden wezen, zoj' zo zeggen. Nee, meer as vuuftien jaor. Twintig jaor moet et wel leden wezen. Op zien minst twintig jaor. Et moet op een reünie west hebben. Dat de schoele honderd jaor beston of zo. Een grote feesttente op een kaampien laand in de ni'jbouw. Daor moet et west hebben, daenk ik. Ik warkte doe in elk geval. Gek, da'k et niet percies meer wete. Indertied zaggen we mekeer daegeliks en now wee'k niet iensen meer hoe lange as 't percies leden is da'k heur veur 't laest zien hebbe. Et kan trouwens wonder lopen, twintig jaor ziej' mekaander niet en dan zit ie inienend tegen mekeer over in de stationsrestauraosie van Zwolle.

"Hoe wil 't zo treffen," zegt ze.

Ze glimkt.

"Poer toeval," zeg ik, "doodgewoon poer toeval. As de trein uut Arnhem gien vertraoging had hadde, ha'k hier niet hoeven te waachten. Dan wa'k vermoedelik al een stok henne thus west."

Ik kiek naor heur. Ze nemt een slokkien van de port die veur heur op et taofeltien staot. Ik kende heur eins toch drekt weer. Doe 'k goed keken hadde, ha'k et drekt zien. Ze zicht d'r niet iens zo vule anders uut as vroeger. Ze is oolder wodden vanzels en ze begint hiel veurzichtigiesan een betien gries te wodden, mar veerder is ze zo op 't oge niet zo vreselik vule veraanderd. Wonder dat d'r dan inienend zo vule gedaachten deur je henne gaon. Ze kommen zomar as in golven op je of. In 't wilde weg. Gedaachten an de tied dat we nog kiender weren.

Heur oolden woonden een peer honderd meter veur oons uut. D'r laggen een peer grote kaampen laand tussen oonze huzen in. Heur laand was hoge, et laand van oons was lege en bij de winterdag kon et soms tieden onder waeter staon. Van de haast of an wel, de hiele winter deur. A'k vanuut et dakraempien op heur huus an keek, dan was et iene grote waetervlakte veur oons huus uut. Et leek de zee wel. Bij de zoemerdag, as et overal lieke dreuge was, gongen we dwas deur de lanen naor mekeer toe om te speulen. Et was allierend mar oppassen dawwe niet te dichte bij de diepe drinkerskoele kwammen, veerder was et niet geveerlik. Zels de sloden stonnen, as 't wat een dreuge zoemer was, al riekelik gauw dreuge. Mar bij de winter, mit al dat waeter, konnen we niet bij mekeer kommen en weren we krek de twie keuningskiender, die mekaander niet kriegen konnen, omdat et waeter vusen te diepe was. Ie konnen de diek vanzels wel langes, mar dat was een aende omme en dat vunnen de oolden in 't begin te geveerlik. Ze mossen dus mit oons op 'e reize as we speulen wollen.

In 't begin speulden we tegere, laeter, doe we op schoele kwammen, ok mit de aandere kiender. In Saanders bossien hadden we allemaole speulhusies maakt. Speulhusies mit stokkend diggelgoed, mit oolde roesterige blikken en een peer gammele stoelen, die as wij ze niet inpikt hadden, mit et snumes op 'e prikkelbult kepot houwd weren. En we hadden d'r hutten. Uutgreuven sleggen daor we paolen en plaggen over henne legd hadden. In die hutten hadden we zakken vol benten en dreugde adderveren over de grond uitspreided, zodaj' d'r zuver behaegelik in liggen konnen. Nao schoeletied gongen we steevaaste naor dat bossien mit de speulhusies en de hutten. Totdat et in ien keer over west hadde, doe d'r een naektloper in Saanders bossien kwam. Zo nuumden wij him indertied temeensen. In wezen was et ien van de jongen uut et dörp, die al van schoele of was en zien hiele hebben en holen an oons zien leut. Veerder dee hi'j niks gien kwaod. Hi'j praotte ok niet mit oons. Hi'j ston d'r alliend mar en keek naor oons. Et was vanzels drekt an 't locht kommen. De jonge kreeg vesite van de pelisie en wij mochten niet meer naor Saanders bossien van oonze oolden. Ok op schoele kregen we nog een extra waarschouwing mit.

A'k trouwens an de schoele daenke, dan roek ik de nuvere locht weer die in 't lekaal hong. Ik zie de leesplaankies veur me en de rooie deusies mit de letterties die d'r bi'j heurden. Ik heure de hadde stemme van de juffer nog, diej' op 'e straote zels heuren konnen. Ik zie de meidoornhede naost et schoeleplein, daor as altied zoe'n kroonties en spinnewebben in zatten, en ik zie oons nog veur de klasse lieties staon te zingen. Dat mos van de juffer, omdat wij beidend zo knap zingen konnen. Mooier as de ere kiender blikber. De vassies bin 'k vergeten.

In brokstocken kommen al die gedaachten op me of. Ik reure in de koffie en kieke naor de vrouw tegen me over. Mit heur haand strikt ze et kletien onder et kastbakkien glad. Op alle taofelties staon kastbak-kies mit een keerze d'r in. En achter in de restauraosie staot een grote kastboom. Et locht van de elektrische keersies weerspiegelt in de ballen en in et nikkelen koffiezetapperaot op 'e tap.

Op et kastfeest van de zundagsschoele speulde zij' een ingeltien en ik was huder. Op 'e kraeke van de karke verstruupten we oons en mit branende keerzen in de hanen kwammen we de hoolten kronkeltrap-pe of. Tussen alle meensken deur leupen we tot veur in de karke. Ik perbeerde mem tussen alle volk te ontdekken, mar ie mossen veur je kieken, aj' de keerze mar een hiel klein betien schieve hullen, lekte et glundige keerzevet je op 'e hanen, of ie kregen d'r een plakke van in

de kleren aj' wat klongelig weren.

Et kastpul speulden we op een verhoging van hoolten battens. Veur de preekstoel en onder de kastboom. Et was hiete onder al die branende keerzen. Keerzen geven nogal wat waarmte en wij stonnen d'r dikke in de kleren pal onder. Zij in een lange wit pepieren jurk en ik hadde een soortement molton deken omme en een witte lappe om 't heufd mit een zwatte baand d'r omme toe. Ik geleuve dat et kastfeest me et beste bi'jbleven is van alles. Niks was mooier as daj' daor henne gongen op een koolde winteravond deur de sni'j. In de veerte koj' de verlichte raempies van de kärke zien. Et is krek as d'r doe altieten sni'j lag mit de kastdaegen en now nooit meer.

En doe inienend gong ze vot. Heur heit verkocht et boerespullegien en ze verkasten naor Amsterdam, daor as hi'j wark kriegen kon bi'j et spoor. Rempend gong et. We zullen wel goeld hebben, mar dat is me vergeten. Een peer keer he'k heur sund die tied mar weeromme zien. De reünie van de schoele en nog een inkelde aandere keer. En now zit ze tegenover me an et taofeltien en stikt een sigerette op.

"Ieje ok iene?" vragt ze.

"Nee."

Ik schuddekoppe.

"Ik bin van 't roken of. Veur de tiende keer of daoromtrent."

"Ik perbere et niet weer," zegt ze. "Och wat zol zoe'n inkelde sigerette ok. Ien pakkien in de weke, da's toch niet in 't rere, zo'k zo daenken. A'k perbere om d'r mit op te holen, dan begin ik altied zo te snupen. Chips, pepermunties en Ingels drop. Veur al Ingels drop. Kilo's. Now, ie vraogen je of wat et beste is. Zoe'n inkeld pakkien sigeretten of al die zutighied."

Ik zegge niks.

"Waor daenk ie an?" vragt ze.

Ik lache een betien.

"Kuj' an me zien da'k argens an daenke? Och, zoe'n betien an vroeger en zo. Wat klinkt dat eers oolds, hen? Vroeger. An doe we nog kinder weren. An et onderstruupte laand veur oons huus uut. An de speulhusies en de hutten in de bos en an et kastfeest in de kärke. Weej't nog?"

Ze nikt.

"Saanders bossien," zegt ze.

Et vaalt me veur de eerste keer op dat ze mu toekikt. Ze het zuver wallen onder de ogen en heur hanen tiepelen ongedurig mit de sigerette-anstikker omme.

"Vertel es wat over jezels," zegt ze. "Wat doeje? Hoe gaot et mit je? Hoe is 't in 't dörp? Is d'r een protte veraanderd?"

Ik vertelle en ze luustert naor me, mar toch liekt et as ze d'r mit heur gedaachten niet goed bi'j is. Heur ogen holen sekuur de deure in de gaten. As waacht ze argens op. Onder mien verhael winkt ze de jonge en bedudet him om heur glas nog es vol te schinken en ze stikt weer een ni'je sigereette op. De veurige het ze mar half oprookt en doe uutdrokt in et askebakken.

"Dus," zegt ze, "ie zitten al haost vuventwintig jaor bi'j 't Riek. Vaastighied dus."

"Lafhied misschien," zeg ik.

"Bevaalt et niet?"

"Och, bevaalt et niet. Op 'e duur gaot misschien overal de smaek wel wat van of. D'r bin mar weinig meensken die zeggen kunnen dat et wark heur liefhebberij'je is. Niet da'k d'r mit tegenzin henne gao. Zo slim is 't now ok weer niet. Heden nee, mar et wodt sleur op 'e duur. Mar wat wodt gien sleur? En die vaastighied daor as ie et over hebben, dat was indertied zo, mar now mit al die automatiseringsplannen. Ik weet et niet. Netuurlik verloop, zeggen ze vanzels, zo daenken ze alle inkrimpings op te vangen, mar 't zal mi'j ni'je doen as ze toch niet een vlut volk op 'e straote zetten nao verloop van tied. Een wat vervelende, zeurderige ambtener zit d'r dus bi'j je an 't taofeltien," gnies ik. "Over zok volk vaalt niet zo hiel vule te vertellen. En et dörp? Och, et dörp. Et is me eigen, slimme eigen, mar et veraandert. Alles veraandert. Ni'je huzen, aandere meensken, vremde gewoonten. Mar ie bin niet vule veraanderd, a'k je zo bekieke. Vertel ok es wat van jezels."

"Och, wat is d'r te vertellen," zegt ze.

"Ie bin toch trouwd," zeg ik. "Hej' kiender? Wark ie nog?"

"Weej' nargens van?" vragt ze.

Ik schudde van nee. Ze stikt een ni'je sigereette op, winkt de jonge en bestelt nog een glas port. Et duurt een schoffien veurdat ze weer begint te praoten.

"Negen jaor bin Cor en ik trouwd west."

Nao die peer woorden is 't weer stille. Een man en een vrouw kommen deur de glaezen dri'jdeure de restauraasie in. De man het een koffer bi'j him, de vrouw een plestieken tasse van de Hema en een bossien tietelrozen in deurzichtig pepier. Ze gaon een aentien van oons of zitten.

"Op 'e reünie van de schoele waj' mit een jonge," zeg ik. "Een vremde jonge. Ik kende him temeensen niet. Ik herinnere me dat in-

ienend weer. Was dat Cor?"

"Ja," zegt ze. "Vier jaor leden bin we uut mekaander gaon, doe bin 'k bi'j Hennie introkken. Et kiend is bi'j him bleven, een zuster van him zorgt d'r veur. Dat was doe ok et beste. Ankem maond gaot hi'j weer trouwen. Sippie hiet ze. Een jong maegien nog. Knap aenlik wel. Lochtig, laank haor. Lessend he'k ze bi'j toeval een keer zien mit 'n beidend. Haand in haand. Ze hebben mi'j niet zien. Ik hebbe me versoeld bi'j C. & A. in de winkel."

Et is weer even stille. De jonge schinkt heur glas intied vol. Ik zegge niks. Ik vraoge niks, al zo'k genoeg weten willen. Hoe 't zo kommen is en wie as Hennie is. Of hi'j hier weg komt of dat ze him van vroeger kent en as ze daar now mit trouwd is. Mar ik vraoge niks, ik hool me stille en waachte of totdat ze opni'j begint te praoten.

"Och, et kan allemaole zo vremd lopen in 't leven. Et lopt vaeke zo hiel anders as daj' et je veur ogen had hebben of as daj' et graeg wild hadden. Ik kan ok niet zeggen dat Cor ongeliek hadde. Ik kan me ok best wel veurstellen dat hi'j et niet verwarken kon, doe hi'j an de weet kwam, dat d'r een aander was. Zoks komt vaeke ok zo geleidelik an. Hennie kwam bi'j oons in de buurt te wonen, gieniene die d'r eerst euveldoed in hadde. Och nee, hoe zollen ze ok, veur et oge van de wereld was d'r ok niks gien vremds an. Meer as een jaor he'k et verzwiegen kund, doe kwam et van de iene op 'e aandere dag uut en dan is 't vanzels in 't roere. Et muuide me om Cor en et maegien, mar et kon niet anders. Ik kon niet anders. Ik kon mar iene kaant op. Et was krek as zat ik op dood spoor, René. D'r hoeft in feite mar een klein rakkien in de wiend te kommen en de boel ligt d'r henne. Oonze wereld klapte mit iene grote dreun in mekaander, dat kan 'k je wel vertellen. En 't was mien schuld vanzels. Och, wat is schuld? Wat kuj' d'r an doen? Ik hebbe mezels d'r best wel omme vervluukt in 't begin, ik hebbe de pest an mezels had. En mit zok soorte van dingen, dan leer ie de meensken eerst goed kennen. We hadden jehovah's in de straote wonen. Die stopten in die tied hiel zorgzem *De Waachtoren* bi'j oons in de busse. Mit de balpenne hadden ze d'r de hieltied wat bi'j op schreven: 1 Corinthiërs 6. Dan kon 'k nog es naolezen hoe verkeerd a'k d'r an dee. Ik kenne et nog uut et heufd, heur ie wel," zegt ze schamper. "Now daenk ik trouwens inienend an Lydie," zegt ze. "Wat gek dat die me now zomar in 't zin schöt."

"Bi'j Lydie en die weren ze ok jehova," zeg ik. "Wi'j bin d'r trouwd, wee'j dat nog wel?"

Ze lacht. De bittere klaank in heur stemme is in ien keer vot.

"Ja, dat wee'k werachies nog. In 't vuurhokke."

Soms kwammen we bij Lydie te speulen. Lydie moch van heur thuus niet naor 't kasteest en ze moch ok niet naor de schoele as Sunderklaos kwam. Mar ze kreeg wel een kedogien. Dat brocht ien van de meensken van de oolderkemmissie bij heur thuus. Een wonder spul aenlik, dat dat wél moch.

"Jim gaon vandaege trouwen," hadde Lydie zegd, doe we d'r op een dag weren.

Lucie hadde een oold stok wit gedien over 't heufd kregen en ik kreeg een ofdaankt overgedien omme. Die dag bin we bij Lydie in 't vuurhokke trouwd. En nao de trouwperti'j leut Lydie oons heur segarebaanties zien. Een plakboek vol en een deusien lossen, die ze nog inplakken mos. Prachtbaanties. Vule mooier as dat ik hadde. Marken daor a'k nog nooit van heurd hadde. We graiden in de baanties omme en zonder dat d'r een haene naor kri'jde, drokte ik d'r drieje achterover. Ik hul ze gewoon stiekem in de haand. De aandere die 'k bekeken hadde, dee 'k weeromme in et deusien. Doe stopte 'k de drie baanties in de buse mit da'k de buusdoek pakte. Drie prachtbaanties. Een blauwe *Carl Uppmann*, een oranje *Martinez* en een gele *La Paz*.

Lydie heur mem kwam de kaemer in mit een trekpot vol thee. Ze schonk oons ieder een koppien in en ze vertelde oons een verhaeltien uut een veurleesboek. Et verhaeltien interesseerde me niet zo, mar iene zin, die bleef hangen en me in 't heufd ommespoeken. God zicht alles, zee Lydie heur mem. As dat zo was, docht ik bij mezels, dan was 't niet al te best. Dan hadde Hi'j ok zien da'k die drie segarebaanties in de buse stopt hadde. Mar weerommegeven kon 'k ok niet. Daor weren ze té mooi veur.

Ik was zuver wat schrikachtig doe we even laeter et pad daele fietsten naor huus toe. Bij Sanders bossien keek ik loerende de zaandreed in en ik keek as de toeken van de bomen ok beweugen. Mar d'r was niks. Niks te zien en niks te heuren. Misschien dat Lydie heur mem heur wel verzind hadde. Misschien dat God zoni'sies krek even de ere kaant op keken hadde.

"De ere daegs wus de hiele schoele dat we bij Lydie en die trouwd weren en wodden we d'r mit pest," zeg ik.

"Et is wonder," zegt Lucie, "mar ik hebbe altied van Cor hullen. Now ok nog. Een meenske zit vremd in mekaander. Kuj' je indaenken dat et zeer dot, now a'k wete dat hi'j weer trouwen gaot. Hi'j het vanzels geliek, mar et geft je toch een knauw, et vret weer an je en ie hebben

tied neudig om an 't idee te wennen. Ik moet me veurholen dat et mit him now echt veurbij is."

"En Hennie?" vraag ik.

"Och, Hennie is lief, die perbeert me d'r zovule meugelik deur henne te slepen. Kiek, dit is Tineke."

Ze pakt et haandtassien dat naost heur op 'e lege stoel staot. Ze maekt de gaspe los en haelt een foto uut et ziedvakkien. Ik pakke de foto van heur an. Et is een kleurig prentien. D'r staot een maegien op van een jaor of zesse mit een grote hond in een tuun vol bloemen. Een helder maegien is 't mit een fien gezichien en laank donker haor. Lucie heur haor.

"Ze komt riegelmaotig bij me de laeste tied, mar ik bin zo bange dat dat now dommiet minder wodt as Cor weer trouwd is. Hennie zegt dat et wel wat mitvalen zal, mar ik kan 't mar niet van me ofzetten. Ik zitte d'r toch over in de rats en sloope d'r seins niet van. Kuj' je dat een betien indaenken?"

Ik nikke van ja.

"Ik neme d'r nog iene," zegt ze.

Ze wist naor et lege glas.

"Zoj' niet liever een bakkien koffie nemen?" vraag ik.

Ze lacht.

"Wees mar niet ongerust, ik bin d'r an wend, en ik hoeve niet te rieden. Hennie haelt me hier weg. As die dommiet uut et ziekenhuus komt, ridt die hier langes."

Ik zol vraogen willen wat veur wark hi' in 't ziekenhuus dot. Of hi' dokter is. Grif dokter, daenk ik. Een rustige bedeerde man die een piepe rookt, dat liekt me now krek et tiepe dat bij heur past. Waoromme wee'k ok niet. D'r is eins zo vule wa'k nog wel vraogen wil en toch vraag ik et niet. Ik drinke de koffie op die veur me staot. Ze is koold wodden en ik hebbe vergeten om d'r suker in te doen. Lucie kikt et raem uut naor buten.

"Ik miende dat dat de auto van Hennie was," zegt ze.

Et is krek as ze een betien een kleur krigt. Ze komt in de bienen en lopt op et raem of.

"Ja, et is Hennie."

Ze komt bij et raem weg, dot de jasse an, pakt et tassien van de stoel en gefit me een haand.

"Et was hiel onverwaachs, mar 't was aorig om je zo es tegen te kommen. Zeg je moeke dag van me. Et beste d'r dan mar mit, hen," zegt ze een tikkeltien verlegen.

Dan dri'jt ze heur omme en lopt op 'e deure of. Ze is halverwege de restauraasie as d'r iene deur de glaezen dri'jdeure komt, die de aarm om heur henne slat en heur een tuut gef. Een vrouw mit blond krulderig haor en een lochtige regenjasse an. Hennie.

december 1986

De jaordag van de keizer

Iedere morgen ridt de man mit et rooie bestelautogien een peer butendörpen deur om de post rond te brengen. Et is begin september. De zoemer is haost veurbi'. D'r zit spinrag in de pollen bi'j de weg langes. De daliassen bi'j de ruilverkavelingsboerderi'jen bluuien. De kiewietskoppen wienselen heur rood en geel bi'j een bult zwarfstienen naor beneden. In een hooltwal beginnen de blaeden van de sepiepen en de birken zuver al wat te verkleuren. In de baarm staon twee geiten an de stikke. Et bestelautogien ridt de poolder in. In et westen smoest de locht. D'r komt een bujje opzetten. Al een hiel schoft driegt et. De locht is smerig vaelgeel van kleur. Hiel in de veerte rommelt et een betien. Een peer boeren bin in et laand doende mit de laeste veurdreugkuil. Een gevecht tegen de tied, dat ze zo grif as wat an 't verliezen binnen. Inienend haelt de wiend an, de blaeden van de riegel peppels beginnen te risselen. Grote wolken kommen donkerder en donkerder andrieven. Dan begint et te regenen. In ien keer göt et. In een oogwink staon d'r poelen an de kaant van et weggien deur de poolder. De bujje maakt d'r grote peerde-ogen op. Even zet de postbode de auto an de kaant van de weg daele en waacht vuuf minuten of de bujje misschien overdrift. Mar et regent lieke hadde deur. Et klettert op et dak van et autogien. D'r zit haegel in de bujje. De rutewissers kun et ritme van de regen mar kwaolik bi'jholen. De man start de auto weer. Veurzichtig ridt hi'j wieder. Zoe'n driehonderd meter veur him uut liekt et lochtiger. Een klein wonder. Driehonderd meter wiederop ridt hi'j de bujje uut. De straatstiender bin d'r zomar korkdreuge. Hi'j kikt over et laand naost him. Een gries regengedien trekt de greens tussen nat en dreuge dwas over et laand naor et stoomgemael toe. In de vaort die bi'j et kronkeldiekien langes naor et gemael toe lopt, drieven twee zwannen. Even veerderop duukt een fuut op 'e kop in 't waeter. Een visker zit, mit de rogge naor de bujje toe, an de kaant van de vaort een boltien op te peuzelen, een thermosflesse staot naost him in et grös.

Et is de daegelikse ronde van de man. Al een jaor of wat. Hi'j hoolt van de stille wereld van de butendörpen. Soms stopt hi'j wel es evenpies om een koppel meerkollegies de tied te geven om doodgemeedereerd van de weg of te gaon. Hi'j ridt een kronkel van de diek

uut naor et westen toe en inienend het de bujje, die staorigan achter him ankommen is, him weer te pakken. De regen klettert weer uut alle macht op et blikken dak van et autogien. Mar as hi'j veur et oolde gemael langes gaot en et oost weer in gaot, is hi'j de regen en et kletteren inienend weer kwiet. Et is zomar inienend ofbujd en de weg is weer zo dreuge as ries.

Et dörp ligt d'r henne zoas et dörp d'r alle daegen henne ligt. Allierend et huus is weer bewoond, dat is vandaege de grote veraandering. Zien huus. Et blijft deur de jaoren henne altieten een betien zien huus, al is et meer as twintig jaor leden dat ze d'r weg gongen te wonen. Maonden, grif wel een half jaor, het et bottien mit 'te koop' d'r op veur in de tuun staon. De meensken zeden dat een strikgeldschriever an et huus hangen bleven was. En now zat hi'j te hoge in de boom en et bottien bleef maond in maond uut in de tuun staon. Vleden weke was et bottien inienend vot west en now bin d'r aandere meensken. D'r hangen gedienen veur et raem, gedienen die potdichte zitten, mar een teken binnen dat d'r ni'je meensken wezen moeten. De hiele boel ligt d'r ontredderd bi'j. In de oprit naor et huus toe woekert et grös tussen de rooie mienstien. In grotte lappen bladdert de varve van de kezienen van de keukenraemen. Et grös staot d'r roeg en wild bi'j, et kan d'r allierend nog mit een zende ofhaeld wodden. Gien grösmeiene die'j deur zoe'n wildeboel henne kriegen. De bloemetuun is al lieke slim verwilderd. Een polle margrietien komt bluiiende boven alle ontuug uut. Op 'e antenne boven op 'e schostien zit een doeve te koeren. Onder de pereboom ligt een vlut halfverrotte peren. Een peer prachtige vlinders mit een protte zwat en oranje dwarrelen van pere naor pere. Veural de peren die te kwetter valen binnen op 'e tegels van et pattien bin ze blikber gek op. Een peer eksters zitten boven in de boom, ze schatteren as hi'j de auto uutkomt mit een haandvol post veur de aandere huzen. D'r is nog gien post veur zien huus. De ni'je meensken bin nog zonder naeme. D'r zit nog gien naembottien op et huus. Et hontien van de meensken an de aandere kaant van de diek begint an te slaon as hi'j de post deur de brievebusse gooit. Et begint te druppen. De bujje. Op een draffien lopt hi'j weeromme naor de auto, die mit een lopende moter op him staot te waachten. Dan brekt de bujje hier ok los en et klettert weer op et autodak. As hi'j votridt mient hi'j dat et gedien veur et raem van de kaemer even beweugen wodt. Mar et kan ok wel verbelinge van him west hebben. Dan gefit hi'j gas. Et wark zit d'r op. Et is haost zaoterdagmiddag. Et lopt tegen half twaelf.

Eredaegs is et mooi zunnig weer. Dag en naacht verschil mit de veurige dag. Om kwat over zesse zit hi'j veur de tillevisie. D'r is sport veur. Ien groot schaekelpergramme. Wedstriedflitsen van de wereldkampioenschoppen atletiek in Rome en beelden van de wereldkampioenschoppen hadfietsen in Vilach. De vrouwluden van de DDR winnen de 4 x 400 meter hadlopen. Zien vrouw staot in de keuken om et eten klaor te maeken.

"Lus ie zodommiet wel een visstick?"

De man bromt dat hi'j wel een visstick hebben wil. Hi'j komt in de bieten, lopt de keuken in aachter zien vrouw langes, en pakt een flessien pils uut de koelkaaste.

"Niet veur et eten, je," zegt ze, "dommiet bedarf ie je eetlust nog. Die aekelike pils ok altied. Ik snappe niet daj'm gien tillevisie kieken kunnen zonder dat spul. En reken trouwens ok mar niet dat et goed is, altied dat koolde spul in de huid. Ik neme een ei bij 't brood. Woj' ok iene?"

"Ja, doe mar," zegt hi'j.

Hi'j drokt de deure van de koelkaaste weer dichte en wipt mit een fleseupener de kroonkorke van et flessien of.

"Bakt of kookt?" zegt ze.

"Bakt," zegt hi'j. "Maek me mar een uutsmieter. Mar dan wel iene mit schinke."

Hi'j lopt weer naor de kaemer en gaot weer in de stoel veur de tillevisie zitten. In de straoten van Rome lopt de Keniaan Wakihuru in een rood shirtien mit nommer 672 d'r op de marathon. D'r staon drommen volk bij de diek. Hi'j nemt een slok uut et flessien.

"D'r zit ok volk in oons oolde huus."

Hi'j nemt nog een slok.

"Op 'e buurt he'k heurd dat et een vrommes alliend is. Mar of et waor is? De meensken zeggen altied zovule. De gedienen zitten d'r potdichte. Ik hebbe d'r nog gieniene zien."

"Zo," zegt ze, "al lange?"

"Sund gister."

"Waor komt ze weg?" vragt ze.

Sissende en spetterende komt een ei in de koekepanne te lane.

"Ik weet et niet," zegt hi'j. "Ik zal je wel vertellen dat dat meenske wat op te rumen het. Et grös staot zowat an de veensterbaank toe en de tuun is iene grote wildeboel. De peren liggen bij körfen onder de boom."

"Zunde," zegt ze. "Et bin anders zokke lekkere peren. Iewig zunde

dat zoks allemaole ommekomt. Ik wol d'r aandere niet graeg toe helpen om de boel daar op te rakken. Reken mar dat zoe'n oolde klinte daamp is. Ie kun d'r et behang zo van de muren trekken, moej' mar daenken. Wof' thee of koffie bij je broggien?"

"Koffie."

Hi'j nemt weer een slok pils.

"De appelboom achter 't huus zal ok wel flink wat an zitten. Netaorisappels. Barre lekker. Oonze mem dreugde ze vroeger altied. Ik mos ze altied schellen en an plakkies snieden en dan kwammen ze op een asbestplaetien op 'e gaskachel te liggen."

"Bewarkelik, heur," zegt ze, "haj'm dan gien ovend? Wi'j hadden vroeger een ovend."

Ze komt mit een dienblad de kaemer in lopen.

"Hè, toe now, zet dat flessien bier now mar vot, dat kuj' vanaovend veerder wel leeg drinken. Lao'we eerst mar schoften. Hier is je uutsmieter."

Hi'j zet et bierflessien op 'e vloer daele.

"Et is d'r now allemaole vremd volk op 'e buurt," zegt hi'j. Aliemaole butelingen. Ie kennen d'r haost gien meenske meer in et dörp."

"Ie bin d'r ok al zo lange weg."

Ze smeert wat hunning op een half plakkien bolle.

"Dattig jaor," zegt hi'j, "omtrent dattig jaor. Vroeger kende iederiene iederiene. Et huus an de ere kaant van de diek hebben ze een stok bij' anbuuwd. Vremd volk ok. Komt niet van disse kaant. Zoe'n mal kefferig hontien hebben ze. Ik mag die verhipte dingen niet lieden. Die smerige meraokels hebben je bij' de broekspiepen veurdaj' d'r arg in hebben."

"Dan zij' him wel es pest hebben," zegt ze. "Honnen bin uut heurzels niet vals, mar ze wo'n vals maekt."

Ze smeert een laogien appelstroop op et ere halve plakkien bolle.

"Welnee," zegt hi'j.

Hi'j verpat zien visstick over zien bolle en kikt mit een half oge naor de tillevisie. De Ier Stephen Roche fietst in Vilach naor zien wereldkampioenschap. Et is zundag 6 september 1987. De vremde vrouw woont now twee daegen in et oolde huus.

Een weke laeter krigt de vremde vrouw een naeme. D'r is een bruun kevot bij' de post. E. Rietman staotd'r op. D'r is niet an te zien

of et om een man of een vrouw gaot. Hi'j gooit et brune kevot in de brievebusse. Even stoekt et kleppien van de busse, dan vaalt et mit een hadde tik weer dichte. De gedieneu zittē nog lieke stief dichte. D'r staon gien bloemen veur de raemen. De bloemen in de tuun staon d'r nog lieke mal bi'j as een weke leden. De rozepollen bin verwilderd. De daliassen hangen nog verslonterd naor beneden nao die geweldige regenbujje. Bi'j de veurdeure staot een oolde gimmeleren emmer mit een bluiende geranium d'r in. Dat is wat ni'js, die ston d'r de veurige weke nog niet. Dwas over et hiem lopt een mollerit. Et goonst van de wapsen en de vliegen op 'e rotterige peren onder de boom. As hi'j hier wonen zol, wat zol hi'j de boel dan opreddeu. As de boel eerst mar es een likkien varve kriegen zol, dan was 't al een hiel aander gezicht.

Et oolde huus. Hi'j hadde et wel graeg kopen wild. Ok al kende hi'j alle meensken in et dōrp al lange niet meer. Wat was et plakkien naost de bos him nog vertrouwd en eigen. As hi'j d'r wel es veur staon hadde, doe 't nog leeg ston, was 't soms krek west as mem ieder ogenblik de deure uutkommen kund hadde. Om matties te kloppen of om goed an de liende te hangen. Mar de vrouw hadde d'r niet van heuren wild.

"D'r is niet iens een winkel," hadde ze zegd, "wat een togeri'je om de boel in huus te kriegen. Ik daenke d'r niet an om die oolde rommel daor op te rakken. Ie daenken toch zeker niet da'k verrot bin. En de jongen hebben d'r hielemaole gien verlet van en gao naor dat boere-dōrp toe. Ze hebben hier heur kammeraoden en gedoente. We hebben hier allemaole oons gedoente. Wat hej' daor now? Ik snappe niet waj' bemaelen."

"Wat hej' hier now in zoe'n ri'jgieshuus?" hadde hi'j zegd. "Ie kun niet iens om huus lopen. Ie kun niet iens butendeure staon te pissen. Daor hej' de ruimte, de rust, en et is me zo eigen."

"Romanticus," hadde ze schamperties zegd en ze was de kaerner uutlopen.

Ze hadden d'r veerder niet over praot.

De man lopt et pattien of weeromme naor de weg toe. D'r bin een peer tegels verzakt. Et zol verhulpen wodden moeten. En de hede zol knipt wodden moeten. As hi'j votridt staot et hontien an de overkaant van de weg him nao te keffen.

De vremde onzichtbere vrouw krigt een brief. Een lochtpostbrief. Hi'j dri'jt de brief omme en omme en bekikt him van alle kaanten. Et

dunne lochtpostpepier knistert him in de hanen. Mit een stevig haandschrift is et adres op et kevot schreven. An Els Rietman. Et is dus een vrouw. Et haandschrift is een klein betien schieve. As ofzender staot d'r allieud Wil Terveer op 'e aachterkaant van et kevot. Gien plak, gien adres. Mar et vremdste bin de postzegels. Gewone Nederlandse postzegels. Ien van de nijsten. De roodgrieze Multatuli van vuvenvuufftig centen. *De roeping van de meens is om meens te wezen.* En twee blauwgies van tiene. Hi'j gooit de brief in de busse. Et kleppien van de brievebusse blijft weer even hangen en vaalt dan mit een hadde tik naor beneden.

Nao die eerste brief blieven de lochtpostbrieven mit de riegelmaat van een klokke kommen. Iedere keer mit etzelde haandschrift op et kevot. Iedere keer mit dezelve Multatuli-zegel en twintig centen aanvulling d'r op.

Nao drie brieven is d'r op 'e laeste vrijdag van de maond inienend een pakkien. Op et brune pakpepier staot dezelve ofzender as op 'e brieven. Wil Terveer. Hi'j lopt op et huus of en drokt op 'e belle. D'r komt niks. D'r is ok hielemaole niks in huus te heuren. Hi'j lopt om et huus henne en vuult an de aachterdeure. Die zit op slot. Hi'j perbeert deur et glassien van et aachterhuus te kieken. D'r is gien meens te zien. Op een taofeltien staot een schaole mit hoolten kniepers. D'r ligt een bos wottels naost daor as et lof nog an zit. Hi'j lopt et gruuu uutsleugen tegelpattien naost et huus weer langes en drokt bi'j de veurdeure nog een keer op 'e belle. Niks. Dan schrift hi'j et kladdegien dat d'r op et postkantoor een pakkien ligt en dat dat dan en dan ophaeld wodden kan. Krek zal hi'j et pepiertien in de busse gooien, as hi'j wat heurt. De deure van de kaemer naor de gang wodt losdaon en deur et ribbelige glas zicht hi'j dat d'r iene op 'e deure toelopt. Een tel of wat laeter wodt die op een kiertien losdaon en de vrouw kikt om de hoeke van de deure. Een vrouw mit gries haor, een brille op, en een blauwe badstoffen jasse an, die heur tot an de aankels komt.

"Ja?"

Ze kikt de man vraogende over de brille henne an.

"Een pakkien," zegt de man.

Ze liekt hielemaole niet verbaosd dat d'r een pakkien veur heur is.

"Ik dochte dat d'r gieniene thuus was," zegt de man, "ik hebbe al es eerder beld en ik hebbe ok al es an de aachterdeure vuuld."

Ze glimkt een betien.

"Ik bin een tikkeltien doof. Ik lag even op bedde. Ik hebbe de belle de eerste keer niet heurd. Misschien wa'k wel even votdoesd. Ik doe

wel es vaeker even een knippertien. Et muuit me da'k jow waachten laoten hebbe."

Hi'j rekt heur et pakkien an. Ze dot de deure een klein aentien wieder eupen en nemt et pakkien van him an.

"Terimah kasi banjak," zegt ze.

Ze nikt even naor him. Dan dot ze de deure veurzichtig weer dichte en drijt de sleutel omme.

Op 'e laeste vrijd'ag van de maond d'r op is d'r weer een pakkien. Et is slecht inpakt. Et pakpepier is op verschillende plakken kepot scheurd. Ze is toevallig krek butendeure as hi'j veur et huus stille hoolt. Mit een bessem is ze doende een oppertien blad bi'j mekeer te vegem, mar et is eins vergese muute. De wiend lat de blaeden alle kaanten opdarrelen. Hi'j lopt naor heur toe mit et pakkien in de haand. Ze zet de bessem tegen de mure. Ze hiernt een betien van et ongewone wark.

"Dat geveeg gef't jow ok niet vule mit die wiend," zegt hi'j.

Ze lacht en kikt naor et pakkien.

"Et pepier is kepot scheurd," zegt hi'j. "Ik bin d'r wel veurzichtig mit west onderwegens, mar misschien dat et argens aandere gebeurde is. Et kan wezen dat d'r op et postkantoor wel es roeg mit ommesprongen wodt. Mar misschien het de ofzender et ok wel niet al te best inpakt."

"Misschien," zegt ze, "et het een lange reize maekt."

Ze veegt heur de hanen of an et jakkien dat ze an het en pakt et pakkien van him an. Ze scheurt et pepier nog meer stukkend. Hi'j zicht dat d'r een brief in et pakkien zit en een foto, die op een stevig stok bodpepier plakt is. Ze trekt de foto uut et pakkien en blif't d'r een ogenblik naor staon te kieken. Een huus mit een werande tussen hoge palmbomen. Rempend kikt ze inienend op van de foto naor de man veur heur.

"Et oolde huus," zegt ze. "Mien oolde huus. Ze het d'r goed an daon om me die foto te sturen."

Ze lacht een betien verontschuldigend. Hi'j lacht ok. Hi'j wist naor et huus.

"Dit is mien oolde huus. As kiend he'k hier woond. Ik bin hier geboren. As schoolejongen hawwe hutten hiemaost in de bos en an die oolde appelboom achter et huus hong mien toolter."

Hi'j wist naor de appelboom.

"Mem dreugde de appelties bi'j de haast op een asbesten plaetien

op 'e kachel."

Ze kikt naor de foto.

"Et is me zo eigen," zegt ze.

"Mi'j ok," zegt hi'j.

Dan lopt ze zonder nog wat te zeggen bi'j him langes naor de deure toe, mit de foto van et huus mit de werande in de iene haand en et pakkien in de aandere haand. Et stokkende pakpepier beweegt in de wiend.

Et huus mit de werande en de hoge bomen. As ze an vroeger daenkt, dan daenkt ze an hoge bomen. Et Darmoplein en et Schipmaekerspark. De hoge bomen bi'j de Simpang-club en et Simpang Hospitaal. De hoge bomen bi'j et huus. Et klinkt ofgezaegd, mar et wás tempo doeloe. Goed weren ze west, de vier jaor in et huus. Et leven daor ginderd. De officieren in de soos, daansen in et Lido, de foxtrot mit Rob...

Et was 1937 west doe ze in et huus kwammen te wonen. Zi'j en Rob. Vuventwintig was ze west. Veurdats ze naor Indië gaon weren, weren ze trouwd. Een blonde njonja van vuventwintig. Et leven was een feest west. Ze was staepel op die mooie, veerdige vent west, van et eerste ogenblik of dat ze him zien hadde. De maniere hoe as hi'j naor heur keken hadde, de wieze hoe as hi'j heur naeme zegd hadde. De riegel witte tanen as hi'j lachte, de donkere stugge krullen. Ze hadde ja zegd, doe hi'j heur vraogd hadde of ze zien vrouw wodden wol. Ze hadde ja zegd, doe hi'j heur vraogd hadde as ze mit gong naor Indië. Hi'j kon een baene kriegen bi'j et Binnenlaans Bestuur. Indië. Zien droom. Hi'j mos de wereld in. Hier was 't him allemaole te klein, te benepen. Indië. Ze hadde mit hiel heur hatte ja zegd. Ze zol altied overal mit him henne gaon. Al was et naor de uterste uuthoeke van de wereld. Op et schip hadden ze de oolde wereld aachter heur laoten. Veur heur lag een aandere wereld. Een winkende wereld, een leven dat ontelbere jaoren duren zol. Indië.

As ze weeromme daenkt an die vier jaor bin et altied flitsen die heur veur de ogen kommen. Nooit een aniensleuten verhael, mar flitsen. Mementopnaomen van een leven, daor as gien aende an kommen zol. Tegere op 'e werande. Zi'j en Rob. Tegere koffiedrinken. De hoge bomen temperden et locht van de verschruuiende zonne. De bougainvilles bluuden paorser as paors.

"Bi'j' gelokkig mit me?"

Ze hadde him ankeken. Nonsjalaant hadde hi'j de blote voeten op een aandere stoel legd. D'r stonnen kleine druppies zwiet op zien veurheufd. Hi'j pakte et pakkien Golden Fiction uut et busien van zien kekie boezeroen, haelde d'r een sigerette uut en stak die mit een lucefes an.

"Ja," zee ze. "Meer as gelokkig. Overgelokkig."

"Zuwwe vanaovend naor de bioscoop?"

Hi'j verlegde de voeten op 'e stoel.

"D'r is een film mit Betty Grable. Ie lieken op heur. Ie bin alliend mooier."

Een betien pesterig zat hi'j naor heur te kieken.

"Charmeur," zee ze.

Lachende schonk ze nog een koppien koffie in.

"Dan vraog ik Wil en Jan of ze mitgaon," zee ze.

Ze rekte heur uut en gaepde. De straolen van de zonne schenen tussen de hoge bomen deur percies op heur haor. In de veerte kri'jde een haene.

Flitsen weren et, die heur deur et heufd spoekten. Flitsen uut die peer gelokkige jaoren, uut een wereld die now zo veer vot was. Tegere mit Wil bosschoppen doen op 'e mark. Katjang goreng kopen in de toko van de Chinees. Ieskoffie drinken. Flitsen. De blote kiender in de kampong, de kiepen die onder de bomen in de dreuge grond omme-klauwden. Flitsen. Een weekaende mit Rob in et badhotel Songoriti in Batoe bi'j Malang. Tegere ries en ajam eten. Flitsen. Et kleine joongien. Een groot wonder. Begin 1939 was et west. Robert zol hi'j hieten. Robert Rietman junior. Flitsen. De betovering van een tropen-aovend. De zulvergrieze zee, een sliertien rook dat omhogens kringelde wiederop de bargaen in. Et paors en rood vlammen van de wolkens, de zonne die staorigan achter de bargaen votzakte. De ondergaonde zonne op Java. De geheimzinnige geluden van de naacht. De duzenden steerns.

De zonne was ondergaon. Et was 1942 west. D'r was een aandere zonne opkommen. Een bloedrooie balle op een vremde vlagge. Et kaamp zol heur leven veurgoed veraanderen. Et huus mit de werande was d'r inienend niet meer west. De manluden weren argens anders henne brocht. Waorhenne wus ze niet. Zi'j en Wil en de kiender weren

bij mekeer bleven. Ze zollen d'r heur deur henne slaon, hadden ze zegd. Ze zollen heur nooit gewunnen geven.

"We moe'n de kop d'r veur holen," zee Wil, "eers gao'we d'r onderdeur, jonk. Knokken moe'we, al is 't ok nog zo zwaor, now as Jan en Rob d'r niet meer binnen. Ie moe'n zo mar daenken, meid, zolange awwe 't platte van de voeten mar onder holen, dan is d'r niks te reddden. Perbeer om lachen te blieven, Betty Grable."

En ze hadde lacht. Misschien hadde ze wel duzend keer lacht in et kaamp. Misschien hadde ze wel duzend keer jankt. Aovens as ze niet slaopen kon. As ze een slaoplietien zongen hadde veur de kiender. As ze kleine Rob op zien metras legd hadde.

"Slamat tidoer, kleine jonge van me. Droom mar van heitie. Droom mar van oons huus mit de werande, de bloemen en de hoge bomen."

Ze was zó bliede west dat hij nog mar zo klein was. Wil was bange. Stel dat de oorlog lange duren zol. Jaoren en jaoren. Joongies die tien jaor wodden, mochten niet bij heur mem blieven. Ze mos d'r niet an daenken dat ze him ok nog kwietracken zol.

De zoemerjurken weren de iene nao de aandere versleten raekt. In 't laeste leupen ze in een broekien en een plastronnegien. Ze vulden de daegen mit kleine ruzies onder mekeer. Mit in de riegel staon veur et eten. Mit in de riegel staon veur de smerige husies. Mit in de riegel staon veur waeter. Mit et ongemak van eupen plakken en zwullen, die mar niet dichte gaon wollen. Ze jachten op kakkerlakken, muskieten, vliegen en waandluzen. Waandluzen en nog es waandluzen. Et was een genoegen om ze dood te drokken tegen et hoolten schut.

De riegels op et appèl dunden uut. Ringworm, malaria, an de loop, oftaekeling deur et weinige en aarmoedige eten. En as ze naachs niet slaopen kon en henne-en-weer lag te te rulen van de iene op 'e ere zied, dan docht ze an Rob. En ze luusterde naor de regen, die soms bij bakken vol uut de locht kwam, en ze heurde de rotten, die perbeerden om et lit van een pannegien te kriegen, daor as ze wat hiempies bolle in beweerde veur de kiender. De kiender speulden. Kiender speulen blikker altied. Tikkertien. En mit een stokkien latte trokken ze strepen in et zaand. Dit is mien huus en dat is jow huus. Et leven in et kaamp beston aachterof bekeken niet uut flitsen. Et was meer iene lange doffe tied. Behalven die dag.

Die dag hadde Wil niet beugen veur de kaampkommandaant. Et was onbegriepelik dat ze him niet zien hadde. Ze weren d'r anders zo op ofjacht, want iederiene was schoftig veur de strafappèls in de bra-

nende zonne. Bugen en nog es bugen, totdat et uiteindelijk naor de zin was. Misschien was ze in gedaachten west. Misschien hadde ze weer niet slaopen kund die nacht. Ze was verzwakt. Misschien hadde ze over de kiender inzeten. Misschien hadde ze an Jan docht. Waor as hi'j was. Hoe as 't mit him gong. Mar de kaampkommandaant hadde ze niet opmurken die dag en ze hadde niet veur him beugen op 'e jaordag van zien keizer. Et was 29 april 1945. De keizer van Japan wodde die dag 44 jaor.

Et gruwelike waor as Jeroen Brouwers over schrift in *Bezoken rood* was niet gebeurd. Ze hadden heur niet naekend op et koempoe-lanplein staon laoten, wiels ze heur onder schot hullen mit mesienege-weren. Ze hadden heur niet op hanen en kni'jen kroepen laoten mit een touw om de hals. Ze hadde niet an hopies stront roeken hoefd, krek asof ze een hond was. Ze hadden heur niet vol waeter geuten, totdat ze et in heur maege klotsen heurd hadden. Ze hadden heur niet mit de leerzens an op 'e huud omme staon te daansen, totdat et waeter deur alle eupenings van et lichem een uutweg zocht en as braoksel, bloed en bri'j weer naor buten kwam. Ze hadden heur niet opsleuten in et honnehokke van plaetiezer mit de branende zonne d'r pal op. Al dat soort verschrikkelike dingen hadden ze niet daon. Hi'j hadde heur allieud mar ofbuisd mit de kolf van zien geweer, totdat et veurbi'j was. En zi'j hadden et zien. De Jap in zien geel-grune uniform en Wil veur him op 'e grond. Doe hadden ze strafappèl had. Ze mossen allemaole bugen. Bugen en nog es bugen. Omdat Wil et vergeten hadde. Veur de keizer. Op die zien jaordag. Ze hadde docht dat ze van heur stokkien gaon zol, mar et was niet gebeurd. Laeter die dag hadden de kiender al weer speuld. Tikkertien. En mit een lattien hadden ze strepen in et zaand trokken. Dit is mien huus en dat is jow huus.

Een goeie drienenhalve maond laeter zee diezelde kommandaant dat diezelde keizer zo goed west hadde, dat hi'j vrede sluten wol. Een dag of wat laeter, et was op 31 augustus west, hadde d'r inienend een rood-wit-blauwe vlagge an een paol hongen. Ze hadde et volkslied zingen heurd. Ze hadde meensken zien mit traonderige ogen, mar et was allemaole bi'j heur langes gaon. Ze hadde niet mitzongen. Ze hadde et gevuul dat ze nooit meer zingen kunnen zol.

Rob en Jan weren niet weeromme kommen. Et hadde zo onwezelik leken. Laeter, mit de drie kiender op 'e boot, hadde ze naor et laand

keken, dat achter heur verdween. De gebouwen, de hoge bomen, et wodde allemaole kleinder en kleinder. Daorginderd lag et huus mit de werande, de paorse bougainville, de kampongs mit de blote kiender, de sawah's, daorginderd scheuten patrouilles soldaoten heur een weg deur de alang-alang en de blubber. En vanaovend zol de zonne weer ondergaon en de locht zol vlammend paors en rood kleuren. Dan zollen ze al midden op 'e zee zitten.

"Hoe lange duurt et veurdawwe in Hollaand binnen?"

Ze keek naor et kleine joongien.

"Dat duurt een hiele tied, mien jonge."

"Twie daegen?"

"Langer."

"Vier daegen?"

"Vule langer."

Hi'j leut heur haand los en leup op een draffien achter de beide kiender van Wil en Jan an. Ze speulden tikkertien. Kiender speulden blikber altieten tikkertien. Maltaepelig steuven ze achter mekeer an.

"Pas op!" reup ze. "Et is vusen te geveerlik om hier op et dek tikkertien te speulen."

Ze kwammen naost heur staon en keken naor et laand dat vaeger en vaeger wodde. Hiel in de veerte koj' nog een dun sliertien rook zien, dat omhogens kringelde de locht in. Hiel in de veerte lag et badhotel Songoriti in Batoe bi'j Malang. Et leek een iewighied leden, dat ze tegere mit de boot naor dit laand toegaon weren. Et sjaaltien om heur hals dwarrelde henne-en-weer in de wiend. Et schip leut een spoor van wit broes en schoem achter. Een zeevoegel kraste vlak boven heur. Slammat djalan.

Een half jaor laeter komt de man op een middag op et postkantoor. Een aander postkantoor. Et mooie, oolde postkantoor wodt tegen de vlakke sleugen. Et is niet geriefelik genoeg meer, et is d'r onhaandig warken, et voldot niet meer an de eisen van de tied. D'r komt een ni'j postkantoor. Strak en doelmaotig. Neffens tekenings in de kraante: een mal ding. Intussentied zit de hiele boel in een leegstaonde winkel.

"We kun hier wat mi'j anbelangt wel blieven," zegt de man die achter et leket zit. "We hebben hier ruimte zat. Et oolde klappen ze in mekeer en ze zetten d'r dommiet een ni'j geval weer daele. Wat wo'n

d'r wat centen vergriemd."

"As 't mienend mar niet binnen," zegt hij.

Een jong vrommes komt de deure in mit een joongien an de haand.

"Tiene van vuvenzeuventig."

Ze viskt een briefien van tiene uut de beurs.

"En d'r ston lestdaegs wat in de kraante over een fooldertien daj' hier kriegen konnen over..."

De man van et leket wist naor een rek mit alderhaande foolders en geft heur een vellegien postzegels en een rieksdaelder.

"Daor staon ze," zegt hij, veurdat et vrommes heur vraoge ofmaeken kan.

"Te hebben et hier vandemiddag rustig," zegt hij as et vrommes en et kiend votstappen. "Wat donkt je, moe'n we tegere ok es weer henne te visken?"

"Zol 't je ankem zaoterdag schikken?" zegt de man van et leket.

"Et liekt me goed toe."

Inienend zicht hij de vrouw die veur et raem langes lopt. Zij is et. Ie kennen heur haost niet aj' ze zo zien, mar ze is et. Ze het een nettiese zoemerjurk an mit een jassien d'r over henne van dezelde stof en dezelde blauwe bloemen d'r in. Een klein hoetien op et grieze haor. Een donkere brille op. Ze komt de deure in en lopt mit veurzichtige stappies op et leket of. Ze kikt niet naor him, ze kikt allierend mar naor de man achter et leket. Even overweegt hij in himzels om heur goeie te zeggen, mar dan bedaenkt hij him en hij hooit him stille.

"Een pakkien," zegt ze. "D'r moet nog port op. Jow moe'n 't mar even veur me wegen, dan zeg ie mar hoevule aj' van me kriegen."

De man van et leket legt et pakkien op 'e weegschaole en plakt d'r een peer postzegels op. Dan drokt hij d'r een stempel op en gooit et pakkien in een maand, die naost him staot en waor as al meer post in zit.

"Vier vuufftig," zegt hij.

Ze betaelt mit kleingeld.

"O ja," zegt ze, as ze de beurs weer in et tassien stopt het, "wodt et zaoterdag besteld?"

"Et wodt morgen bezorgd," zegt de leketman. "Jow bin zo op 'e tied, dat et komt morgenvroeg al in de busse."

"Zol 't toch niet op zaoterdag kunnen?" vraagt ze.

Ze kikt de man van et leket an.

"Dan haj' et beter morgen brengen kund," zegt die.

"Ik kan morgen niet."

Ze pluust wat an heur jassien omme en verschoft de brille een klein betien.

"Et is echt et beste dat et op zaoterdag bezorgd wodt."

"Now, vot dan mar, et komt wel in odder," zegt de man van et leket.

"Terimah kasi."

Ze nikt even naor de leketman. Dan lopt ze mit dezelde veurzichtige stappies et postkantoor weer uut.

"Een vremde vrouw," zegt de leketambtener. "Ze komt hier grif iedere maond mit een pakkien. Iedere keer an 't aende van de maond. Altied een zelde soort pakkien. Hi'j viskt et pakkien uut de bak.

De man pakt et van him an. Et is etzelde riegelmaotige haandschrift. De letters staon een tikkeltien schieve. Et is adresseert an Els Rietman, de ofzender is Wil Terveer.

"Et is mien route," zegt hi'j.

Hi'j dot et pakkien weer in de maand.

"Ik brenge et pakkien morgen wel even an, je. De meensken, daor as et henne moet bin neffens mi'j altied wel thuus.

De ere morgen stopt hi'j om een ure of elven veur et huus. De zunnewering is daele. D'r is gieniene te zien en d'r komt gien meenske as hi'j op 'e belle drokt. Hi'j drokt nog es, dan lopt hi'j om et huus henne en vuult an de klinke van de aachterdeure. Dichte. Hi'j kikt deur et glassien naost de deure. Op et taofeltien staot een deuze mit flessen en glaezen potties. Hi'j lopt et pattien weeromme naor de veurdeure toe. De tegels bin nog altied lieke gruuu uutsleugen. Tussen de tegels gruuit grös. Zien mem zol d'r kokend waeter over geuten hebben. D'r zitten dikke knoppen in de seringepolle. De japanse kossen bluuien overvloedig. Ze bin now op 'n aldermooisten. Een dag of wat en dan zullen ze al beginnen te roegelen. Hi'j drokt nog een keer op 'e belle. Dan schrift hi'j et kladdegien dat hi'j an de deure west het mit een pakkien, mar dat d'r gieniene thuus was. Of ze et pakkien now mar van 't postkantoor haelen wil. Hi'j gooit et briefien in de busse. Mit een kot tikkien vaalt et kleppien weer naor beneden. Dan lopt hi'j weeromme et pattien of naor de diek toe, waor as de auto staot. Nog ien keet kikt hi'j naor et huus veurdat hi'j votridt.

Et is 29 april 1988. Et is de jaordag van de keizer. De keizer van Japan wodt 87 jaor. Al jaoren en jaoren het Els Rietman op die dag de zunnewering naor beneden en komt ze veur gieniene an de deure as

d'r anheld wodt. Ok niet veur een postbode die een pakkien veur heur
het van Wil Terveer.

ajam

alang-alang

kampong

katjang goreng

njonja

sawah

slamat tidoer

slamat djalan

tempo doeloe

terimah kasi banjak

kiepe

soort hoog grös

1: dörp

2: woonwiek veur wat aarmere meensken

aepeneuten

mevrouw

riesveld

slaop lekker

goeiereize

de goeie oolde tied

hattelik daank

augustus 1988

De boot naor Valhöll

Et was wienderig west die naacht. Halverwege de naacht wa'k d'r wakker van wodden. Ik hadde naor et verlichte wiezerplaetien van de klokradio keken. Et was krek drie ure west. Ik vuulde de wiend me bij' et gezicht langes strieken. Et overgedienegien flapperde een betien henne-en-weer. Ik rekte me uut, kwam van bedde, en leup naor et raempien. Et begon hadder te wi'jen, et roesde deur de bomen op et hiem. Op 'e achterkaante van et dak heurde ik een voste rammelen. Ik wus dat hi'j los zat. Hi'j rammelde altied as 't wat stevig wi'jde. Dat ding zol toch es een keer vaastezet wodden moeten. In de veerte ree op 'e grote diek een auto deur de naacht. Deur de wiend kon 'k et geluud niet heuren. In de grote boerderi'je, even wiederop an de weg, was locht an op 'e stal. Misschien dat ze meleur mit et vee hadden, misschien dat ze gewoon vergeten hadden om de laampe uut te doen. Zo now en dan kwam de maone achter de votjackerende wolken weg. Nog een dag of wat en hi'j was vol. De wiend was anders hielemaole niet koold, zuver een betien laf. D'r vullen een peer druppen. As 't beginnen zol te regenen, dan zol de geute weer lekken. Die mos ok es maekt wodden, misschien da'k d'r zels wel es wat spul in strieken kon. Ik dee et raem dichte, scheuf et overgedien d'r veur en knipte et locht weer uut. Et bedde was lekker waarm. Ik kreup zoveer meugelik onder de dekens. Hiel in de veerte heurde 'k et rammelen van de voste nog.

Eremorgens was et doodstille. In de baarm laggen een stokmennig toeken die van de bomen ofwi'jd weren. In de krimpe bij' de achterdeure lag een oppertien blad. Uut de ekkelboom was een vluttien dood hoolt naor beneden kommen. Et lag in et grind van de oprit naor de gerasie. Mem kwam in huus mit een schaole vol appels.

"De knecht van de mulder zien wark," zee ze, en ze wees naor de schaole mit appels. "Ik hebbe ze even buten liggen had te dreugen. Ik zal een peer oolde kraanten pakken en dan leg ik ze mar op 'e zoolder. Ie zullen zien dat ze dan tieden duren kunnen. Maonden. En as d'r al rotterigen bij' kommen, dan geven we die vandewinter an de liesters. Die bin d'r gek op."

Ze zol krek mit een peer oolde kraanten en de schaole mit appels de trappe op naor de zoolder, doe de tillefoon gong.

"Zal ik him pakken?"

Ik wol overaende kommen.

"Nee," zee ze, "ik pak him wel."

Goed kon 'k niet heuren wat ze bepraotte, mar ik heurde heur wel och heden zeggen en dat et te verwaachten was. Ik wus wat veur bericht as ze kreeg. Een menuut of wat laeter kwam ze de kaemer weer in.

"Omke Mannus is weg."

Ze veegde een toefien haor van et veurheufd.

"Toch zoe'n mal verhael. Ze hebben him vannaacht op et meer vunen in de boot."

"In de boot?"

"Hi'j moet gisteraovend allienig thuis west hebben," zee mem, "tante Liene moet vot west hebben en doe ze weer thuis kwam was hi'j d'r niet. Overal zuken vanzels, mar niks te vienen. En doe dee blieken dat et geweer vot was en de boot ok. Ik kan niet zeggen da'k gek op je tante Liene bin, nooit west ok, mar zoks weens ie toch gien meenske toe. Fuj toch."

Ze geut een staelpannegien halfvol melk en zette dat op et gas.

"Ie zollen zeggen, wat het die man toch in vredesnaeme beziel en gao et waeter op in de boot. Dan zuuk ie toch verempeld de dood ok. We wussen vanzels allemaole wel dat et verkeerd kwam, mar och, de laeste tied was 't aandere krek of 't nog weer een ietsien opflakkerde. En now nog zoe'n mal aende. En dan mit een geweer bi'j him! Et hadde naost him in de boot legen. En dat mit die wiend vannaacht. Ik begriepe nog niet dat hi'j die boot an de gang kregen het. Dat hi'j et waeter opkommen is! Et was ommes mar zoe'n zwak possien meer. De waeterpelisie moet him vunen hebben. De boot was naor de kaant et riet indreven."

Sissende en spetterende kookt de melk over.

"Ok dat nog! Hè, wat he'k now toch een smeerlapperi'je."

Mem dri'jde et gas uut en pakte mit een doekien et smerige staelpannegien en zette dat in de geutstien. D'r zat vli'jeboel an et pannegien, de melk dreef in et gasstel. Ik zette de deure los. D'r hong inienend een aekelike staank in de keuken.

"Et was de laeste melk," zee mem, "now, vot dan mar weer, ik roeme de zwik aansen wel op."

Ze veegde etzelde haortoefien weer vot.

"Et zal ankem maendag wel begraffenis wezen."

Ze telde de daegen op 'e vingers.

"Ik wil niet geleuven dat ze 't nog veur de zundag doen, et zal de

zundag wel over wodden, daenk'. D'r zal morgen wel een kaorte kommen."

Ze keek even besluiteloos om heur henne.

"En now za'k eerst de appels naor de zoolder brengen."

Bij de deure keerde ze heur nog een keer omme.

"Hi'j moet dat hontien van him ok mit had hebben et waeter op. Die was ok vot doe tante Liene thuus kwam gisteraovend. Een schoft laeter kwam hi'j aliend weer thuus. Driefdeurnat."

Ze schuddede et heufd. Even laeter heurde ik heur op 'e zoolder doende mit de appels. Ik docht an et driefdeurnatte hontien. Omke Mannus hadde zolange a'k him kende een hond had.

Et is zoemer. Een straolende, waarme dag.

"Ze zeggen dat et wel dattig graoden wodden kan vandaege," zegt mem onder et eten. "Ik zwiete me now al dood."

In iene rappe hael mit de haand vangt ze een mogge. Ze drokt him dood op 'e taofel.

"Vanaovend zuwwe 't wel weer belieden moeten," zegt ze, "d'r zal wel weer een beste rommelschore aachter weg kommen, dat hej' hier altied mit dat bruuierige weer. Een peer daegen gaot et goed en dan is 't weer mis. Altied van 't iene uterste in 't aandere uterste. Vandaege hoej' haost gien kleren an en morgen kuj' de winterkleren wel weer an verdregen. Van zok weer kriej' now zieke meensken."

Ik ete de bri'j op.

"Wi'j dommiet de tobbe wel vol gieten, mem? Dan kan 'k lekker buten in 't waeter zitten."

"Ik zal wel es zien," zegt ze, "mem moet eerst de taofel ofredde en ofwasken. Gao eerst mar even speulen."

Buten dwarrelen een peer gele vlinders over et hiem henne. De riegel pripneusies naost huus bluuit volop. Op et laand naost oons huus bin ze an 't hujjen. Et zwil wodt bi'j mekeer tiemd tot iene grote bult los huj. Ik heure de boer raozen.

"Vot peerd, loop toch een betien in 't goeie spoor, oolde ruun daj' binnen."

Ik kieke bi'j de neutepolle in de wal as d'r ok wat an komt. Even laeter komt mem butendeure mit de tobbe. Ze pompt een peer emmers waeter en gooit die leeg in de tobbe, dan göt ze d'r nog een peer ketels waarm waeter bi'j in.

"Kroep d'r mar gauw in," zegt ze, "dan heb ie et beste plakkiën van oons allemaole."

Ik strupe de kleren uut en even laeter ploons ik in et waeter in de grote tobbe omme. Mem harkt et tunegien an. Heit pakt de kroje en kroojt naor de weg toe om de lege bussen op te haelen, die de melkrieder brocht het. In et anharkte tunegien hipt een roodbossien omme. Hi'j pikt zo now en dan wat uut de losse grond. Ik heure heit in de veerte de bussen op 'e kroje zetten. De manluden in et laand naost oons beginnen de hujbulten netties op te stikken. Een vrommes en een maegien bin veerderop in et laand an 't statteharken. De winkelman komt mit de tassen an et stuur oonze menninge opfietsen. Et waeter in de tobbe wodt staorigan koolder. Ik moet pissen. Even overleg ik in mezels hoe a'k d'r mit an zal. Dan pis ik in de tobbe. Et waeter wodt d'r hiel even een klein betien waarmede van en d'r drift even een geel wolkien deur et waeter. De winkelman stapt van de fiets en pakt een tasse mit bosschoppen van et stuur.

"Zo jongkerel, zit ie wat in et waeter omme te ploempsen?"

"Ik pisse in et waeter," zeg ik.

"Pas mar op," zegt hi'j, "aj' te lange deurpissen, stroomt de tobbe nog over."

Hi'j lacht. Hi'j vint himzels bliekber slimme aorig. Dan lopt hi'j et aachterhuus in mit de tasse an de haand. In de veerte komt een zwatte auto de diek daele rieden. Et is werachies krek as hi'j vaort mindert. De auto zwaait oonze menninge in.

"Mem, d'r komt een auto an!"

Mar mem komt niet, ze is bliekber doende mit de winkelman om te zeggen wat hi'j ankem weke brengen moet. De winkelman nuumt heur in rap tempo al zien weer op. Dat dot hi'j iedere weke: suker, zoolt, sode, kachelzwtswel. En hi'j schrift in et boekien wat mem him naozegt. De zwatte auto ridt tot onder de appelboom. Dan gaot de deure los en d'r komt een man uut.

"Kom mar, Pollo!"

Hi'j fluit even. Een zwatbont hontien springt him nao de auto uut en komt drekt op mi'j oflopen. Wiemelstattende staot hi'j een peer tellen laeter naost de tobbe. Ik geef him een aai over de huid en hi'j geeft mi'j een slik over de hanen. Zien snute vuult koold an. Dan staot de man veur me. Een grote, veerdige kerel mit een lochtig pak kleren an, een strik veur, en een grieze, vilten hoed op. Ik hebbe him nog nooit eerder zien.

"Zo kun ie et zeker wel hadden?" lacht hi'j.

Hi'j strikt me over et haor.

"Ik bin je omke. Omke Mannus."

De winkelman komt de deure weer uut, zegt de vremde omke goeiendag en fietst et hiem weer of. Dan komt mem tot de achterdeure uut.

"Heden nog an toe," zegt ze, "daor hewwe et verleuren schaop."

Ze veegt de hanen of an de schölk.

"Bi'j niet bliede om me es te zien, Lies?" lacht de man.

"Hoe lange bliej?" vraagt mem.

"Mar even," zegt de man.

"Dat ha'k al docht," zegt mem, "en wanneer zien we je dan weer?"

"Over zes weken."

"Zo vlogge?"

"Ja," zegt de man, "dan hael ik Pollo weer op. Wi'j gaon d'r even tussenuut en dat hontien moet zolange een goed tehuus hebben en doe docht ik mitien an jow, Lies."

"Ja, dat zal wel, praotiesmaeker daj' binnen."

Mem schuddet mit et heufd.

"Ie veraanderen nooit, Mannus."

"Hi'j et van de taofel mit," zegt de man, "et is mar een klein biesien en kleine biesies eten niet vule."

Hi'j haelt een deusien uut de buse van zien jassien.

"Kiek, disse pillegies moej' him daegs wat van geven. D'r staot wel op van hoevule en hoe as 't moet. Pollo het worms, now Pollo?"

Hi'j strikt et hontien over de kop en die begint drekt weer te wiemelstatten.

Een half ure laeter ridt de vremde omke in de Dodge mit de treepaanken de menninge weer of. Et hontien staot him op 'e hoeke van 't huus nao te janken en te piepen.

Hi'j bleef bi'j oons tot in de haast. Ik speulde mit him. Ik leup mit him de hooltwal bi'j langes en voerde him lekkere dikke, zute brummels op en perbeerde him toegelieke mit een slof maelkoekien een pillegien tegen de worms deurslikken te laoten.

In 't vervolg kwam Pollo iedere zoemer en doe Pollo dood was, kwam Flinko, een gladhaorige duutse staonde. Omke Mannus hadde altied honnen.

De dag van de begraffenis was een wondermooie haastdag. De zun-

ne scheen volop. D'r ston mar een klein blussien wiend. Mem zat in een blauwe jurk naost me veurin de auto. Bij de weg langes stonnen an weerskaanten kestanjebomen. Hier en daor laggen de kestanjes en de stiekelige hulen platreden op 'e diek. In de baarm weren een peer kiender an 't zuken. Ze deden ze in een emmertien. Een joongien gooide een stok de boom in. Ik toette dat hi'j veurzichtig wezen mos en an de kaant gaon mos. De stok vul raekelings bij de auto daele. Mem foeterde.

"Die kwaojongen van vandaege-de-dag geven je ok gien spat ruimte."

Et was zuver waarm in de auto. Mem pakte heur tassien, haelde d'r een flessien ooldeklonie uut en dee wat op een buusdoek.

"Ok wat roekersgoed?"

Ik schuddede van nee.

"Et glassien kan wel een aentien los aj't waarm hebben."

Ik keek heur an.

"Laot mar," zee ze, "dan tocht et altieten drekt zo."

Ze wreef heur mit de buusdoek bij 't veurheufd langes. Inienend wawwe van de weg mit de kestanjes of en et vlakke, wiede laand lag veur oons. Ik dee et zunnkleppien naor beneden. Et grieze waeter van et meer sleug mit kleine golfies stokkend op 'e donkere stiender. D'r veerden boten op et waeter. Een protte boten. Ie konnen zien dat et haastvekaansie was. Een hiele verzaemeling kleurige zeilen, zoveer aj' zien konnen. Boten en surfers. Et grote parkeerterrein ston hatstikke vol auto's. Een protte Duitsers. Een peer jongkerels sjorden een kano boven op een auto. Veerderop lag et dörp. De toren van de karke kwam tussen de bomen deur boven alles uut. Ik keek op et gelozie.

"Hoe laete is 't?"

"Vuuf over iene."

"Dan bin we knap op 'e tied," zee mem. "Half twieje moe'we in de karke wezen."

Ze pakte een zunnebrille uut et tassien en zette die op.

"Zo is 't wat makkeliker an de ogen."

We reden et dörp an et waeter in. Een jonge mit een witte ieskarre ston an de kaant van de weg. D'r wijden vlaggen in et dörp, de geraniums in de bakken op et plein weren zo staorigan haost uutbluud. Op 'e terrassies zatten de laeste vekaansiegangers. Et seizoen léup op et laeste. Ik ree de weg in naor de grote bakstienen karke. Et was de dadde keer de laeste peer maonden, da'k et dörp deurree. Mem keek naor de torenklokke.

"Kwat over iene. We bin mooi op 'e tied, Mannus. Dat koj' van jow altied niet zeggen."

Vaeke kwam omke Mannus te laete, meerstal kwam hi'j hielemaole niet opdaegen as hi'j argens verwaacht wodde.

Et is memmen jaordag. Midden in de winter. Mem staot veur de spiegel in de keuken en legt heur de slaegen in et haor. Op 'e kachel staot een pannegien mit speklappies te sudderen. Op et aanrecht staot een schaole mit schelde eerpels in et waeter. Ik stao veur et raem en kieke de menninge of naor de diek toe. De wereld is wit. Vannaacht is de eerste snij van de winter valen. De grond is had bevreuren. Een liester hipt een betien huverig veur 't huus onder de bomen en pikt zo now en dan in een rotterige appel omme. Een aandere liester wodt deur him votjacht.

"Hoe laete zollen ze kommen, mem?"

Mem komt veur de spiegel weg en drokt een peer kammegies goed terechte.

"Ik weet et niet, mien jonge."

Ze kikt op 'e wekker. Et lopt tegen tienen.

"Ze zullen zo wel kommen."

"Komt omke Mannus ok, mem?"

"Ik weet et niet, mien jonge, we zullen vanzels wel zien. Ik zol d'r mar niet al te grif op rekenen. Je omke Mannus kuj' now ienkeer niet op an. Dat het altied zo west. Aj'm verwaachten, dan komt hi'j niet en aj'm niet verwaachten, dan staot hi'j inienend veur je."

"As hi'j komt, mem, zol hi'j dan weer in de zwatte Dodge kommen?"

Mem lacht even.

"Vien ie die oolde, zwatte auto zo mooi?"

"Doe hi'j Pollo vandezoemer ophaelde, he'k ommes tot de hoeke an toe mitrieden mocht. As hi'j now vandaege komt, zo'k dan, as hi'j weer vot gaot, weer een aentien mitrieden meugen?"

Mem pakt wat koppies en paanties uut de diggelkaaste en zet die op 'e taofel in de kaemer.

"Grif wel," zegt ze, "as hi'j komt, dan moej' et him mar vraogen. Hi'j vint et grif wel goed."

"A'k groot bin, mem, dan wi'k krek zoe'n grote, zwatte auto hebben."

"Dat groot wezen, mien jonge, dat duurt gelokkig nog wel een

schoffien."

Ze göt wat melk in een zwat kannegien en ze dot klonties in een schaoltien.

"Hier hej' een klontien," zegt ze.

Ik drokke de neuze tegen et raem an, kieke in de veerte de weg uut en knappe et klontien kepot tussen de koezen. Et touwgien dat overblijft, stop ik stiekem in een bloempot. Zonder dat mem d'r arg in het. Dan zie 'k in de veerte de jaordagsvesite an kommen.

"Ze kommen d'r an, mem. Tante Trien fietst veurop, krek as altied en omke Geert ridt d'r een meter of wat aachteran."

Ik komme veur et glas weg. Mem veegt gauw nog wat krummels van et taofelkied en pakt een peer kraanten op. Tante Trien en omke Geert fietsen de menninge op naor oons huus toe.

Een peer minuten laeter staon ze bi'j oons in 't aachterhuus. Tante het de wangen vuurood.

"Fuj, wat een ongemakken," foetert ze, "die verhipte winter, dat die oons now nog zo over 't mad kommen moet. Ik dochte, we bin al zoveer in de tied, et zal wel niks meer wodden. Bin 'k me vandemorgen ok nog op 'e kni'jen op die smerige hadde bevreuren kluten bi'j oons in de reed terechte kommen."

"Et wodt anders grif gien lange winter meer," bromt omke Geert. "We bin al mids feberwaori."

"In feberwaori wo'n anders de meeste hadrieri'jen hullen," zegt heit, "dat zee oonze heit altied. Die winter kan oons nog mal genoeg plaogen."

Ze hangen de jassen in 't aachterhuus daele en tante Trien propt heur de buusdoek bi'j de mouwe van de jurk in.

As ze middags an de borrel zitten, kikt tante Trien inienend naor et petret van pake en beppe an de mure. Een pake en een beppe, die 'k nooit kend hebbe. Dan kikt ze mem an.

"As oonze mem oons now nog es zo zitten zien kon, Lies. Oons zo mit mekeer."

"Ja," zegt mem, "en as Mannus d'r dan ok es bi'j was, wat zol ze dat dan mooi vienen."

"Ie moe'n d'r mar niet op rekenen dat die komt," zegt tante Trien. Ie kun now ienkeer niks op him an. Et het altied een wondere toppezetter west. God mag weten waor as hi'j op 't ogenblik huust en wat as hi'j om hanen het."

"Zit hi'j dan niet meer in Braobaant?" vragt omke Geert.

"Hi'j jacht op wilde varkens, now mem?" zeg ik inienend.

Iederiene kikt naor me. Ik lope naor de mure. Tussen de beide raemen zit een klein toefien haor van een wild varken mit een spelde in et behang prikt.

"Die het omke toch scheuten, mem? Hi'j jacht toch op wilde varkens?"

"Hi'j zal ok wel es op aandere dingen jaegen," giechelt tante Trien.

"Toe now, je," zegt mem.

Ze stot tante an.

"Reken mar dat et een aorige pikeur is," zegt heit.

"Och, toe now, je," zegt mem weer, "d'r bin kiender bi'j."

Ik doe as heur ik niks en kiek et raem uut. Twie liesters vliegen mekeer haost an onder de oolde appelboom. Ze willen allebeide dezelde rotterige appel hebben. D'r liggen d'r aanders wel twintig.

"Zol hi'j nog altied mit die Liene ommedonderen?" zegt tante, "ik begriep niet wat hi'j in dat jonk zicht. Mannus komt hier toch ok van de boerestreek. En die Liene, now ja, ik zeg niet dat et een verkeerd jonk is, dat heurt gien meenske me zeggen, mar ze past gewoon niet zo bi'j oons slag volk. Vienen jim ok niet?"

"D'r zit ok gien praot an," zegt omke Geert.

Mem nemt een lepelten advekaot en slikt et lepelten of.

"Och," zegt tante Trien, "ik was d'r glad mit an, doe hi'j veurig jaor zomar een keer mit heur ankwam, doe ze uut toeren weren. Zokke naegels hadde me dat jonk! Rooien! Now, ik dochte drekt: die hoeft daegs de bussen niet te bunen. En waor mo'k mit heur over praoten? Peerties wekken, appelties dreugen, ze wus van niks. Ze hadde d'r nog nooit van heurd. Och, zoe'n stads juffertien, wat moej' d'r ok van verwaachten. Et zwiet brak me op 't laeste uut. Ik zal jim wel vertellen, ik was bliede doe ze tegere weer votzetten in die oolde auto van him."

"Waor zol hi'j heur opdaon hebben?" vragt heit tussen twie slokkies kejak deur.

"Och, Mannus het altied overal en nargens zeten," zegt mem.

"Weten jim hoe as hi'j an de kost komt? Haandel zegt hi'j zels altied. Hi'j is altied an de sjaggel. Now, et legt him blikber gien wiendeier. Mar wat veur haandel, dat woj' niet van him geweer. Hi'j kan oe zoe'n steil woord hebben, mar hi'j vertelt je niet meer as hi'j kwiet wil. In de oorlog was 't ommes al een wonder spul. Doe wussen we ommes de meeste tied al niet waor as hi'j uuthong. 't Is van dat krek oonze dikke sieferse katte. Bi'j de meitied dan gaot hi'j et veld en de bos in, zoemers ziej' him niet, dan reddet meneer him wel, en bi'j de haast dan kan hi'j soms zomar mauwende om de hoeke van 't huus kommen van daor bin

'k weer en now kriegen jim mi'j weer op 'e kost. Zo was 't mit Mannus ok. Inienend deuk hi'j weer op, dan sleup hi'j een naacht bi'j oons in 't hujvak en dan was hi'j weer vot. En aj' vreugen wat as hi'j percies dee, dan wodd' ie niks geweest. 't Was mar beter dawwe alles niet wussen."

"Et was vanzels krek zien leven," zegt heit.

"Hi'j zat vanzels in 't verzet," zegt omke Geert. "Et moet d'r doe wel es mal om heer gaon hebben. Hebben ze doe niet es een peer laandwaachters daeie knald? Now, daor moet Mannus ok anneks mit west hebben."

"Hi'j het mi'j nao de oorlog wel es verteld," zegt mem, "dat hi'j een naacht in de Lende staon het, tot de schoolders toe in et waeter. Ze moe'n him an de huid veurbi'j lopen wezen, mar ze hebben him niet vunnen. Een wonder trouwens daj' d'r niks van overholen. Ie meugen wel een beerlag van iezer en staol hebben."

"Nao de oorlog kreej' vanzels alderhaande verhaelen," zegt heit, "d'r weren d'r ok wel die zeden dat hi'j van twie wallegies at. Och, dat kriej' toch. D'r bin altied meensken die de zonne niet in 't waeter schienen zien kunnen. Zokken hool ie altied."

"Daor geulef ik niks van," zegt mem inienend foel, "et mag dan nog zoe'n wonderen iene wezen, mar hi'j is in de huid niet verkeerd. Ik weet nog goed dat hi'j in 't spoor van de Canadezen bi'j oons op een moter et hiem opree. Hoelange as 't leden was, vreug hi'j, dawwe echte sukelaos en echte sigaretten had hadden."

Ze schuddet et heufd.

"Misschien dat hi'j dat jonk in die tied al wel opdaon het," zegt tante Trien, "ie hadden wel van die jonge maegies ommes, die berichten rondbrochten en zo."

"Hi'j luste aandere ok wel een borrel," zegt heit.

"Hi'j spi'jde d'r niet in," gnist omke Geert.

"Mit de begraffenis van tante Gees was 't meer as schunnig," zegt mem, "dat he'k him laeter wel zegd ok, iederiene zat in de karke, de hiele familie veurin en wie ontbrak d'r? Mannus. Midden onder de preek van de doornee kwam hi'j de karke in. Zo dronkend as een oele. Ik schaemde me dood. En de doornee stoekte in zien verhael."

De doornee stoekte herhaeldelik in zien verhael. Et was een echte doornee, een slechte doornee dus. Zien stemme galmde deur de karke. Hi'j had et over broeders en zusters, leesde stokken uut de bie-

bel veur en haelde de tekst van een psalm an. De woorden gleden bi' me langes as onneudige ballast. Gien gewoon woord kwam d'r an te passe. Et was allemaole lieke hoogdraevend en wereldvreemd. Gien woord over et gewone leven van dag tot dag in et dörp an et waeter. Gien woord over et huus van omke pal an et meer. Gien woord over de boot, dat hi'j zo graeg op 'e entejaecht gaon moech, dat hi'j zo wies was mit zien hond, dat hi'j altied, zien hiele leven deur aenlik, honnen had hadde. Gien woord over de oorlog. Gien gewoon woord. Ik argerde me en ik wus dat omke Mannus him doodargereren zol as hi'j disse vertoning mitmaeken kund hadde. Dat ze je laeste reize zo mal verprutsen konnen. Of misschien zol hi'j ok wel in een onbedaorlik lachen utbast wezen as hi'j 't heuren kund hadde. Een lachbuije over zoveul onzin en poespas. Ik keek naor mem. Ze ooldste de laeste tied. Ik keek naor tante Liene. Ze zat op 'e eerste baank en hadde een hoed op mit een waaltien veur 't gezicht langes.

Doe de doomnee dan eindelijk uutpraot was, kwam d'r een aandere man overaende die oons uutdudedede hoe as 't now veerder allemaole in zien wark gaon zol. De dregers kwammen mit 'n vierend de karke in lopen. Boeremanluden, dat koj' zien an de koppen. Ze zaggen d'r een betien potsierlik uut in de zwatte jassen mit de zulveren tressen. Et paste niet bi'j de koppen. Et orgel begon te speulen.

*Blief bi'j mi'j Heer, de dag is haost veurbi'j
't Is schiemerdonker, Heer blief toch bi'j mi'j*

Et was inderdaod schiemerdonker in de karke. De bomen buten veur de raemen om de karke henne, nammen een protte locht weg. De man die de boel leidde, gaf een teken en alleman gong staon. De dregers dreugen de kiste tussen et volk deur de karke uut. Et orgel speulde deur.

*En zels de dood is dan niet gruw'lik meer
Alles wa'k vraoge is: blief bi'j mi'j Heer.*

Butendeure dee de zonne je zuver een mement zeer an de ogen. Ik knipperde een keermennig. We leupen et hof omme. De klokke ludede. Een grote vrachtauto ree de diek bi'j de karke langes. Nog ien keer kwam de doomnee op et hof an et woord. Doe plakte tante Liene een bloeme uut de kraanze en gooide die de kiste nao et graf in. Ik zag dat ze zwatte netkousen an hadde. Doe we weeromme leupen naor de

karke zag ik twie kri'jen opvliegen uut de bomen. Ik mos glimken. Ze zollen de eerde ommevliegen en de tiedinge brengen dat omke Mannus wegraekt was in et dörp an et waeter en dat hi'j now onderwegens was. Dat hi'j d'r kwam. Ik keek de beide kri'jen nao. Ze vleugen et west in. De raeven van Odin.

"Odin, mien jonge," zegt omke Mannus, "hadde twie raeven. Grote zwatte voegels, die griezellig hadde vliegen kunnen. En iedere morgen as hi'j van bedde kwam, leut hi'j die twie raeven los en hi'j stuurde ze vot om de wereld omme te vliegen. En aovens vlak veur 't broodeten, dan weren die beide raeven al weeromme en dan brochten ze Odin et ni'js uut de wereld van die dag."

Hi'j kikt me ernstachtig an. We zitten naast mekeer veur oons huus op een peer eerpelbakkies. Flinko, de jachthond, ligt veur oons mit de tonge tot de bek uut. Zo now en dan komt hi'j even in de bienen, drinkt wat waeter uut een pannegien da'k veur him in et grös daele zet hebbe en legt zien natte zieverende snute even op mien kni'je. Dan lopt hi'j naor omke en legt de kop ok even op die zien kni'je en flapt dan weer in et grös daele. Omke Mannus haelt him weer op. Hi'j het zes weken bi'j oons west.

"Hoe wet omke dat allemaole van die Odin?"

"Odin, mien jonge, was een god van de Vikings."

"De Vikings?"

"De Noormannen, mien jonge, je omke het een Noormannaerne. Mannus was een zeune van een Vikinggod. Aj' Mannus hieten, dan heur ie d'r dus ok wel een betien van of te weten. En et zol me niks verbaozen as we d'r nog familie van binnen."

"Familie? Wij? Van de Noormannen?"

"Ie hebben toch wel es van de Noormannen heard op schoele? Dat die hier laanden vroeger. Of leren jim niks meer op schoele? Now, d'r bin indertied grif wel een peer van die kerels hiere bleven en trouwd mit maegies van disse streek. Hoe zo'k anders an zoe'n biezondere naeme kommen?"

Hi'j lacht.

"Je omke is een oolde Viking, mien jonge. En je omke is krek zoe'n oolde zwarver.

Hi'j lacht weer.

"Zwurven ze dan mar wat omme, omke?"

"Och, mien jonge, ie moe'n niet daenken dat ze altied mar an 't wark weren zoas je heit. Ja, bi'j de meitied en bi'j de haast, dan weren ze op et laand an 't wark en zo. Mar zoemers as 't mooi weer was, dan begon heur et bloed te kriebelen. Krek zoas je omke et bloed soms begint te kriebelen."

Hi'j plokt een grössien, hooft et tussen de beide doemen en blaost d'r dan op. Et maekt een fluitend geluud. De hond kikt op en het de oren recht overaende staon.

"Bi'j de zoemerdag, mien jonge, dan veerden ze vot, dan gongen ze op aeventuur in grote schippen mit draekekoppen en wiendvaenen op 'e boeg. Dan veerden ze de zee op naor Ingelaand, of nog vule veerder vot naor Ieslaand en Gruunlaand. En dan dreven ze haandel mit de meensken die daar woonden en ze nammen allemaol lekker spul mit naor huus as de zoemer op et aende leup. En bi'j de winterdag, dan vierden ze feest. Dag in dag uut feest. Dan deden ze wie as et meerste eten en drinken kon. Dan leuten ze twee peerden zo hadde draeven as ze mar konnen, totdat heur et zwiet dikke op 'e huid ston, en dan hakten ze die peerden mit heur zweerden an stokken en dan vratten ze et peerdevleis op. En de keuning die vrat en zeup lieke hadde mit. Sven Gaffelbaord hiet die."

"Wat een vremde naeme, omke. En vochten ze wel es?"

"Daor stao 'k je van veur in, mien jonge, wie niet om liek wol, die maekten ze van kaant. En as ze sneuvelde, dan gongen ze naor Valhöll."

"Waorhenne?"

"Valhöll, mien jonge, dat was et beste plak waj' mar bedanken konnen. Dan wodden ze in zoe'n boot mit een draekekop legd en dan kregen ze veur onderwegens van alles mit. Kookgerak en eten, weveri'je en peerdetuug. Want Valhöll was veer vot en ie mossen onderwegens nargens verlet van kriegen. En d'r vleugen zeevoegels mit de boot mit om et pad te wiezen."

"Wat was Valhöll, omke?"

"Dat was et paradies, mien jonge. Een allemachtig groot peleis mit wel meer as zeshonderd deuren. Zo alderheiselikste groot dat d'r krapan duzend soldaoten toegeliekertied deur iene deure mesjeren konnen. Naost mekeer! Now en ik zal je vertellen daj' je daar vermaeken konnen. Ze kaortten en ze dobbelden en ze vochten zo now en dan ok wel es best mit mekeer as d'r iene vals perbeerde te speulen of zo. Dan stakken ze mekaander wel es mal mit een knieft in de huid omme of d'r kregen goenend es een rere vege over de kop. En

de ien of aandere beroerling kreeg ok wel es een best pak op 'e falie. Mar dat was niet zo slim, want an 't aende van de dag weren alle smatlappen weer hield en dan vullen de roven d'r zomar of. En as ze honger hadden, dan atten ze van een wild varken, daor as et vleis nooit van opraekte en d'r weren vrouwluden die niks anders deden as de bekers weer vol mit gastebier schinken as ze die leeg hadden."

Ik zat him mit eupen mond an te kieken.

"Omke kan vule mooier vertellen as de meester," zeg ik.

Mem komt om de hoeke van 't huus mit een blikkien mit twie glaezen d'r op. Een glassien ranje veur mi'j. Een glas bier veur omke. Hi'j pakt et glas van heur an en nemt een grote slok. Et klokt him in de hals. Et glas is in iene keer half leeg.

"Poer gastebier," lacht hi'j.

D'r zit broes op zien lippen. Hi'j slikt et mit de tonge vot.

"Dat smaekt. Et is hier haost lieke best as in Valhöll."

"Waore?" vragt mem.

"Valhöll," zegt omke.

Hi'j kniepoogt naor me en we lachen beidend om et verbaosde gezicht van mem. In iene slok drinkt omke zien glas leeg.

Mit kleine slokkies drinkt hi'j de beker leeg. Eindelijk is et op.

"Het et lekker smaekt? Rebarbersap helpt je temeensen nog een betien en ie mochten et altied zo graeg."

Tante Liene schuddet et kussen even op.

"Zo, perbeer now mar weer te liggen. Now ligt et grif wat makkeliker. Gao anders mar even slaopen."

Ze pakt de lege beker van et taofeltien en lopt de kaemer uut. Et gaot niet goed mit omke Mannus. Dat is te zien. Hi'j is dunder wodden, zien wangen bin een betien invalen. Hi'j is hiemerig en koggelig en zien stemme is een betien schrom. Tante Liene hadde mem beld. Veur de eerste keer in al die jaoren. As ze Mannus nog es zien wollen, dan mossen ze niet te lange meer waachten, want et gong de verkeerde kaant op. De dokter hadde d'r nog een betien omme henne praot, mar ze maekten heur niks wies.

"Ze hebben et bedde hier mar veur me daele zet," zegt hi'j, "vlak veur et raem. Now kan 'k liggende et waeter overkieken."

Op et kassien naost him ligt de veerkieker.

"Dit is et mooiste plakkien van 't hiele huus. Ik moch hier altied zo

graeg zitten mit de veerkieker. De zeevoegels, de waetersnippies, de enten."

Ik kieke deur et raem et waeter over. Et riet wiegt in de wiend. Een fuut mit een jonkien op 'e rogge drift staorig veur et raem langes. Hi'j maekt wat meneuvels en perbeert een betien rechtop zitten te gaon.

"Ze hebben me mal te pakken, mien jonge. Et wil niet van rechten. Die oolde huid van me wil niet meer mit. De rikketik, zegt de dokter, is ok niet al te stark meer. En ik bin ok zo verhipte poesterig. Ik bin bange dat de longen ok niet vule soeps meer binnen. Ik haele et ni'je jaor niet meer."

"Et kan toch werachies ok nog wel es een betien mitvalen," zeg ik. Hi'j schuddet van nee.

"Mit Sunderklaos jokken mi'j de koezen niet meer. Mar ik zal niet liggen te knarpen. Ik wil gien mierkerd wodden op 't laeste. An mierkerds he'k mien leven laank een pest had. Och, ik hebbe vanzels ok altied rookt as een schostien."

Hi'j hooft even op mit praoten en kikt et raem uut. Een zwan vligt lege over 't waeter.

"As ze d'r vroeger wat van zeden, van dat roken, dan gaf ik daor gien sier omme. Mar now as 't d'r haost an toe is, verduld nog an toe, een meenske is een vremd ding."

Et is weer even stille.

"Ik was altied een lomparke kerel aj't aachterof bekieken, mar ik bin een wildeman west. Ik hebbe d'r mal in ommesleugen."

Hi'j gnist.

"Et zwatte schaop van de familie. Mar a'k et overdoen kon, dan dee 'k et weer krek liek. Verduld as 't niet waor is."

Tante Liene komt de kaemer weer in.

"'k Zol mar niet zo drok praoten."

Ze zet een theemusse op 'e taofel en zet wat koppies en paanties te plak.

"De dokter het vandemorgen nog zegd daj' je niet al te slim inspannen mochten."

Hi'j kikt heur leik an.

"Och, laot die dokter toch verhippen. Die kerel het makkelik praoten. Daor lig ik now mit mien vierenzeuventig jaor te liggen. Zo verdoffeld as de pest. Potverduvel nog an toe ok. Die oolde rotpeinze."

Inienend pakt hi'j de veerkieker en kikt et waeter over.

"Moej' kieken," zegt hi'j.

Hi'j gef't me de veerkieker.

"Een koppeltien meerkollegies. Die kommen hier tegenworig iedere dag."

Ik kieke. Vlak veur mien ogen drijven een stok of twintig zwatte voegelties mit witte snaevels.

Een maond laeter. Hi'j ligt nog op et bedde veur et raem. De veerkieker ligt nog op et taofeltien naost him. Tante Liene wil him van bedde helpen as hi'j naor et husien moet. Mar hi'j stuurt heur kotof bi'j 't bedde weg. Onderwegens naor et husien hoolt hi'j him beet an een peer stoelen. En zo komt hi'j ok weeromme. Hi'j hiemt d'r van as hi'j weer op bedde ligt. Et waeter is vandaege zo glad as een ekkel. D'r is gien reenfeltien te zien.

"Ik hadde et boothuus nog opvarven zuld," zegt hi'j. "Et wodt bladderig."

Ik zie dat hi'j geliek het. Et boothuus kan inderdaod wel een likkien varve bruken. Tante Liene brengt oons ieder een stokkien stieve koeke op een paantien. Zienend het ze an kleine stokkies sneden.

"Weej' wat a'k now nog es zo verduvelde graeg willen zol?" zegt hi'j tussen twee happies deur.

Ik kieke him an.

"Gewoon nog een keer mit de hond in de boot et waeter op en dan stillegies in een rietkraege liggen te waachten totda'k ze veur de loop kriege. Gewoon nog een keer op 'e entejacht."

"Vroeger hej' wel es bi'j oons op 'e doevejacht west," zeg ik. "Ik bin een keer mit jim mit west. Op een aovend. Mit heit en jow."

Et was diezig die aovend. Mit heit en omke gong ik naor de stoppelige bouw veur de Scheenepolle uut. D'r hong mist boven de sloden. Ik zat in een stoeke en moch d'r niet uitkommen. De stoppels van de rogge weren scharp en stiekelig. Ik gong wat verzitten. Et bien sleup me. De slootswal was geel en wit van de bloemen. Et wodde schiemeriger en schiemeriger. Ik keek de kaant uut van Lolkemes Bossien. Heit vertelde wel es dat et vool mit de bri'jpot om de hals op et laentien in et bossien leup. Mar d'r was vanaovend in elk geval gien vool te zien. Et wodde nog schiemeriger. Inienend schrok ik me dood van de knallen van de beide geweren. Even laeter zag ik Flinko mit een dooie doeve in de bek bi'j me langes lopen. Et aandere bien sleup me now ok.

"Dat is al mennig jaor leden," zegt hi'j. "Et was op 'e bouw veur de

Scheenepolle. We bin d'r henne reden in die oolde zwatte Dodge."

"De Dodge mit die briede treeplaanken," zeg ik.

Et is evenpies stille. Hij et et laeste stokkien koeke op en zet et paantien naost him daele.

"De entejaecht," zegt hij, "mit de boot et waeter op, dat was me altied et aldermooiste. Mooier as de doevejacht."

Om drie ure reden we et dörp weer uut. Mem haelde et ooldeklo-nieflessien weer uut et tassien, sprinkelde wat op 'e buusdoek en wreef heur over et veurheufd.

"Ik hebbe zuver een betien heufdzeerte kregen," zee ze. "Ik kan dat beeld mar niet van me ofzetten. Ik zie him de hieltied mar veur me, zoas hij daor in die boot legen hebben moet tussen et riet. Ie zollen zeggen wat het zoe'n man toch beziel. Wie haelt zoks now toch uut. Hoe het hij et trouwens klaorspeuld. Ie begriepen et niet. Ie kun d'r niet bi'j. Omke Geert het de boot lestdaegs nog bekeken, vertelde Trien me zokrek. Ze vertelde ok wat veur naeme as d'r op ston. Mar et is me now al weer vergeten. Een wondere naeme. Mar och, Mannus het zels ok altieten een wonderen iene west. Heden, wat zee Trien now toch ok al weer."

"Valhöll?"

Et scheut me zomar as vanzels in 't zin. Mem keek me verheerd an.

"Ja," zee ze, "dat zee Trien. Een vremde naeme, vien ie niet?"

"Ja," zee ik, "een hiele vremde naeme."

Naost oons was een boer doende om een hoeke laand omme te scheuren. Een koppel zeevoegels vleug achter him an.

september 1988

Een echte Fleischmann

Hi'j hadde mit de ogen knipperd, doe ze et gedienegien eupen trokken hadde.

"Of sleup ie nog?" vreug ze een betien schuldbewust.

"Nee."

Hi'j lachte en gong rechtop tegen de kussens anzitten.

"Ie verwennen me."

Ze kwam op him toelopen en zette et blad op bedde daele en gaf him een tuut.

"Ie stiekelen."

Ze wreef mit de haand bi'j zien stoppelige baord langes.

"Fielseteerd, mien jonge, mit je jaordag. Kiek es, thee, beschuut en een ei."

"Ie verwennen me," zee hi'j nog es.

Ze pakte een groot pak van de stoel.

"Et kedo. Ik hope daj't mooi vienen.

Hi'j nam et grote pak van heur an.

"Veurzichtig," zee ze. "Hiel veurzichtig."

Ze keek mit spanning toe hoe as hi'j et pepier stokkend scheurde. Doe dee hi'j et lit van de deuze. Et bleef even stille.

"Een Fleischmann," fluusterde hi'j. "Een echte Fleischmann?"

"Een echte Fleischmann," zee ze, "die woj' toch altied zo graeg hebben? Pas op, ie stotten de boel haost van bedde. Bi'j' d'r bliede mit?"

"Hoe kuj' dat now vraogen," zee hi'j. "Een echte Fleischmann. Et is et beste van 't beste. Et is haost te vule."

"Veur jow niet," zee ze. "Ie bin et meer as weerd."

Hi'j gaf heur een tuut weeromme.

"Bah, ie stiekelen," zee ze weer.

Ze kwam overaende van de stoel naost et bedde en leup naor de deure toe.

"Kom mar gauw naor onderen."

Ze nikte naor him en dee de deure achter heur dichte. Hi'j leunde behaegelik achterover in de kussens en keek naor de trein. Doe schonk hi'j himzels een koppien drinken in en hi'j moffelde, genoegelik om him henne kiekende, staorigan de beschuut op. Laeter scheur

hi'j him. In de spiegel zag hi'j et bedde mit de Fleischmann. Beneden in de kaemer heurde hi'j zien mem zingen. Et was weer krek as vroeger.

Zien mem was doende en hael et linnengoed deur de stiesel. Ze ston bi'j et aanrecht en zong mit de radio een lietien van de Selvera's mit. *Een snoertien mit bloedrooie kralen.* De jaoren vuuftig. Hi'j zat bi'j de taofel en tekende lanen over op overtrekpepier uut een atlas, die hi'j boven op 'e zoolder vunnen hadde in een rieten koffertien vol doodbrieven, verkoopboekies en foto's van oolde omken en tanten. Et puntien van de tonge kwam him tot de mond uut. Mit et potlood trok hi'j de Donau dwas deur de dubbelmonarchie.

"Moej' es kieken, mem."

"Ik kan now niet kieken, mien jonge, mem haelt et linnengoed deur de stiesel."

Ze zong wieder mit de radio mit.

"Ik leuve da'k et dommiet ok nog varven gao, mem."

"Goed, jonge."

"Geel, mem."

Ze zee niks. Hi'j keek naor heur. Ze struupte de mouwen van de blauw bloemde jurk een aentien de hoogte in. Mit twie grote, ronde punten zette hi'j Wenen en Boedapest te plak op et overtrekpepier. Buten sprong de lappieskatte op 'e veensterbaank en mauwde. Zi'j brocht et linnengoed achteruut. Doe ze weeromme kwam gooide ze een kit vol eierkolen in de kachel, haelde een bakkien eerpels uut de kelder en gong tegen him over zitten te schellen. De eerpels ploonsden in de panne mit waeter die veur heur op 'e taofel ston. Een grote spatter kwam inienend vlak naost et overtrekpepier te lane.

"Pas op, mem!"

"Pak de boel dan ok op, joongien. Dommiet komt d'r nog een spatter op 'e varve en dan lopt de boel uut. Barg de boel mar vot, dan gaoj' d'r morgenmiddag mooi veerder mit."

Ze lachte naor him. Hi'j pakte de boel bi'j mekaander en burg et op in et kassien onder de veensterbaank. Doe gong hi'j weer tegenover heur zitten en keek naor de eerpels die mit riegelmaot in de panne mit waeter ploonsden. Et wodde schiemerig in huus. Achter de micaruties van de kachel daansten gele vlammegies, die deur de vasse laoge eierkolen henne kwammen. Een pannegien mit koevleis ston op een

pietereulielochien te sudderen.

"Ik blieve altied bij je," zee hi'j inienend.

Ze glimkte en nikte naor him.

"Ik kieke nog even bij et spoor," zee hi'j.

"Goed. Blief niet al te lange vot, over drie kertier eten we. En trek je dikke jasse an, et wodt koolder onder de aovend en ie hebben zo gauw wat. En aj' de deure utgaon, laot de katte d'r dan even in, die zit al tieden op 'e veensterbaank te lunteren."

Hi'j gaf heur een tuut, leup de keuken uut en trok in de gang de jasse an. Doe hi'j de veurdeure los dee, vlutte de katte drekt bij him langes et huus in. Ie konnen zien dat et haastachtig begon te wodden. D'r dwarrelde blad om de deure. De blaeden van de grote beukeboom kleurden bruun-oranje en de beide esdoorns in et kleine parkien stonnen d'r helgeel bij. De straotlochten floepten op. In ien van de huzen naost heur scheuf een vrommes de overgedienen dichte. In et huus daor weer naost zat een maegien veur et raem dat naor him keek.

Et was niet veer naor et station. Vierhonderd meter mar misschien. As hi'j boven veur et raem ston, kon hi'j et station zien en as hi'j goed luusterde heurde hi'j de treinen tot nao middernaacht. Eerst hadde hi'j d'r niet van slaopen kund. Van et dinderende geluud van de treinen. Now mos hi'j mit opzet luustren om ze nog te heuren. Zo weren ze an et geluud wend. Behalven zien heit.

As et volkslied om twaelf ure naachs deur de kaemer galmde, dan was 't weer zo laete. Hi'j wodde d'r steevaaste wakker van en luusterde naor de geluden die beneden weg kwammen. Et gedri'j an de radio deur heit. Et ofwisselende geluud van meziek en stemmen. Et gefoeter van heit. Een hadde bats van een deure. Voetstappen op 'e overloop. Zien mem die de trappe ofkwam naor beneden toe. De stemme van zien mem. Et gebulder weeromme. Weer et batsen van een deure. Geluden uut de keuken. Zien mem die waarme melk mit hunning maekte. Et geluud van de trein van half iene. Treden op 'e trappe. Zien mem die weer naor boven leup. Et strekien locht dat onder de deure van zien kaemertien deur kwam. Et locht op 'e overloop dat branen bleef.

Hi'j was die keer van bedde kommen. Zo veurzichtig as hi'j mar kon hadde hi'j de deure los daon en stappien veur stappien was hi'j de trappe ofkommen. De kaemerdeure naor de gang toe hadde een be-

tien an staon. Hi'j hadde om et hoekien loerd. Zien heit zat een betien verdoffeld in de stoel mit de vingers in de oren. De ogen hadde hi'j dichte en hi'j schuddede zachies mit et heufd henne-en-weer. Op et taofeltien veur him ston een flesse halfvol jenever. Et reumeltien was ondersteboven valen. Et glaezen taofelblad gleensterde van de draank. Hi'j trok zien heufd terogge. Mos hi'j de kaemer in gaon? Mos hi'j stiekem bi'j zien heit op 'e schoot kroepen? Zol hi'j vraogen as hi'j even mit him peertienrieden wol? Misschien vun hi'j dat wel mooi. Misschien heurde hi'j de treinen dan wel niet. Bi'j rieten heurde heit altied mar treinen, ok as d'r hielemaole gieniene langes ree. Hi'j heurde geluud en keek weer om et hoekien van de deure. Heit zat te goelen. As een groot kiend. Zien schoolders schokten henne-en-weer. Hi'j gong op 'e onderste tree van de trappe zitten en wus niet wat as hi'j doen mos.

Hoe lange as hi'j daor zeten hadde wus hi'j achterof niet. Hi'j luusterde naor et goelen van heit. Et klaegelike goelen waor niks tegen te doen was. Dat was zeker. Peertienrieden zol niks helpen. Inienend was et locht in de kaemer uitgaon en zien heit leup bi'j him langes de trappe op zonder dat hi'j him blikber zag en opmurk. Boven knipte heit et locht uut. Hi'j zat in duuster. Zien voeten vuulden ieskoold an.

Et was niet drok op et station. De verlochte klokke ston op half zesse. Hi'j ston veur et gaes en keek naor een peer manluden mit helms op die doende weren bi'j een riegel goederenwaegens. Allemaole donkere waegens mit iene lochtige van de Frico d'r tussen. De mannen keken tussen de waegens. Een auto van Van Gend en Loos ree achter him langes naor et kantoortien dat an et station vaaste zat. In de veerte zag hi'j de koplaampen van een trein.

Een peer minuten laeter ree de trein et station in. Hi'j zag hoe de deuren los gongen. D'r kwam een hiele sjouw meensken uut. Allemaole volk dat van heur wark kwam. Manluden mit tassen, opscheuten schoelejongen en een vrommes mit een hontien dat een dekkien op hadde. De kondukteur fluitte en de trein begon hiel staorigan weer te rieden. As hi'j es mit die trein mit vot kon, dan was hi'j vanaovend grif nog wel in Amsterdam. En dan stapte hi'j daor in een trein mit slaopwaegens en dan ree hi'j nog wieder vot. Veerder en veerder. Dwas deur de nacht. En as hi'j morgenvroeg wakker wodden zol, dan zol hi'j de bargaen zien. Bargaen mit sni'j en grote revieren. En Wenen

en Boedapest. Of hi'j gong naor et zuden. As hi'j naor et zuden rieden zol mit de trein, dan zol hi'j bi'j et gesticht langes kommen waor heit zat.

Ien keer was hi'j d'r mit zien mem henne west. Een groot oolderwets gebouw, een tuun, een protte bomen daor as klimop tegenop gruuide. Parken mit rozen. Een zuster in een witte jurk die een man in een karregien veur heur uutscheuf. Een aandere zuster die mit een sleutel de deure veur heur los dee. En heit.

Heit. Een vremde man in de rekreaosiezael die heur stief en ofgemeten een haand geven hadde. Zien mem hadde benanen uut de tasse haeld. Veur ieder iene. Hi'j hadde toekeken hoe as zien heit d'r mit ommegriemd hadde. Een protsien benaan kwam him op 'e boezeroen terechte. Mem hadde et mit de vinger votveegd en et in de mond stopt.

Een vrouw in een jurk mit kotte mouwen was de rekreaosiezael in kommen en was bi'j heur an et taofeltien zitten gaon. Ze hadde him een keer bi'j de haand pakt. Haost onmarkber was hi'j wat dichter mit de stoel op mem anscheuven. De vremde vrouw was weer votlopen. De gang op. Bi'j de deure hadde ze naor him zwaaid. Zien mem hadde op 'e klokke keken.

"De tied schöt al weer op," zee ze, "we moe'n dommiet weer mit de trein mit."

Zien heit zee niks.

Misschien was et toch niet slimme verstaandig om mit de trein naor et zuden te gaon. As heit bi'j toeval in et gesticht heuren zol dat hi'j mit de trein naor Spanje was, zol hi'j misschien nog gekker wodden as dat hi'j al was. Misschien kwam hi'j dan wel nooit meer thuus.

Op een dag was d'r een kaorte kommen. Een kleurige ansichtkaorte. De Costa Brava. De boulevard van Lloret de Mar. Riegels palms, boten, zunnende meensken op et straand. Hi'j hadde de kaorte van de deurmatte pakt.

"Moej' zien, mem, zoe'n mooie kaorte. Van wie is die?"

Zien mem pakte de kaorte an.

"Och heden, tante Corrie zit in Spanje. Ze het groot geliek mit die

kwakkelderijje van heur. Misschien dat et daor in de waarmte wel vule beter gaot. Zoks heur ie wel vaeker. Moej' kieken, Nathan, dat zollen wij now ok es doen moeten. Et zol ok goed veur jow wezen. Dan bij' d'r es uut. Ie zitten altied mar te zitten en te prakkezeren. Misschien gaot dat daor ok wel over."

Zien heit hadde heur de kaorte uut de hanen grist.

"Docht ie dat ik naor Spanje wol? Wat beklets ie toch, meenske. Naor die kammeraod van Hitler zeker. Ik hong me nog liever op as da'k daor henne mos."

Hi'j sleug mit de vlakke haand op 'e glaezen plaete van de taofel.

"Hier hej' dat stok ongelok."

Hi'j wees naor de postzegel en gooide de kaorte over de vloer. Zonder dat zien heit d'r arg in hadde, hadde hi'j de kaorte stiekem oppakt. Hi'j keek naor et paorse gezicht op 'e postzegel. Espana, correos, 2 ptas.

"Wat betekent correos, mem?"

"Stille, mien jonge."

"Ma'k de postzegel d'r ofwieken, mem? Dan gao 'k postzegels speren."

"Niks postzegels speren," hadde zien heit raosd. "Hier mit die smerige, ellendige rotkaorte."

Mit een stokmennig rappe haelen scheurde hi'j de kaorte an snippers en smheet de boel dwas deur de kaemer. Hi'j keek mit bloeddeurlopen ogen van de iene naor de ander.

"Ik gao naor mien kaemer en jim zorgen d'r veur da'k rust hebbe de rest van de dag. En as iene me dwas veur de voeten komt, dan beinsel ik die de trappe of."

Laeter, doe zien heit naor boven was om op bedde even te bekommen, hadde hi'j de snippers nog bij' mekeer zocht. Mar d'r was gien beginnen meer an om de postzegel nog an mekeer plakken te kunnen. Et gezicht van de kammeraod van Hitler was dwas deur de midden scheurd.

Mit de trein mit. Vot van de pesterige schoelejongen die him uutschullen veur maegiesgek. As hi'j vot was hoefde hi'j gien straoten meer omme te lopen om heur te ontlopen. Nooit gien last meer van die klierderige jongen. Vot van huus. Van mem. Hi'j wus dat dat nooit kon. Hi'j keek de trein nao. D'r was alliend nog een rood aachterlo-

chien te zien. Hi'j dri'jde him omme. Een man leup naor de tillefooncel pal tegen et station over. De vrouw mit et hontien mit et dekkien op leup vlak bi'j him langes. Et hontien bleef even staon, tilde ien van de aachterpoten op en piste tegen een betonnen paoltien an.

Hi'j leup weeromme de straote in naor huus toe. Et begon wat hadder te wi'jen. Hi'j huverde zuver een betien en zette de kraege van de jasse op. Et blad van de beukeboom dwarrelde over de weg.

De katte mauwde doe hi'j de kaemer in kwam. Zien mem geut de eerpels of in de geutstien.

"Ie bin percies op 'e tied."

Hi'j gong bi'j de taofel zitten.

"Ik wete wa'k veur mien jaordag hebben wil, mem."

Ze dee de eerpels in een schaole en zette die midden op 'e taofel daele. De daamp kringelde in de hoogte.

"Een ni'je varfdeuze?"

"Nee."

"Een ni'je atlas?"

"Nee. Een trein, mem. Een spoortrein liekt me toch zo verhipte mooi toe."

Jaoren laeter hadde et maegien van de stationsrestauraosie him wel es wat op een eigenaorige maniere ankeken. Wat aenlik een wondere jonge. Iedere dag hong hi'j mar wat op et perron omme. Bi'j de zoemerdag zat hi'j daegenlaank op een baank te kieken naor de treinen en de meensken. Zo now en dan schreef hi'j es wat op in een antekenboekien. Een inkelde keer maekte hi'j es een praotien mit de manluden van de post, die een vracht veur et posttreintien brochten, of mit een peer spoorwegwarkers die een aende baarm plat braanden. Mar de meerste tied zat hi'j gewoon te kieken. Tussen de middag was hi'j vot, blikber was hi'j dan naor huus toe om te eten, en middags was hi'j d'r weer. Hiel of en toe trok hi'j een gehakballe of een nasiballe uut de automaot van de restauraosie en dan zat hi'j die op 'e baank op te peuzelen. Et kertonnegien dee hi'j steevaaste in ien van de gele ofvalbakken.

Bi'j de haast en de winterdag hong hi'j meer in et station omme. Hi'j ston te kieken hoe as de reizigers an et leket een kaortien kochten. Hi'j ston bi'j et boekestallegien de koppen van de kraanten te lezen, hi'j dee de deure los veur oolde meensken en vrouwluden mit koffers.

Et was in jannewaori west dat hi'j veur de eerste keer de restauraoisje in kommen was. Zij was doende west om, tussen et ere wark deur, de kastboom of te tugen. Van die dag of zol hi'j de hiele winter deur iedere dag in de restauraoisje kommen, een koppien koffie bestellen en veur et raem zitten gaon. Zo now en dan wat in de kraanten omme-snuuiende, die aandere meensken liggen laoten hadden en iedere keer as d'r een trein et station inkwam, kwam hi'j in de bieten, leup mit de hanen op 'e rogge naor et glas en keek hoe as de trein even laeter weer vot ree.

"Treinen, mien jonge," hadde zien heit zegd, "treinen rieden meensken naor de dood."

Hi'j hadde zien haand los laoten en hadde in de hoogte keken naor heit zien gezicht. Dat zag d'r raodselachtig uut die morgen. Niet lelk, niet ongelokkig. Hiel gewoon aenlik. Ze hadden kuierd die morgen. Tegere. Een vroege zundagmorgen bij de meitied. Et spatterde een betien, mar et gaf kwaolik waeter an. De klokken van de roomse karke hadden over de stad beierd. Et was stille op 'e diek. D'r ree mar een inkelde auto op 'e weg. Een inkelde veurbi'jganger kwam heur mar integen. Tegen de veurdeure van een kroeg hadde blikber iene staon te spijen. De opdreugde drapse kleefde tegen de deure an. Naost een ofvalbak laggen stokkies petat waor een peer eksters bij omme hipten. Ongemurken weren ze veur et station langes lopen. D'r was een trein langes reden zonder te stoppen. D'r zat weinig volk in. Et was wonder west dat zien heit bij et station langes lopen wol, mar vandemorgen kon et him blikber niks schelen. Ze stonnen mit 'n beidend de trein nao te kieken.

"Ik zol best wel graeg een speulgoedtrein hebben willen, heit."

Et was even stille west.

"Treinen, mien jonge, rieden meensken naor de dood."

Hi'j hadde niks meer vraogd, zodat de goeie stemming van heit en de sfeer van een genoegelijke morgen niet verbreuken wodde. Ze hadden de trein naokeken totdat d'r niks meer te zien west hadde. Doe hadde zien heit him weer bij de haand pakt en ze weren veerder, zonder ien woord te zeggen, in alle rust op huus anlopen. De klokke van de roomse karke ludede de hieftied nog. In een tuun bij een huus was een man doende om een bossien tietelrozen of te snieden.

Op et perron was een man doende om ni'je reklameplaeten op te hangen. Mit een liemkwaste plakte hi'j de ni'je plaeten over de oolden henne. Hi'j leup weeromme naor zien taofeltien, reurde in de koffie, maekte een antekening in et opschriefboekien, blaederde nog wat in een oolde kraante omme en scheurde d'r, zonder dat de aandere meensken d'r wat van murken, een hoekien uut.

"Is d'r nog een plakkien vri'j?" hadde hi'j die eerste keer vraogd.

Ze hadde him een betien vernuverd aneken mit een glaanzende kastboomballe in de haand. Ze wees om heur henne, de meerste taofelties weren niet bezet. Et was stille en leeg die dag.

"Ruumte zat," zee ze, "jow hebben et mar veur 't uutzuken."

Hi'j stapte wat onbehelpen naor et raem en gong daor bi'j een taofeltien zitten. Ze legde de balle tussen et vloeipecpapier in een deuze, veegde heur bi'j de tap de hanen of en leup naor him toe. Of hi'j wat bestellen wol? Hi'j was doende om de menukaorte te bekijken.

"We hebben zoekkool vandaege," zee ze. "Oolderwetse kost. Et gaot d'r altied in mit dit klumerige weer. Mar aj' wat eten willen moe'j wel even van taofeltien verwisselen. Daor waor die man en dat vrommes zitten, daor heur ie te zitten aj' schoften willen."

Hi'j keek heur even an.

"Ik ete bi'j mem. Hoevule kost de koffie hier?"

Ze wees naor de kaorte.

"Ienvuufstig."

Hi'j keek in de beurs.

"Doe dan mar een koppien koffie, et is wel lekker waarm in de koolde. Mem wol me al een thermosflesse mit wat waarme sukelaomelk mitgeven, mar die maj' hier zeker niet zitten gaon op te drinken?"

"Da's de bedoeling niet," zee ze.

Van die dag of dronk hi'j een koppien koffie in de restauraosie en hi'j telde iedere keer een betien spietig ienvuufstig uut op et taofelkietien.

Misschien dat et wel meer as een vorrels jaor laeter west hadde, dat ze op een dag een betien meer an de praot raekt weren. Hi'j hadde een bakkien koffie bi'j de tap haeld.

"Doe d'r vandaege mar zoe'n waarm boltien bi'j," hadde hi'j zegd.

"Een wostebrotien of een saucijzebrotien?" vreug ze.

Even wiefelde hi'j.

"Een saucijzeboltien," zee hi'j.

Ze brocht him et boltien op zien vaaste plak veur et raem. Doe was hi'j mit heur an de praot raekt. Treinen was zien leven. Hi'j was d'r gek

van. Thuus hadde hi'j boven op 'e zoolder een hiel aende rails liggen mit een lokomotief en waegens, mit seinen en stoplochten, mit wissels, waachthusies, een station en ien groot schaekelbod woraj' alles op regelen konnen. En hi'j bouwde d'r een stad omme toe. Mit de feguurzaege maekte hi'j van triplex huzen en karken en die varfde hi'j op. En op 'e achtergrond maekte hi'j bargaen en hi'j bouwde een brogge over een briede revier. Mit vuur vertelde hi'j dat hi'j een hiele dienstregeling maekt hadde en dat hi'j nog graeg es een echte Fleischmann hebben wol. Of een Württembarger. Dat was et beste van 't beste.

"Een grote kerel die mit treinties speult?" hadde ze zo plaogenderwieze zegd.

Hi'j was zo rood as een biete wodden.

"Ik bedoel 't niet zo, heur," zee ze. "Ie hebben de krummels van et saucijzebrotien in de baord zitten."

Hi'j kleurde weer en veegde deur de baord.

"Ik bringe je nog een koppien koffie," zee ze. "Van et huus. Gieniene hoeft et te weten. D'r blift toch over en dommiet moe'k et votkieperen en dat is ok zunde."

Ze brocht him nog een koppien koffie.

"Te mossen ze es zien," zee hi'j. "Mien treinen en de huzen die 'k feguurzaege. Et is hier vlak bi'j. Of interesseert et je niet?"

"Misschien wel," zee ze.

Ze hadde him naoeken doe hi'j de restauraosie uutlopen was mit de hanen op 'e rogge. Hi'j nam nog altied een omweg as hi'j naor huus leup. Dwangmaotig. Al woonden d'r al jaoren gien schoelejongen meer die him naoraosden.

"Zien heit is gek! Zien heit is gek! Zien heit zit in een gekkenhuus!"

De woorden dreunden deur zien heufd.

"Zien heit zit in een gekkenhuus!"

Ze kwammen him nao. Hi'j leup hadder. Hi'j stroffelde half en half over een losliggende tegel. Hi'j hiemde. Op een braokliggend stökkien grond tussen et station en de schoele, beneffen de volkstuinties, kregen ze him te pakken. Hi'j trapte van him of, hi'j slegde mit de arms in de ronte, mar de overmacht was vusen te groot. Hi'j lag op 'e rogge in 't zaand. De grootste jonge zat scharrels over him henne. Twie aanderen hullen zien arms en bienen beet. Hi'j kon him niet meer

bewegen.

"Wat zuwwe mit him doen?" reup de grootste jonge.

"Burgemeester maeken," reupen een peer aanderen die d'r bi'j stonnen.

"Lubben. We zullen him lubben!" reup nog een aandere jonge.

"Trek him de broek naor beneden!"

Hi'j beet zien tanen op mekeer. Hi'j jankte niet. Ze scheurden zien broek en onderbroek naor beneden. Et was even stille.

"Wat een kleintien! Moej' zien," reup de grootste jonge, "zoe'n klein piemeltien!"

Ze schatterden et uut en wezen naor zien piemeltien, et vuulde krek of et nog kleinder wodde as dat et al was.

"Hi'j kan grif gien kiender maeken," reup ien van de jongen.

Ze gierden et weer uut. En doe was et ni'js d'r blikber inienend of, ze leuten him los en leupen nog naolachende vot. Hi'j bleef nog even liggen, doe kwam hi'j overaende, trok zien broek in de hoogte en bevuulde zien zere polsen. D'r zatten zuver striemen op. Schrikachtig keek hi'j om him henne. In de veerte ston een man in een volkstunegien naor him te kieken.

D'r was goed beschouwd niet iens zo hiel vule veraanderd doe ze goed en wel trouwd weren. Hi'j kwam allierend nog mar weinig meer op et station. Hi'j zat d'r bi'j de zoemerdag niet hiele daegen meer op 'e baank en as 't koolder wodde hong hi'j niet meer in de restauraosie omme. Allierend veurdat ze eten mossen trok hi'j steevaaste een drie kertier van teveuren de jasse an.

"Even een frisse neuze haelen," zee hi'j dan mit de kop om de deure. "Ik bin d'r zo weer."

Dan leup hi'j bi'j et spoor langes. As hi'j anstapte zag hi'j nog krek hoe as de trein naor et noorden vorgong en meerstal waachtte hi'j een klein half ure tot de trein naor et zuden binnenleup en weer votree. Dat was alles. Twie keer daegs etzelde ritueel. Middags veur et eten en aovens veur et eten. En zi'j? Zi'j brocht him koffie op 'e zoolder. Eins was d'r niet zovule veraanderd mit de tied doe ze nog in de restauraosie warkte. Morgens om een ure of tiene leup ze de trappe op mit een blattien mit een koppien koffie en een paantien mit een hiempien koeke d'r op. En middags om drie ure een blikkien mit een koppien thee en een paantien mit een peer maelkoekies. En een inkelde keer,

een doodinkelde keer, een waarm saucijzeboltien. Om him te verwen-
nen. De ere tied zat ze in heur eigen kaemer te breiden of ze keek bi'
zien mem an de ere kaant van de gang. Mar niet vaeke, want ze vuulde
heur een indringster, al dee zien mem ok altied lieke aorig. Soms wol
ze wel es boven bi'j him zitten gaon, gewoon om even te praoten, mar
zien mem weerhul heur d'r van. Hi'j was ja doende mit zien treinen. Et
was waor. Bi'jtieden murk hi'j heur mar kwaolik op as ze koffie brocht,
zo zat hi'j, mit et puntien van de tonge tot de mond uut, te feguurzae-
gen.

"Wat maek ie toch?" hadde ze op een morgen zegd. "Waor bi'j' toch
zo drok mit doende. Ie zaegen as hangt je leven d'r vanof."

"Een groot perjekt."

Hi'j hadde heur lachende ankeken. Hi'j hadde blossies op 'e
wangen en leek fleuriger as dat hi'j in tieden west hadde.

"Ie maeken me ni'jsgierig," zee ze en ze zette et blikkien mit de
koffie en de koeke op een stoel daele.

"Geheim," zee hi'j mit fonkelende ogen. "Geheim. Mar ie kun me
d'r wel toe helpen. Ieje en mem. Ik hebbe vlaggies neudig. Vlaggies van
Spanje en Nederlaand. Zo klein ongeveer.

Hi'j gaf de maote an mit de hanen.

"An disse paolties moe'n ze."

"Zo klein," zee ze.

"As ie now es rood-geel-rooie vlaggies maekten en mem maekte de
rood-wit-blauwen. Hier hej' een prentien. De maote moe'j'm onder
mekaander al even overleggen, heur."

Hi'j keek heur inienend an.

"Ze moe'n allemaole percies liekese groot wodden."

"Liekese klein," zee ze en ze aaide him even deur et haor.

Hi'j lachte al weer.

"An 't wark, mit ommelummelen kommen we d'r niet."

Hi'j slokte de laeste koffie deur en struupte de mouwen van de
boezeroen wat hogerop. Zij leup naor onderen mit et lege koppien.

Die middag zatten zij en zien mem superkleine vlaggies te maeken.
Een gniefelwarkien van heb ik jow daor. En hi'j sleepte fluitende een
baandrekorder bi'j de trappe op.

Die aovend leverden ze de vlaggies bi'j him of.

"Klasse," zee hi'j.

Hi'j nam ze glunderende an en maekte anstalten om weer naor
boven te gaon.

"Now he'k aenlik nog kleren neudig veur vier playmobilpoppies. Zo

klein. Nog kleinder as de tinnen soldaoties van heit."

Op een verleurene zundagmiddag hadde hi'j et waogd de kaemer van zien heit in te gaon. Hi'j was allierend thuus west. Mem hadde heit wonder boven wonder mit vot kriegen kund.

"Zuwwe tegere een aentien kuieren, Nathan? Et is toch zok prachtig winterweer. Weej' nog wel dawwe vroeger henne te rieden gongen mit dit weer? Hielemaole over et laandies van de meule tot de sluus."

Hi'j hadde een beste bujje had.

"Ik zol best nog es rieden willen. Bin de redens d'r nog, Hannah?"

"How, how," temperde ze. "Lao'we eerst mar es een aentien lopen gaon."

"Best," hadde hi'j zegd, "ik pakke de jassen. Mar as de winter anhoolt, dan hael ik de redens van de zoolder. Wedden dawwe 't nog kunnen. Rieden verleer ie niet."

Zien heit hadde him deur et haor streken en doe weren ze tegere de diek uutlopen. Zien heit zo kwiek as zowat dee. As zien heit altied zo was as vandaege, dan was d'r niks te redden. Dan hoefde hi'j ok grif nooit weeromme naor et gesticht. Hi'j hadde et huus deursnuuid en hadde boven veur de deure staon. Heiten kaemer. Meerstal zat de deure op slot. Die middag was de deure los. Hi'j keek in de kaemer. Et askebakken op et taofeltien zat stiefvol sigerettepeukies. Op 'e grote taofel lag een penne en briefpepier. Op 'e grond lag een staepel kraanten. Op 'e kaaste ston een opzette, stoffige fezaant en een bruunstienen klokstel. En in de kaaste hadde hi'j et hoolten kissien vunnen waor de tinnen soldaoties in zatten. Hi'j hadde et briefpepier en de penne an de kaant legd en hadde de soldaoties opsteld. Wonderlik mooie soldaoties die hi'j nooit eerder zien hadde. Hi'j hadde nooit weten dat heit ze hadde. Mit gleensterende ogen speulde hi'j d'r mit. Opgaon in zien fantesie was hi'j.

Hi'j hadde de veurdeure niet heurd. Hi'j hadde de treden op 'e trappe niet heurd. Hi'j hadde eerst wat heurd doe de deure van de kaemer los daon wodde. Et gezicht van heit dat van et iene op et aandere ogenblik betrok. De peer stappen die hi'j neudig had hadde om bi'j de taofel te kommen. Een peer zwaaien en de soldaoties zaaiden wiedwaor deur de kaemer. Et raozen van heit. De oorlog. Et kaamp. De ss-ers op et perron mit honnen. Mit een peer raeke trappen

was hi'j de kaemer uutsmeten.

Die avoend zatten ze mit 'n beidend beneden te eten. Zien mem en hi'j. De deure van heiten kaemer zat op slot. Zo now en dan heurden ze dat hi'j henne-en-weer leup. De vloer kraekte.

"Nog kleinder as de tinnen soldaoties van heit," zee hi'j.

Hi'j keek zien mem an.

"Twie mannen en twee vrouwen. De iene man moet een donker pak an hebben en de aandere een uniform. Doe mar een donker uniform mit een pette en goolden strepen om de mouwen. En de vrouwluden moe'n deftige jurken of maantels an hebben. En hoeden. En een smal rood lopertien he'k van neuden."

Hi'j keek heur weer an.

"Kuj'm dat wel macken?"

Zien mem nikte.

"Ik bin benijd waj' uutbruden."

Hi'j gniffelde.

"Et wodt wat groots. Ie zullen d'r van staon te kieken. Jim zullen d'r beidend van staon te kieken."

Een weke laank moch ze him gien koffie of thee boven brengen. Een weke laank mochten ze beidend niet boven kommen. Mit de deure stief op slot was hi'j doende. De beide vrouwluden priegelden beneden op een mini-uniform omme en doe de boel klaor was nam hi'j de vier feguurties zuver een betien plechtig van heur over.

"Morgen is 't zowied," zee hi'j de hiektied nog lieke plechtig.

Eremorgens scheen de zonne volop. Et leup al tegen de middag doe hi'j vreug of ze boven kwammen.

"Moej' niet even lopen veur et eten?" vreug ze.

"Vandaag niet."

Mit de hanen op 'e rogge leup hi'j veur heur uut de trappe op. Op 'e trappe heurden ze et rieden van een trein en meziek. Marsmeziek. John Philip Sousa. *Anchors away*. Doe dee hi'j de deure los. Even stonnen ze beidend spraakeloos.

"Wat mooi," zee zien mem.

De trein drijjde zien ronties, op et perron stonnen de tinnen soldaoties pal in 't gelid. Een riegel vlaggen ston veur et station. Over et perron lag et smalle rooie lopertien. Op 'e looper stonnen twee van de vier feguurties. Een man in een donker pak en een vrommes in een

grune maantel mit een hoed op.

"De trein van de keuning van Spanje en die zien vrouw," zee hi'j plechtig.

Hi'j wees naor de trein.

"Et staatsbezuuk begint."

Hi'j leut de trein langzemer rieden.

"Et komt allemaole op perciesie an," fluusterde hi'j.

Vlak veur de rooie loper stopte de trein. Mit iene rappe beweging zette hi'j de beide aandere feguurties op 'e rooie loper daele veur de deure van de stilstaonde trein. Op etzelde ogenblik schalde et volkslied van Spanje over de zoolder. Et Wilhelmus kwam d'r achteran. Stram in de holing ston hi'j naor et spektaokel te kiekken. Zo ongemurken weg keek ze naor him. Weemoedig. Medeliedzem. Doe keek ze weer naor et taferiel veur heur. De zonne scheen deur et raem henne op 'e goolden strepen van et uniform van Juan Carlos.

In de spiegel zag hi'j et bedde mit de Fleischmann. Beneden in de kaemer heurde hi'j heur zingen. Hi'j speut him wat after shave over de wangen, lachte es naor himzels en stapte doe mit een best zin de trappe of naor beneden. Zien mem zat op heur oolde vertrouwde plakkiën in de kaemer. Ze keek op van de kraante doe hi'j de deure in kwam.

"Ik dochte ik gao mar weer op mien oolde plakkiën zitten now we weer mit 'n beidend binnen."

Een peer tellen betrok zien gezicht.

"Mooi," zee hi'j doe, "dan is 't weer krek as vroeger."

"Ja," zee ze.

Ze teerde de kraante dichte.

"Wat doen we vandaege? We kun uut eten gaon. Ik trakteer."

Hi'j trok diepe reenfels in 't veurheufd.

"Et hoeft niet," zee ze, "we kun ok wat anders doen. Aj' d'r gien aorigheid an hebben, dan doen we 't niet. Dan gaon we gewoon es een aandere keer uut eten. Et staot niet in de braand. D'r is ok een tentoonstelling in et museum. Schilderi'jen. Mooi. Liekt je dat wat?"

"Ik weet niet," zee hi'j.

"We kun ok gewoon thuis blieven," zee ze. "We hoeven niet vot. 't Is niet verplicht om op je verjaordag de deure uut te gaon. Ik zol bitterkoekiespudding maekken kunnen. Of griesmaelbri'j."

"Bitterkoekiespudding," zee hi'j, "en een kiepepotien en stampot

prei."

"Echte winterkost," zee ze. "Misschien kun we vandemiddag wel even sjoelen tegere. Za'k de bak van boven haelen? Dan kan de boel wat waarm wodden. Awwie him op et laeste mement ophaelen, dan willen de blokkies zo min schoeven.

"Ik hebbe niet zoe'n nocht an sjoelen."

"Kaorten dan?"

"Awwie now es tegere naor boven gongen," zee hi'j. "Naor de treinen. Dan speulen we et staatsbezuuk nog een keer nao mit de ni'je Fleischmann. Dan kun we him uutperberen. En as ie Sophie dan es binnen."

"Sophie?"

"De vrouw van de keuning van Spanje."

"Goed," zee ze. "We blieden gewoon gezellig thuis en ik speule veur Sophie."

november 1988

De booby-trap

Et was tegen achten west die aovend, dat ze him mit haandboeien omme et pelisieburo in brochten. Dat leek aenlik zuver een betien potsierlik, want de man maekte in de veerste veerte gien anstalten dat hi'j votlopen wol of dat hi'j niet mitlopen wol. As een mak laom leut hi'j him doodkalm deur de beide pelisies et buro mit innemen. Even hadde hi'j huverd in zien kaele jassien, doe ze uut de waarme auto de koolde instapt weren, mar et weren mar een peer treden naor et waarme pelisieburo. Buten et buro klapperde et touw van de vlaggemaste de hieltied mit kotte tikkies tegen et hoolt van de paol an. In de hal van et buro ston een kastboom. De keersies braanden. Twie aandere pelisies keken toe hoe heur beide maoten mit de man bi'j heur langes leupen. Even wiederop rattelde een tillefoon. De beide pelisies gongen mit de man de gang uut. De beide eren keken him nao.

"Dat is him dus," zee de iene. "Et liekt een hiel gewoon burgermannegien. Begriep ie zoks now?"

De aandere haelde de schoolders op.

"Et moet anders wel wat een appatten iene wezen aj' dat zo heuren. Ik hebbe kunde bi'j him in de buurt wonen, een man waor a'k wel es mit henne te visken gao. Die he'k wel es over him praoten heurd. Et moet wel wat een wondere apostel wezen. Mar ie hebben geliek, zo op 't eerste gezicht is 't een gewoon burgermannegien. Mar dat hej' altied. Wat d'r bi'jtieden in de meensken ommegaot, daor hej' ja gien weet van. Trouwens, dat huus van him, hi'j moet nargens wat an doen. Ik heure mien maot d'r wel es over. Hi'j lat niks maeken. As d'r wat stokkend is, dan blift et mar sloeren en sloeren. Mit die hadde storm van vandehaast moe'n d'r nogal wat pannen naor beneden kommen wezen. Mar d'r liggen nao al die tied nog gien ni'jen op."

De aandere pelisie nam een slok koffie.

"Dan wil de boel wel van je of. Aj' alles mar gewodden en rotten laoten, dan kan de zwik je ok wel es een keer naor de oren kommen. Daor hoej' dan niet iensen mal van toe te kiekien."

De aandere pelisie nam ok een slok koffie.

"De meensken die bi'j him in de buurt wonen hebben hier wel es klaegd over zoe'n oolde kampeerwaegen of zo, die hi'j veur 't huus op 'e diek staon hadde. Dat ding het d'r tieden staon. Misschien wel een

peer jaor. D'r zat op 't laeste gien stokkien glas meer in, dat hej' mit die jongknaopen van vandaege-de-dag. Mar et was him blikber allemaole wel goed. En de buurt mar klaegen dat et zoe'n mal gezichte was. Uuteindelijk het hi'j dat ding naost huus op et hiem slepen laoten en daor moet dat ding now nog staon as hi'j intied niet in mekeer zakt is van ellende."

De pelisie zette zien koppien daele.

"Zuwwe oons rontien mar es maeken, wat donkt je? Ik wol da'k thuus zat, ik zal je wel vertellen, da'k dit de aekelikste daegen van et jaor viene om te warken."

De ere pelisie zette zien koppien ok daele. Doe ze even laeter de deure uutstapten, heurden ze in de veerte ontploffend vuurwark.

Misschien dat et kwat veur zesse west hadde dat hi'j de bats heurd hadde. Et was krek as et hiele huus op 'e fonnementen ston te trillen. De raemen schuddeden in de sponnings. De hond scheut mit een rotgang piepende onder de taofel. In zien benauwdens ramde hi'j een bloemtaofeltien. De clivia kwam mit een protte kebaol naor beneden.

Eerder die aovend hadde hi'j de gedieneen vroeg dichte daon. Even hadde hi'j veur et glas naor buten staon te kieken, veurdat hi'j de gedieneen hielemaole dichte scheuf. In de tuun van de buren braanden lochies in een zulversparre. Een peer vrouwluden kwammen uut de winkel tegen him over mit de tassen vol bosschoppen. De bus van vuuf ure ree de diek langes. D'r zat haost gien kop in. Een peer opscheuten jongen stonnen op 'e stoepe naor him te kieken, doe hi'j de gedieneen veerder dichte trok. Ze wezen naor him en ze reupen wat, mar hi'j kon et niet verstaon. Hi'j knipte et locht an. De hond kwam even bi'j him doe hi'j zitten gaon was. Hi'j aaide him een ogenblik over de kop, doe pakte hi'j de kraante van et taofeltien. Op et veurste blad ston een berichien mit een kadertien d'r omme toe, dat de keizer van Japan weer een peer liter ni'j bloed kregen hadde. D'r was kilsterderi'je over wie as d'r naor de begraffenis mos as 't zowied was.

Laeter zag hi'j in et journaal van half zesse etzelde bericht. Een klein mannegien mit een snor ree op een groot wit peerd. Ni'j bloed veur de keizer. Bloed. Indië. Rienk in een poele bloed. Zwat kosterig stold bloed. Rienk die daor mit kroeme vingers en een wit vertrokken gezichte doodstille lag.

Doe was de bats kommen. Pal veur et raem. De ruten en et huus

trilden en schuddeden d'r van.

Ze hadden altied tegere west vroeger. Rienk en hi'j. Kammeraoden in etzelde dörp. Tegere hadden ze speuld in et hujvak mit Pluto, et hontien. Ze hadden ballegien trapt tegen de baanderdeuren en eier zocht bi'j de meitied. Rienk duste in de hoogste bomen. Rienk duste alles. Hi'j niet. Hi'j bleef beneden staon en keek hoe Rienk meter veur meter bi'j de stamme omhogens kreup, de eier onder de musse stopte en dan veurzichtig weer naor onderen klauterde.

Ze hadden tegere naor de schoele gaon en zundags gongen ze mit 'n beidend naor de zundagsschoele. Eerst op 'e fiets naor Rienk om die op te haelen, dan op 'e fiets naor de kärke. Twie centen van mem mit in de buse onder de buusdoek. De zundagsschoele: Et verhael van de doomnee. Et geklier van de grote jongen. De gries-grune plaeties veur in et schriffien: De wedevrouw in Zarfath, de wonderlike redding van Samaria, Jeremia bi'j keuning Zedekia.

De verjaordaegen. Ze weren beidend in jannewaori jaorig. Eerst kwam Rienk op zien verjaordag mit een tipspoedegien iesbonbons. Twie weken laeter kwam hi'j op Rienk zien jaordag mit percies zoe'n tipspoedegien iesbonbons. Zoerties mit pepierties d'r omme, daor spreekwoorden op stonnen. Et was al mit al een aandere wereld west. Et dörp was et dörp nog west. D'r was saemheurighied. De meensken hadden mekeer hulpen as et neudig was. Een wereld zonder tillevisie. Een wereld van stille zoemeraovens mit piepende hujwaegens deur et zaandpad, pietereulielaampen, en een pompe in 't aachterhuus. Een wereld mit meensken die nog niet as los zaand an mekaander hongen.

En laeter, nao de schoeletied, veurzichtigiesan aachter de maegies an. Et was krek nao de oorlog west. Et geploeter mit de Ingelse wals en de foxtrot. Daansen bi'j Biel mit Emmy en Jellie. Et was dikke an raekt. Emmy en hi'j. Rienk en Jellie. Ze zollen trouwen as ze uut Indië weeromme kommen zollen. Toegelieke. Ze hadden ja altied alles toegelieke daon, daoromme leek et ok de gewoonste zaeke van de wereld, dat ze ok toegelieke naor Indië gaon zollen en dat ze laeter toegeliekertied trouwen zollen.

"We gaon naor Indië," hadde hi'j zegd. "Rienk en ik."

Ze hadden op 'e witte baank zeten in et kleine plaantsoenegien veur de harbarg, tussen de hoge redenderpollen in. Et was een zoele aovend en toch huverde ze. Hi'j hadde de aarm om heur henne slegen.

"De tied zit d'r zo op. Veurdaj't weten stao 'k weer veur je. Za'k een aepien veur je mitnemen?"

Ze hadde lacht.

"Gekke jonge, wat moe'k now mit een aepien?"

Een betien krampachtig hadde ze him beetpakt.

"Bi'j' wel veurzichtig?"

"Ja," hadde hi'j zegd, "et vaalt allemaole best wel wat mit, je. Jim gaon dommiet de winter in en ik hole zok mooi weer. Et is daor altied zoemer. Een leventien as een luus op een zeer heufd. Zuj' op me waachten?"

"Ja."

Ze kreup him an. Uut de sloden kwam een daampige mist opzetten. D'r kwaekte een kikker in de veerte. In de harbarg knipten ze de lochten an.

Et was hiete die dag. Een gewone dag dus aenlik, want et was altied hiete. Hiete en plakkerig. Daegs teveuren hadde et regend. Bi'j bakken vol was et waeter naor beneden kommen. Et hadde kletterd op et golfplaeten dak van de berak. Even was alles opfrist west. Et blad van de bomen en de pollen. Et hadde allemaole even wat gruner west as anders. Mar een dag laeter was de laeste regenpoele al weer opdreugd en et blad was al weer vaeler en minder fris van kleur as nao de bujje.

Achter mekeer weren ze et kleidiekien overglibberd. Uutglieden-de in de fettige klei. Vlukende bi'jtieden op dat verdomde rotland, die grune gevangenis waor as ze niet uut weg kommen konnen, waor as ze levendig begreven zatten. Ze weren een bamboebossien deur-trokken. Een riegel zwietende en hiemende jongkerels. De banen van de bepakking sneden dwas deur de dunne uniformstof henne en maekten felrooie striemen op 'e huid. Ze trokken een hangbrogge over een kali over. De brenschutters, de hospiks, Rienk en hi'j...

An de kaant van de weg naor de kampong toe hadden ze schoft hullen. In et schaad van een riegel hoge bomen. Ze hadden de stokmennig kliemse plakkies bolle uut de broodzak opeten. Een hospik hadde hier en daor een blaore deurprik en een peer pleisters plakt. Ien van de soldaoten kreeg kininetebletten tegen een opkom-mende malaria-anval. In de baarm sjirpten de gröswippers. Vier vrouwluden kwammen et pad van stienslag oflopen mit haandelsweer

bi'j heur. Onderwegens naor een pasar. Et was een rustige dag. Et laand lag d'r vredig bi'j. Zo zol et altied wezen moeten.

Een weke leden weren ze op naogenoeg etzelde plak, misschien dat et even dichter bi'j de kampong west hadde, onder vuur raekt. Et gerrattel van een Vickers in de veerte was et begin west. Et roffelen van de bren heur antwoord. Et soezen van grenaoten, et fluiten van koegels. Et mortiervuur van de vi'jaand. Een onzichtbere vi'jaand, die heur altied deur leek te beloeren vanuut de bossies op 'e hellings. Dag en naacht. Aachter iedere boom konnen ze zitten. Altied klaor om toe te slaon.

Et mortiervuur hadde de halve naacht anhullen. Doe was et stille wodden. De stilte van een naacht in de tropen. Doodmu en onder de drek weren ze weeromme kommen in et kaampement. De gewonden gongen naor Semarang. Onder et mandiën was de vermuuidhied weer wat uut heur stramme, stieve schonken trokken. Ze hadden de waopens schone maekt en in de eulie zet.

"We hebben et d'r weer ofredded mit 'n beidend," hadde Rienk zegd.

Hi'j hadde niks weeromme zegd en was an een brief begonnen veur Emmy. Woord veur woord. Zinnegien veur zinnegien. Wat moj' schrieven? Hi'j kauwde op 'e penne omme en veegde bi'j zien klamme veurheufd langes. Et gong best mit heur. Mit Rienk en mit him. Ze hoefde nargens over in te zitten. D'r gebeurde niks. Et was krek as ze mit vekaansie weren.

Dat was een weke leden west. En now leek et inderdaod wel vekaansie. Ze kwammen in de bieten en leupen et pad of naor de kampong.

De kampong was leeg. D'r was gien levend wezen te zien. D'r braande alliend een vuurtien en een stokmennig kiepen scharrelden kaekelende tussen de husies en pikten in de stoffige grond. Op heur eupenst beloerden ze de raand van de bossies veerderop. D'r was niks. Hielemaole niks. Rienk was zigzaggende naor ien van de husies draefd en hadde de deure lostrokken. De bats hadde heur verstiefd van schrik. Plat op 'e boek mit de waopens in de anslag hadden ze et blaffende geluud van de mesienegeweren ofwaacht, mar et was stille bleven. De echo van de bats was votgolfd en de geluden van de stilte weren weer te heuren west. Et geluud van de kaekelende kiepen, die ni'jsgierig ien veur iene weer te veurschien kwammen en et geluud van de gröswippers.

"Een booby-trap," hadde de peletonskommandaant fluusterd.

Hi'j hadde et krek zo goed niet zeggen hoefd. Ze hadden et allemaole weten, doe ze de bats heurd hadden. Rienk hadde veur et huus legen. In een poele bloed. Bloed dat kosterig wodde nao verloop van tied. Zwat stold bloed. Zien rechteraarm lag een aentien wieder. Mit kroeme vingers en een wit vertrokken gezichte lag hi'j op 'e rogge.

Ze zaggen gien vi'jaand die dag. Mit Rienk bi'j heur weren ze weeromme gaon naor et kaampement. Onderwegens weren ze de vier vrouwluden weer tegenkommen, die naor de pasar west hadden mit heur haandel. Ze hullen even in en keken ondeurgrondelik, mar toch een betien schrikachtig, naor de dooie soldaat op 'e dreegbaore van zeildoek en bamboestokken. Doe leupen ze veerder.

Hi'j hadde Rienk veur him zien onderwegens. Iene lange riegel plaeties flitste deur zien heufd. Veur zien ogen langes as filmbeelden in de bioscoop. Hi'j en Rienk. Thuus in et dörp. Naor de schoele. De tipskladdegies mit zoerties op 'e verjaordaegen. Op 'e boot naor Indië. De eerste daegen. De hadde wiend. De kots die veur in et schip henneen-weer ruulde en spuulde mit de bewegings van et schip mit. Et Suezkanaol mit de souvenirverkopers in de kleine boties om et schip henne. Hi'j zol een brief schrieven moeten naor Jellie. Die aovend zol hi'j een brief schrieven moeten.

D'r was een brief veur him west, doe ze weeromme kommen weren in et kaampement. Hi'j zag drekt dat et et haandschrift van Emmy was. In iene hael hadde hi'j et kevot eupenratst. Ze hadde mit Jan naor de film west, schreef ze. Alweer mit Jan, ja. Ze mos toch wat. Hi'j was d'r niet. Hi'j was d'r ja nooit. Hi'j hadde zo neudig naor Indië toe moeten. En wat mos zij'? Altied mar liekem alliend thuus zitten te malkieken en ofwaachten tot d'r es een brief van him kwam, waor as dan ok altieten percies etzelde in ston. Waoromme kon hi'j niet es wat een langere brief schrieven? Die kotte voddegies ok altied! Mar ja, hi'j hadde daor vanzels zien kammeraoden. Hi'j zol him best wel vermaeken, daor hoefde ze grif niet over in te zitten. En zij zat hier. Allienig. Now, ze kon 't gewoon niet opbrengen en zit altied mar thuus. As hi'j dat mar in de gaten hadde. Ze vuulde heur bi'jtieden levendig begraven in dit rotgat. Ze wol vot. Daoromme was ze mit Jan mit west naor de film en ze hadden ok tegere henne west te zwemmen. En ankem weke gongen ze daansen bi'j Biel. Et kwam misschien best wel een betien had an, mar was et niet beter dat ze d'r mar een punt achter

zetten? Ze gruïden op disse meniere ommes toch uut mekeer.

Hi'j zag heur weer veur heur op 'e baank in et plaantsoenegien veur de harbarge.

"Zuj' op me waachten?" hadde hi'j vraagd.

"Ja," hadde ze zegd.

De dag veurdat hi'j vot mos hadden ze mit 'n beidend een aende deur de bos lopen. Hi'j hadde heur anhaeld.

"Ik wil mit je vri'jen, Emmy. Ik wil et mit je doen veurda'k vot moete."

Mit kracht hadde hi'j zien tonge in heur mond drokt en zien vingers maekten de knopies van heur jurk los. Mar ze hadde him vtrokt en hi'j hadde niet veerder androngen.

Hi'j scheurde de brief an snippers, smet die over de grond en pakte een badhaanddoek. Onder et mandiën keek hi'j naor zien verbrante brune body. Hi'j vuulde et bloed prikken en tintelen onder zien vel. Alle vermuïdhied trok vot. Hi'j docht nog mar an ien ding. Deur mar ien ding kon hi'j dit rotlaand en die rotbrief een schoffien vergeten.

Emmy hadde indertied niet wild. Chrissy wol wel. Chrissy wol altied wel. Mit iederiene wel. Aj' mar betaelden. Hi'j wus waor as ze woonde. Haost alle soldaoten wussen wel waor Chrissy woonde. Misschien dat et geveerlik was en gao bi'j aovende et kaampement uut. As zoe'n brune patjakkere van de TNI je te pakken kreeg, dan kon 't mar zo wezen, dat ze je eredaegs an de kaant van de diek vunnen mit je spullegien d'r ofsmeden. Mar hi'j nam et risico en de waacht hadde een ogien dichtknepen.

Chrissy was Chinees, mooi en wild. En hi'j was lieke wild west. Hi'j hadde him utleefd. Een weke laank. Mar Chrissy was niet aliend mar Chinees, mooi en wild west. Chrissy was ziek west. Slim ziek. Mit de arfenis van Chrissy was hi'j in et hospitaol beland.

De nachten weren laank west. Hi'j hadde muuïlik slaopen kund. Onbaarmhattig kwammen de beelden weeromme. De vier vrouwen onderwegens naor de pasar mit heur haandeltien, de lege verlaoten kampong, de bats, Rienk in een poele bloed. Bloed dat kosterig wodde nao verloop van tied. De bats kwam et vaakste weeromme. Iederkeer weer. Hi'j stopte zien heufd onder et kussen om et niet te heuren, mar et hulp gien spat. Et geluud was starker. De bats was niet te keren.

De bats onder et raem op 'e laeste aovend van et jaor. Et was haost

percies etzelde geluud west as doe. Even hadde hi'j doodstille in de kaemer zeten te kieken, doe hadde hi'j et jachtgeweer uut de slaopkaemer grepen en was naor de veurdeure steuven. Die hadde hi'j eupen gooid en mit hadde hi'j scheuten. Zonder d'r bi'j nao te daenken. Hi'j hadde de jonge veur him op et pattien in mekeer zien zakken. De moordener van Rienk. De schoft. Die smerige ellendelingen, die heur dag en naacht beloerden vanuut de bamboebossies en stiekem mienen legden.

"Schoften!" hadde hi'j raosd.

Nao et schot was et weer stille wodden. Krek as doe. Allierend in huus hadde de hond jankt.

"We moe'n zien dawwe die hond nog te plak zien te kriegen," zee de iene pelisie tegen de aandere. "Ik zal es infermeren. Misschien dat d'r familie is die him hebben wil. Wi'j hadden vroeger krek zoe'n duutse staonde. Mooie honnen. En anders moet hi'j mar naor et asiel. Zunde van zoe'n dier aj' d'r goed bi'j naodaenken.

mandiën
pasar

een soortement douche nemen
mark

Veurjaor 1989

De toren van Belém

De klokke in de kaemer slat acht ure. Ik schrikke d'r van en kieke om d'r zeker van te wezen dat et echt al acht ure is. Et klopt. Acht ure, hadde Tom zegd.

"Acht ure bin 'k bi'j je, Martin."

Ik lope naor et raem en kieke de diek uut. In de veerte lopt een vrouw mit een hontien an een kot liendegien. Ze hebben tegere hoogstwarschienlik een slag deur de bos maekt. Een opscheuten jonge fietst mit losse hanen veur et huus langes. Een katte sloept onder de hede deur. A'k bi'j de bos langes kieke, dwas over de lanen henne, dan kan 'k vierhonderd meter wiederop de grote weg liggen zien en de ofslag naor et dörp. Gien rooie auto te bekennen. Ik komme veur et glas weg. Een idioot idee aenlik ok om te daenken dat Tom him an de tied holen zol. Dat het hi'j ommes nog nooit daon. Ik gao naor de keuken, zette een ketel waeter op et leegste pittien van et gasstel en drokke de radio an. Een tingeltangelig wiesien dwarrelt deur de keuken. Ik zette de radio weer uut en pakke in de kaemer een boek van de baank. Ian Walker. *Een odyssee deur Berlien*. Ik leze et kleine heufdstok over Laura nog es over. *De grote liefde*. Et zal oons dommiet krek zo gaon as Ian en Laura. Ie zullen dommiet et hiem oprieden, ik zal de deure losdoen. Ie zullen mien naeme zeggen, ik zal jow naeme zeggen. Et zal wezen zoas et wezen moet.

"Ie hebben et niet veur et uutzuken op wie aj' verliefd wodden," zegt Ian Walker.

Ie zullen dommiet naost me op 'e baank zitten, ik zal je haand beetpakken, ie zullen me ankieken en vannaacht za'k lieve woorties tegen je zeggen. Ik zal je huud strelen, mit mien haand deur je haor aaien en we zullen de liefde bedrieven. Hiel gewoon. Hiel ongewoon. De klokke slat half negen. In de keuken kookt et waeter.

Et was gisteraovend om disse tied, daj' me zomar belden. Ie bellen altied zomar. A'k mitwol naor et eilaand.

"Twie daegen, Martin, meer tied he'k niet."

Dát eilaand. Ik was d'r even stille van west en hadde zo rap niet weten wat a'k zeggen mos.

"Slimme scheutig bi'j niet," zee de stemme an de aandere kaant. "Is d'r misschien iene bi'j je?"

Zien stemme klonk half plaogerig, half kosselig.

"Nee, netuurlik niet."

"Now, zeg dan wat. Ik hadde docht daj' graeg mitwollen. Mit mi'j vot! Daenk je dat es in, Martin. Twie daegen laank nog wel. Ie bin ja zo gek op me."

Zien stemme klonk now allienig nog mar plaogerig.

"Ik komme morgenaovend bi'j je. Goed? Dan blief ik een naacht bi'j jow en dan rieden we eremorgens vroeg naor Harlingen. Twie naachten tegere. Wat donkt je? Ik bin nog nooit eerder op et eilaand west en et beloofst mooi weer te wodden. Bin ie d'r eerder west?"

"Ten keer," zee ik haostig," mar dat is lange leden. Ik zat nog op schoele. Mit de beide vierde klassen hawwe d'r een kaamp, dat een dag of viere duurde. Ik wil graeg mit je mit."

"Goed zo. Morgenaovend bin 'k om acht ure bi'j je."

Ik legge et boek weer daele en kieke et raem weer uut. Et lopt tegen negenen. Op 'e grote weg zie 'k een rooie auto van aachter de striepe bos wegkommen. Ik hoeve niet iens of te waachten om te kieke of de remlochten ok opflitsen, veurdat hi'j ofslat naor et dörp. Et is zien auto.

Een peer minuten laeter ridt hi'j et hiem op. Ik lope deur de hal en doe de deure veur him los. Hi'j het zien haor en baord kot knippen laoten. Mit een grote zwaai pakt hi'j een tasse uut de auto. Dan klapt hi'j de deure dichte en komt et pattien oplopen. Lachende stapt hi'j over de drumpel. Mien hatte maekt een sprongegien.

"Martin."

"Tommie."

Ik vule de kraege van zien jassien tegen mien wange. Zien haor rokt naor shampoo.

Eremorgens rieden we om kwat veur negen Harlingen in. Op een groot bewaekt parkeerterrein vlakbi'j een witte kas zet Tom de auto daele. Et is zunnig en mooi weer, die morgen van de dattiende augustus 1985. Op oons dooie gemak lopen we naor de haeven. Tom vlut vlakbi'j de anlegsteiger op et terrassien daele. Een man mit een grieze baord en een fototoestel om de nekke stroffelt mit een blad vol bekerties daampende koffie tussen toeristen en daggiesmeensken deur. Hi'j hooft et mar krek in de bienen allemaole.

"Ik passe op 'e tassen en ie lopen naor et VVV-kantoor om kaor-

ties," gnist Tom. "Ik bin oolder as ieje. Drie volle jaoren mar liefst. Ie hebben jonge bienen. Ik daenke dat ik eerst mar es een bak zwatte koffie neme, ik bin zuver wat verdoffeld van dat aende rieden. En van een tekot an slaop vanzels."

Mit half dichteknepen ogen kikt hi'j me lacherig an. Ik gnieze zo'e'n betien weeromme, kere me omme en lope de stad in. Een torenklokke in de binnenstad slat negen keer. Een vrachtwaegeen blokkeert de weg. Een sjefeur van een auto d'r kot aachter begint lelk te toeten. De rust van et kleine stattiën is inienend versteurd. Ik kope bi'j et VVV-kantoor in de binnenstad de speciaole kaorties en slinter op mien gemak weeromme naor de haeven.

Tom het de zonnebrille opzet en zit in een kraante te lezen. Et waeter ligt d'r spiegelglad bi'j. D'r is kwaolik een reenfeltien te zien. Een kleine zeilboot veert de haeven uut. Op et dek ligt een zwatte hond mit de kop op 'e veurpoten. In de veerte ligt een schulpezoeger. Witte stormvoegels stikken schril of tegen de in- en inblauwe locht. Ik kieke naor de bedrievighied. Naor de meensken die ommesjouwen mit tassen en koffers. Een grote kerel foertert op een klein joongien dat him veur de bienen lopt. Tom zit nog mit de zonnebrille op de kraante te lezen. Ik raeke zien schoolder an.

"Lao'we an boord gaon, Tom. We kun now nog een mooi plakkien utzuku, dommiet is et overal hatstikke vol."

"Hej' kaorties?"

Hi'j rekt him lui uut, gaept, en kikt me an.

"Ja."

Hi'j komt overaende en stikt de kraante in de buse van zien jassien. We lopen de loopplaanke over naor et schip. Et schip dat oons naor et eilaand brengen zal. Et eilaand dat in een straolende zonne op oons leit te waachten.

Drienentwintig jaar leden waachtte et op me in een vies, motterig regentien. Eerst hadde et die morgen nog zunnig west, doe 'k op 'e fiets van huus gaon was. Mar doe we laeter, uren laeter, mit mekaander deur et kaele Friese laand reden, was et zachies begonnen te regenen. Een betien mar, aenlik te weinig om de regenklereen veur an te strupen, krek te vule om niet nat, vies en klumerig van te wodden.

Et was in Ni'jlaand west, dat d'r iene een lekke baand kregen hadde. Ni'jlaand, een klein dörp in dat kaele, koolde laand. Ik hadde d'r nog

nooit van heurd. We stapten allemaole van de fiets. Ik trok mien regenbroek an. Et ding zat me mal en buulsterig om de bienen. Rust. Ien van de schoelemeesters was doende de baand te lappen.

Vier daegen naor et eilaand. Zeuventien was ik en ik vuulde me doodongelukkig. Al jaoren was et de gewoonte dat de beide vierde klassen naor et eilaand gongen. Kamperen. De gimmestieklerer was de grote permoter. Et leek mij niks. Vier daegen mit jongen in een tente. Jongen daor a'k in de veerste veerte niet tegen op kon. Ikke, de dromer, die slecht mit gimmestieken was. Zij, de stoere knaopen, die mit maegies ommedonderden en tiedens de gimmestiekles in een peer tellen et touw tot de zoolder an toe inklommen. Ik kwam onder heur spottende gelach nog gien meter van de grond of. Zij streden fanetiek en vurig tegen mekeer mit et zaelvoetballen. Ik wodde steevaaste as alderlaeste keuzen, raekte nooit een balle, en was allienig mar benauwd da'k dat bikkelhadde rotting tegen et heufd ankriegen zol.

De indieling van de tenten hadde op een morgen in de hal van de schoele, vlakbij et grote aquarium, op een prikbod hongen. Vuuf man in iene tente. Eddy, Fraans, Kees, Jan en Martin. Mien naeme ston onderan. We mossen onder mekeer mar uitmaeken wie as de kommandaanten van de tenten wodden mossen. Bij oons zol Eddy dat netuurlik wodden. Dat was bij veurbaot boven iedere twiefel verheven. Eddy was now ienkeer de wonderboy van de schoele. Alle maegies weren neffens mij gek op him. Hij was mooi, ja. Blonde krullen. De beste mit voetballen. Een betien bertaol en altieten et hoogste woord. We hadden mit 'n vuven ofpraot, dat we een keer bij him thuis kommen zollen op een middag om een kommandaant en een naeme veur de tente te kiezen.

Ik fietste d'r die middag allienig henne. Hij woonde in een groot huus, dat stief an de straote ston. D'r was mar een klein bloemetunegen veur. Aachter et huus was een grote tuun, die vol bomen ston. Appels, proemen, kossen en een walneuteboom. Half drieje, hadden we ofpraot. Ik was d'r op 'e tied. Hij dee de deure veur me los en keek een tikkeltien geringschattend op me daele. De aanderen weren d'r al. Dat verbaosde me een betien. Ik gong bij heur in de kaemer zitten. Et huus ston zo vlak an de diek, dat et zuver trilde in de kaemer as d'r een grote vrachtauto de weg langes ree. Eddy nam et woord.

"Et is et beste dawwe eerlik iene kiezen," zee hij.

Hij pakte een staepeltien pepierties van de taofel.

"Ik geve alleman een pepiertien en iederiene zet daor de naeme op van degene, daor aj' van vienen dat die de kommandaant van onze

tente wodden moet."

Hi'j legde veur oons allemaole een kladdegien daele en verpatte vuuf balpennen. We hullen allemaole zoe'n betien de haand veur et pepiertien, zodat gieniene zien kon wat naeme as we d'r op zetten. Zonder me ok mar een mement te bedaeuken, schreef ik Eddy zien naeme op et briefien, teerde et dichte en legde et midden op 'e taofel. Dat deden de aanderen ok. Eddy pakte et staepeltien pepierties.

"Ik zal de naemen veurlezen. Wie de meeste stemmen het, wodt oonze kommandaant."

Hi'j voolde een betien glimkende ien veur iene de briefies eupen en leesde de naemen hadde-op veur.

"Martin, Martin, Martin..."

Hi'j hul him targende een ogenblikkien stille.

"Eddy, Martin."

Et bleef weer een tel of wat doodstille.

"Mar dat kan niet," zee ik.

Ze keken me gniezende an.

"Ik kan dat niet. Eddy kan et vule beter."

Mar Eddy schuddede drok van nee.

"Eerlik is eerlik," zee hi'j overdreven goedwillend. "We hebben jow eerlik as kommandaant keuzen. Fielseteerd, kerel!"

Hi'j sleug me op 'e schoolder. Ze gnezen en lachten. Doe eerst begreep ik dat et deursteuken kaorte west hadde. Daoromme weren ze d'r allemaole al west veurdat ik kwam.

"Ik doe et niet. Ik kan et niet," perbeerde ik nog.

Mar ze vunnen da'k d'r best wel slimme kepaobel veur was.

"En as naeme ha'k *De Zeebonken* docht," zee Eddy.

Iederiene was et drekt mit him iens.

Zien mem kwam de kaemer in. Een vrouw in een sjiek maantelpak-kien. Ze zette vuuf glaezen seven-up veur oons op 'e taofel en gong doe de deure weer uut. Ik vuulde me ienzem en verleuren. Doe 'k vot gong salueerde hi'j veur me bi'j de veurdeure.

"Kommandaant!"

Hi'j klapte de hakken tegen mekeer en lachte. De deure sleug achter me dichte. Ik ree op huus an.

Drie weken laeter ston ik bepakt en bezakt, nat en huverig an de kaant van de weg in Ni'jlaand te waachten totdat de gimmestieklerer de baand lapt hadde. Ik vuulde me zó veer van huus. En dommiet, op dat schip, zo'k me nog veerder van huus vulen.

We hebben een mooi plakkiën veur een raempien vunnen. Tom haelt veur oons elk een bakkiën koffie. Ik hebbe de kraante pakt en blaedere die deur. De benzine wodt goedkoper. In Japan is een vliegramp mit 524 dooien. Een deure van een Japanse jumbo sleut niet goed op een vlocht van Tokio naor Okura. Grote zwatte letters veur op 'e kraante.

Tom komt weeromme mit de koffie. De boot is schoksgewieze an de reize naor et eilaand begonnen. De *Schellingarlaand* veert een klein tippien veur oons uut. Ik kieke deur et raempien naor buten. Op 'e wal wo'n de achterblievers kleinder en kleinder. Een vrouw zwaait mit een wit sjaaltien. Mit grote witte letters is op een stienen hokkiën kalkt: WIR LEBEN NOCH RAF. In de haeven dobberen de *Anita* en de *Jenny* mit gele vlaggies an de maste.

Tom pakt een stok van de kraante. Ik kieke een betien ongemerken naor him. Zo now en dan nemt hi'j al lezende een slokkiën van de koffie. Nao iedere slok slikt hi'j even mit de tonge over de lippen. Een aentien veur me uut zit een vrommes te breiden. Ze heurt bi'j de man mit de grieze baord en et fototoestel om de nekke. An een taofeltien naost oons zit een vrouw, die an ien stok deur kaekelt tegen iederiene die 't mar heuren wil. Ze het een rieten maantien op 'e schoot mit een witte katte d'r in. Zo now en dan praot ze tegen de katte, die mit wilde ogen in de kop deur de eupenings in et maantien kikt.

"Hi'j hiet Molly Pim," zegt de vrouw tegen de man die naost heur zit. "Ja," zegt ze tegen de katte, "ie hieten Molly Pim, hen, klein opdondertien van me. Hi'j is neurotisch," zegt ze dan weer tegen de man en ze wist naor de katte. "Now ja, hi'j, et is een kastreerde kaeter, moe'j weten."

De man zegt niks weeromme. Hi'j nikt allieënd fesoenshalve. De vrouw taetert onversteurber deur. Et raffelt heur van de mond.

"Och, ik dochte ik laot him kastreeren, die verhipte dingen bin aandere altiën op 'e struun. Ze zeggen dat ze d'r wat sloeg en soeziger van wodden. As kaeters kastreerd wodden, bedoel ik. Now, Molly Pim is d'r juist vule drokker van wodden. Et is een hiel andere katte wodden. Aachterof daenk ik wel es da'k him niet kastreeren laoten moeten hadde. Hi'j kan je bi'jtieden zo mal en nuver zitten an te kiesen. En aj' dan ok mar even te kot bi'j him in de buurt kommen, dan kriej' een lel. Hoevule penties as dat mormel me al niet kost het."

De man nikt de hieltied nog.

"De dieredokter zegt dat hi'j neurotisch is. Och, ze hebben vandaege-de-dag overal een mooi woord veur. Mar vot doen dat is ok al wat.

Ie hechten je toch an zoe'n dier, waar of niet? En och, hi'j kan bi'jtieden ok zo anhaankelik wezen. Dan ligt hi'j aovens naost me op 'e baank en dan 'lat hi'j wel es toe, da'k him zachies over de boek strieke."

Ze buugt heur weer veurover naor de katte.

"Ja, now Molly Pim, ie vienen et soms zo noffelik as et vrouwgien je lekker over de boek strikt, hen?"

"Dat vien ie ok wel lekker, now Martin," fluustert Tom pesterig.

Hi'j wrift onder et taofeltien mit zien bien bi'j mien bien langes. De breidende vrouw stopt et breiwark in de tasse en pakt een poedegien mit bolties. Ze gef t iene an de man mit de grieze baord en ze nemt d'r zels ok iene. Oonze boot toet naor de *Noord Nederland*, die vol volk van et eilaand of komt. Over en weer wodt d'r deur pattie meensken naor mekeer zwaaid.

Een lange vent komt de deure in. Zwat leren jekkien an. Een betien et Alain Delon-type. Alain Delon in zien beste jaoren dan wel te verstaon. Ik zie dat Tom vanuut zien ooghoeken naor him kikt. Hi'j zal halverwege de twintig wezen. Hi'j ratst een blikkien bier los en drinkt et staonde mit grote slokken op. Hi'j kikt een keermennig oonze kaant uut. Dan lopt hi'j de deure weer uut.

Een peer minuten laeter zegt Tom dat hi'j him even vertreden wil.

"Pas ie zolange op 'e boel, Martin?"

Hi'j lopt dezelde deure uut. De vrouw van et breiwarkien en de man mit de grieze baord beginnen nao et boltien ieder an een tippien dreuge wost. Nao verloop van tied beginnen de eerste meensken heur spullegies bi'j mekeer te zuken. Deur et raem zie 'k et eilaand liggen. Een riegel rooie daoken in de veerte. Haost percies etzelde beeld as drienentwintig jaor leden.

Verleuren hadde ik me vuuld op 'e boot naor et eilaand. Oonze fiet-sen stonnen allemaole achter op et schip. Halverwege de tocht kwam d'r een aandere boot naost die van oons te liggen en een pat van de meensken stapte over een peer wiebelige plaanken van oonze boot over op 'e aandere boot. Die gong naor et aandere eilaand. Ik ston boven op et schip en keek de aandere boot nao. Een peer jongen gooiden stokkies bolle naor de stormvoegels, die ze bi'jtieden zomar in een duukvlocht uut de locht grepen. Een grote baene broes kwam in een v-vorm achter de boot an. De jongen hullen op mit bollegooi-

en en begonnen mit een peer maegies uut mien klasse omme te donderjaegen. Ik wol dat die vier daegen omme weren. Ik wol da'k me beter geven kon. Ik wol da'k krek zo was as de aandere jongen. Of toch niet? Et zol in ieder geval een stok makkeliker wezen. Of zol ik ok zomar op een dag verkering kriegen, een maegien naor huus brengen en stiekem wat vrijen bij de veurdeure. Ik kon et me niet indaenken. Eddy leup mit zien maoten bij me langes.

"Hoi, kommandaant."

Ze lachten. Hij keek nog een keer gniezende achteromme, zee wat tegen de jongen bij him, die nog hadder begonnen te lachen. Wa'k mar thuus. Ik keek in de veerte. Daor lag et eilaand. Ik kon een riegeltien rooie dakpannen zien.

Et is ien groot gedrang as de boot op et laeste ofmeerd ligt. Alle meensken perberen as eerste van boord of te kommen. Staorigan drokt et volk achter oons oons de loopplaanke op. De meensken lossen op in de bedrievighied op 'e wal. We lopen op et dörp an. Een klein tippien veur oons uut zie 'k de jonge in et leren jassien lopen. Op gimpies. Ien keer kikt hij half en half loerende achteromme.

"Martin?"

Ik marke drekt an Tom zien stemme dat d'r wat is.

"Martin?"

Ik zegge niks, kieke him alliend mar an.

"Martin, soms overvaalt et me zomar. Ik kan d'r niks an doen. Ie zullen d'r grif wel een hekel an hebben, mar zo bin 'k now ienkeer. Dat weej' wel, hen?"

Ik zegge nog niks. Ik hebbe et al lange in de gaten.

"Martin, we bin hier now toch twie daegen. Ie kun grif wel een peer uurties zonder me. As we hier now om twie ure vandemiddag es weer ofpraoten. Martin..."

"Hij liekt op Alain Delon in zien beste jaoren," zeg ik een betien scharp.

"Vien ie dat ok?"

Hij kikt me half schuldig, half verbaosd an.

"Martin?"

Ik kieke naor him.

"Ik wete daj' me graeg meugen. Ik mag jow ok graeg. Twie ure vandemiddag? Hiere? Ja?"

Ik nikke, blieve staon, en kiekke him nao. Hi'j haelt de jonge op 'e gimpies in. Tegerê lopen ze wieder. Ik zol him naoroepen willen. Smerige ellendeling! Rotzak daj' binnen! Ik zol et uutraozen willen. Ik zol him uutzegenen willen. Ik hool van je, mispunt. Ik hool zo verschrikkelijk vule van je. Mar ik raoze niet. Netuurlik doe ik dat niet. Stel je veur, hier tussen alle volk. Ik beheerse me, zoas ik me altied beheerse. Bange om him kwiet te raeken, want dan zo'k hielemaole niks meer overholen. Ik moet d'r tevreden mit wezen as hi'j tied veur me het. Ik heb gien recht op him, ik weet et, mar wat zo'k him graeg veur mezels hebben. Iene alliend veur mezels.

Verdwaesd kiek ik om me toe, ik stao vrijwel allienig op et aende van de anlegsteiger. Ik pakke de tasse weer op en lope et dôrp in. De tasse breng ik naor et pension, daor we wonder boven wonder nog een kaemer veur iene naacht bezetten konnen. Ik vraoge a'k him zolange argens daele zetten mag. Laeter op 'e dag kommen we dan wel weer, zeg ik.

Ik kon wel es een fiets huren, dan rie ik naor et kampeerterrein. Es kieken a'k et nog herkenne nao zovule jaor. De dôrpsstraote mit de bomen komt me nog hiel bekend veur. Mar veerder? De Spar-winkel zal d'r doe ok wel west hebben. D'r hangt een groot reklamebiljet veur et raem, de rooie kool kost 79 centen et pond. Diskotheek *De Witte Zeeman* was d'r grif niet, pizzeria *Scalini* niet en Rispens Sauna en solarium ok niet. Zokke gelegenheden haj' in die tied niet. Kefé *Bruintje Beer* misschien wel, mar et het doedertied misschien wel een aandere naeme had. Et postkantoor was d'r wel, dat wee'k zeker. Drientwintig jaor leden kocht ik daor de zoemerpostzegels 1962. Mooie postzegels: een petret van Fraans Hals en een slingerklokke van Christiaan Huygens. Et begin van een verzaemeling. In de dôrpsstraote staot een heringkarre en een stallegien waor aj' boeredrup kriegen kunnen. In weer een aander tentien is cranberrywien te koop.

Bij een fietseverhuurbedrief zuuk ik een karregien uut. Een jonge mit een rooie snor en een soldaoteboezeroen an, gefit him mi'j an. De A 55. Ik fietse de straote uut. Even laeter rie ik et dôrp uut, et westen in. De zeewiend wijt om mien braanderige heufd. Ik vule een opkomende heufdzeerte. In et *Posthuus* neem ik een uutsmieter en een poeier tegen de heufdzeerte. D'r ligt altieten nog zaand over de vloer. Krek as doe. Doe bin we d'r ok west. Ik kende et gebouw drekt weer. Nao et eten gao 'k butendeure op een li'j plakkien even in de zonne zitten. Ik zol zo wel slaopen kunnen! Een Duutse femilie komt luud praotende en drok gebaorende, asof de hiele wereld van heur is, et

Posthuus uut. Ik pakke de fiets en doe him van et slot.

Es zien a'k et kampeerterein weeromme vienen kan. Et was midden in de dunen. We hadden een jonges- en een maegieskaamp en midden in et kaamp ston een soortement van staftente daor de schoelemeesters en de tentkommandaanten bij mekeer kwammen. D'r ston een grote vlaggemaste daor de gruuwitte vlagge van oonze schoele an wapperde. D'r zitten foto's van in mien fotoalbum thuus. Twie zwat-wit foto's van een verleuren vekaansie. Mit mekere op 'e boot op 'e hennereize en mit mekaander op 'e grond om de vlagge henne. Ik zitte argens in de midden. Een peer maegies die naost me zitten, staon d'r ginnegappende op. Misschien lachten ze om mi'j in die halvwieze lange loden jasse.

Ik vien et kampeerterein, mar ik kan me in de veerste veerte niet meer veur de geest haelen waor oonze tenten indertied stonnen. Ik doe de fiets op slot en gao lopende veerder naor et strand. Doe zatten we ok vlak bij et strand. Ik zie de zee. Boven van et duun of kiek ik naor de rulende golven, et witte schoem, ik verneme et zooltene vocht op mien lippen. Ik hool van de zee. Ik kan d'r tieden naor staon te kieken. D'r bin mar weinig meensken op et strand. Misschien was et hier wel, laete op 'e aovend, dat hi'j me achterop kwam. Eddy. Kwetsber was ik in die daegen. Kwetsber bin ik vandaege-de-dag. Wonder dat d'r eins zo weinig veraanderd is.

Die aovend wawwe weeromme lopen van de bioscoop in et dörp naor de tenten. D'r was oons een film mit Conny Froboess beloofd, mar die was niet ankommen, dat daaromme kregen we *Marina* veurzet mit Rocco Granata. En hoe hiette die dikke vrouw ok al weer? Trude Herr? Iene lange tritse jongen en maegies leup nao de film weeromme naor et kampeerterein. Et duusterde hadde. Hi'j leup veur me. Eddy. Hi'j begon et lied te zingen.

De tentkommandaant, de tentkommandaant, de tentkommandaant is Mozes.

Binnen de kotste keren zong iederiene mit. Langer was et lied ok niet. Allierend disse acht woorden. Ze galmden me deur de kop. Ik zag de gimmestieklerer naor me kieken. Hi'j lachte. Van dat mement of he'k de man nooit iene tel meer lieden mocht. Mitzingen dee hi'j nog krek niet. Iene die achter me leup stotte me in de zied.

"Mozes!"

Eddy zong et hadste, ik heurde zien stemme boven alles en iedereen uutkommen. Hi'j leup tussen twee maegies in en hadde elk van de maegies een arm om de schoolers sleugen. De blitse jonge van de klasse. De meiden geneuten.

Et was misschien een klein half jaor eerder west da'k die naeme kregen hadde. Tiedens Nederlaans vreug de juffer inienend van welke verienings awwe zoal lid weren. Ik zat veuran en ze vreug et et eerste an mi'j.

"Martin?"

Ik docht nao. Ik was toch nargens lid van? Ik dee niet an sport, ik voetbalde en körfbalde niet zoas de aandere jongen.

"De jongesverieninge, juffrouw."

Sarkastisch gelach.

"De jongesverieninge, Martin, wat interessaant. Wat is dat?"

Gegniffel achter me.

"We kommen ien keer in de veertien daegen bi'j mekaander mit de doomnee. Een soortement vervolg van de zundagsschoele," haffelde ik.

Et gegniffel wodde slimmer. De juffer zee dat ze stille wezen mossen.

"En ie voetballen niet, Martin?"

"Nee, juffrouw."

Ik zag Eddy in de baank naost mienes minachtend naor me zitten te kieken. De juffer keek me vrundelik an.

"Weej' hoevule speulders as d'r in een voetbalploeg mitdoen, Martin?"

"Twaelf?" gokte ik hielemaole van slag.

Sarkastisch gelach.

"Elf," zee de juffer en ze gong veerder de aanderen bi'j langes.

Ik weet nog dat et winter was. In et schoft leupen we op 'e stoepe naost de schoele. De stoepe was glibberig en glad van de richelties ies, die d'r op vaastevreuren weren. Veurda'k d'r arg in hadde trapte Eddy me tegen de voete, zoda'k haost ondersteboven gong.

"Kiek uut, Mozes!"

Hi'j hadde et as eerste zegd.

De tentkommandaant, de tentkommandaant, de tentkommandaant is Mozes.

Ze galmden et spotlied deur de naacht. Bi'j et kaamp verstomde de zingeri'je. Sommigen deuken de tenten in, aanderen gongen mit de lerers in de staftente nog wat naokletsen, weer aanderen laggen in de

zoele aovend bij de vlaggepaol. Ik leup bij de dunen op naor et strand. Boven op et duun kon ik de witte schoemkoppen zien in et locht van de opkommende maone. In de veerte zwinkte et locht van de vuurtoren om de zovule tellen over et eilaand. Doe 'k naor beneden lopen zol heurde ik inienend wat achter me. Eddy.

"Martin?"

Zien stemme klont hies. Van et zingen? Hi'j raekte me an en drokte me van et pad of de dunen in. We leupen een aentien. In een duunpanne drokte hi'j me tegen de grond en gong stief tegen me an liggen.

"Martin?"

Ik zee niks weeromme en waachte gespannen of. Zien haand glee over mien boek en ritste mien broek los. In een peer tellen scheuf hi'j mien en zien klereboel naor onderen.

"Et is lekker, Martin. Ie bin een mooie jonge, Martin."

Ik vuulde zien bos krullen in mien gezicht. Hi'j kwam as eerste hiemende klaor. Ik sleug een aarm om him henne. Et locht van de vuurtoren zwinkte mit een grote boge over oons henne.

Aandere daegs zongen ze et lied weer. Onderwegens naor huus. Misschien dat et in de buurt van Ni'jlaand was. Hi'j zong et et hadste mit. Ik heurde zien stemme weer boven alle ere stemmen uitkommen.

De tentkommandaant, de tentkommandaant, de tentkommandaant is Mozes.

Laeter, docht ik doe, laeter kom ik beslist nog wel es een jonge tegen die aorig veur me is.

Tom was aorig west. Van et begin of an. Hoe lange ken ik Tom aenlik? Een jaor of twaelf. Et was op een verjaordagsfesien west bij Gerard, een schoelekammeraad van vroeger, die in de stad woonde. Misschien dat we mekaander mar een peer keer in et jaor zaggen, mar drekt awwe weer bij mekeer weren, was die oolde vertrouwelijke baand van vroeger d'r weer. Zien vrouw Anja was ok best wel aorig, mar eins was die altied een vremde veur me bleven. Een aorige vremde, mar een vremde, en een klein betien ok nog altied een indringer in een vrundschoep. Op 'e jaordag van Gerard was hi'j d'r west. En ik hadde him die aovend niks biezuunders vunnen.

Et was laete wodden. Te laete. En we hadden dronken. Te vule om nog in de auto naor huus te gaon. Omdat ze meer slaopers hadden,

kregen wi'j ieder een slaopzak en een lochtbedde in de kaemer. Een rokerige kaemer mit een vlut smerige glaezen op 'e taofel, mit kosterig woddende en verkleurende stokkies leverwost op een bi'jzettaofeltien. Ik zette een glassien los. Gerard keek nog even, wat onvaaste op 'e bienen, om de hoeke van de deure en zee welterusten. Ik knipte et locht uut. We trokken oonze boverkleren uut en kreupen in de slaopzakken. We kletsten nog wat nao. Butendeure klapte iene een auto-deure dichte en ree mit een bulte kebaol de straote uut.

Et bleef een menuut of wat stille. Ik heurde dat hi'j verliggen gong. Doe was et weer stille. Allierend zien aosemhaeling was heurber. Ik docht dat hi'j al sleup en wol me ommedri'jen op et ongemakkelijke lochtbedde. Ik hadde et gevulde da'k de hiele naacht gien oge dichte doen zol. Ik miste mien geriefelike twiepersoons bedde. Doe vuulde ik zien haand. Ik verstiefde een ogenblik. Mit zien linkerhaand streek hi'j me deur et haor, mit zien rechterhaand dee hi'j de ritssluting van de slaopzak los. Ien mement mo'k an Eddy daenken. Zien haand glee onder mien t-shirt, over mien boek naor beneden.

"Wi'j wel, Martin?"

Hi'j reuk naor draank. Et kon me niks schelen. Niks kon me meer wat schelen. Ik wol allierend mar bi'j him wezen. Bi'j iene heuren.

"Martin."

"Tommie."

Et begin mit Tom. Onhaandig en knoffelig de liefde bedrieven op 'e kaemervloer bi'j Gerard en Anja. Twaelf jaor mit Tom. Zomar inienend kon hi'j opbellen.

"Ik hole van je, Martin. Ik hebbe nocht om langes te kommen. Bi'j vanaovend thuus, Martin?"

Belde hi'j aanderen op 'e zelde wieze?

"Martin, ik weet niet wat et is, mar soms zie 'k iene en dan bin 'k verleuren. Tot over mien oren. Mar ik komme altied bi'j jow weeromme."

En hi'j plaogde me en ik leut me plaogen. En ik nam alles. Ik mos et wel nemen. Et dee zeer, mar d'r was ja gieniene eers die ooit zegd hadde dat hi'j me echt aorig vun. Tom was de eerste west en zol ok grif de laeste wezen. Zonder him zol et leven hielemaole leeg wezen. Twaelf jaor mit Tom. Zonder Tom. Fragmenten, van vertwiefeling soms, uut een dagboek. Een stel losse pepieren thuus in de lae van mien schriefburo.

30 april 1983: Gisteraovend bin 'k bij Tom west. We hadden ofpraot da'k kommen zol, mar blikber hadde hi'j et vergeten. Doe 'k bi'j him de deure inkwam, was d'r een vremde jonge in de keuken doende de boel wat op te redden. Veurdatt hi'j zien naeme zegd hadde, wus ik al dat et Jos was. Een weekmennig leden doe 'k Tom an de tillefoon hadde, ha'k verneumen dat d'r iene bi'j him in de kaemer was. Jos.

"Hi'j komt hier de laeste tied wel vaeker, Martin. Hi'j zit op 'e MTS en ik helpe him zo now en dan een betien mit zien huuswark. Hi'j wodt twintig in september."

Ik zee d'r niks van. Ik zee nooit wat, mar vuulde me verlore nao dat tillefoontien. Doe 'k Jos gisteraovend zag, was me de aovend aenlik bedurven. Zeuvenendattig bin 'k en jeloers op een jonge van krap twintig. Waoromme snapt hi'j niet dat hi'j me bezeert? Jos gong al rap vot.

"Dag Martin, wat aorig da'k jow now ok es een keer zien hebbe."

"Dag Jos, et was aorig om je hier es te treffen."

En toch, Jos of gien Jos, et wodde ien van de mooiste aovens zo tegere. Hi'j zette een plaete op van Kenny Rogers, kwam naost me op 'e baank zitten en fluusterde al die vertrouwde woorties, doe nam hi'j me mit naor de slaopkaemer. Mar de ere daegs, weeromme onderwegens naor huus, ha'k de auto et liefste an de kaant van de diek zet om een schoffien te janken. Onvolwassen puber van zeuvenendattig.

6 meie 1983: Linda van Dijck zegt in een vraoggesprek in de kraante daj' goeie akteurs zuken moeten bi'j meensken mit eigenschoppen as verlegenhied, kontakt-gestoordhied en melancholie. D'r is grif een goeie akteur in mi'j verlore gaon, Linda. Trouwens as zoks ok veur schrievers opgaot, dan bin 'k grif een groot schriever.

23 meie 1983: Tom belde. A'k een peer daegen mit him naor Drente wil. Hi'j het daor kunde wonen. Et liekt me gezellig. Hi'j vreug hoe veer a'k mit mien ni'je roman bin en a'k et zels krek zo goed vien as et veurige boek. Ik weet et echt niet. Ik kan me goed in David, de ik-feguur van et boek, verplaetsen, et is een ofsplissing van mezels. Mar et brok fantasie in et boek is toch wel wat groter as in et veurige boek.

25 juni 1983: Ik leup mit Tom een aende deur de bos. De knieneziekte is d'r weer. We zaggen een knien daor haost gien beweging meer in zat. Ie konnen him as 't waore anlopen. Zunde. Now bin d'r eindelijk weer knienen en dan hej' die rotziekte d'r weer onder. Et is om de jaor of

wat grif raek.

Op een zaandmenninge midden in de bos zat een halfwassen markloper. Hi'j kon niet vliegen en hi'j kon ok niet al te best lopen. Aj'm dichte ankwammen dan flodderde hi'j nog wel zoe'n betien vot, mar a'k wild hadde, dan ha'k him zo wel pakken kund. Mar wat moe'j mit zoe'n jonge markloper? Aj' trouwens dichte bi'j him kwammen, begon hi'j allemachtig te raozen. Hi'j gaot vanzels dood, krek as de knien. Twie kleine drama's.

Ik fietse weeromme naor et dörp. Wat za'k hier nog langer bi'j dat kampeerterein ommespoeken. A'k de fiets pakke en votrieden wil, heur ik inienend wat in de pollen an de kaant van de weg. Ik zette de fiets tegen een paoltien en kieke. Een knien. De ogen etterig in de kop. Ie kun him zo anlopen aj' dat willen. D'r zit gien gang meer in. Even wiederop zie 'k een verrot kedaver liggen. Fragmenten die bi'jtieden opni'j gebeuren.

9 juli 1983 -morgens- D'r was inienend een allemachtigen hoop kebaol butendeure in de tuun. Een koppeltien eksters dat geweldig tekeer gong. Vuuf eksters hadden iene aandere ekster te pakken. Ze hadden him onder heur op 'e blicke liggen en pikten d'r drok op los. Die iene moch wel wat slimme verkeerds uuthaeld hebben, dat hi'j deur de aanderen zo ofbuisd wodde. Misschien hadde hi'j een nussien leeg roofd dat de aanderen hebben wollen. Misschien hadde hi'j de liefde verklaord an een wiefien van ien van de aanderen. Wie zal et zeggen. Misschien was et een ienling en de ienling wodt now ienkeer altieten pakt in disse wereld. Ik bin mien soortgenoot mar te hulpe kommen en hebbe de vechtende eksters votjacht. Schatterende vleugen ze de bos in.

13 augustus 1983: Ik kreeg een briefien van Tom angaonde mien ni'je boek. Lieve Martin, sund da'k griep had hebbe roke ik gien piepe meer, mar ik hebbe d'r nogal muute mit om et nao te laoten. Ik rookte een protte a'k me niet zo plezierig vuulde en ik rookte graeg a'k mit een uterst plezierig kerweigien an de gang was. Doe ik een aentien op weg was in jow ni'je roman, wo'k zo stomme graeg een piepien opstik-

ken, zo lekker vuulde ik me. Ik hebbe et boek in iene goeze uitlezen. Hoe as de fragmenten in mekeer haoken, vien ik fantastisch. Ie hebben ok een geweldig gevuul veur details. Ie meugen wel een zintuug extra hebben. Wat ie allemaole zien, heuren en ontholen kunnen...

Ik zie de dörpsstraote weer veur me. Ik heure et geluud van een blaffende hond achter ien van de huzen. Ik onthole misschien te vule van vroeger. Te vule zerighied. Meer as gezond veur me is. Ik brenge de fiets weeromme. De jonge mit de rooie snor en de soldaoteboeze-roen pakt him weer van me an. Butendeure knippere ik in et locht van de zunne. Ik haele de tasse uut et pension. Ik zie dat de tasse van Tom naost mienend staot. D'r is gien meenske te bekennen. Ik pakke de tasse en lope d'r mit vot.

Tegenover de anlegsteiger gao 'k op een terrassien zitten. Vanuut de zee wijt de locht van bedurven wier. Naost me zit een jonge die in *Petersons Voegelgids* zit te blaederen. Een maegien brengt me een pilsien. Ik haele de opteerde kraante uut de tasse en strieke him zo goed as 't gaot een betien glad. Et weerbericht beloofde zunne vandaege, 22 graoden en een maotige zudenwiend. Ze hebben aorig geliek kregen.

Een peer schoolejongen patten op et terras gele reklamefoolder-ties rond van pizzeria *Roma*. Ik lusse gien pizza's, verfrommele et kaortien en stop et in et askebakken op et taofeltien. De pils is lekker koold. Et is al lange twie ure west. Tom is in gien velden of wegen te bekennen. Ik hadde et ok niet verwaacht. Hoe vaeke is zoks eerder gebeurd? Flitsen.

Veur et hotel *Rossia* in Moskou. Was et doe een student? Zien naeme bin 'k vergeten. We kwammen him laeter nog es tegen bi'j een balletveurstelling. Ik zwurf allieend deur de stad, bekeek et oervervelende Lenin Museum en kocht van lamlendighied een iesien bi'j Gum.

Bi'j de toren van Belém in Lissabon. Was et doe een zeeman? Zien naeme is me ontscheuten. Nee, Manuel geleuf ik. Laeter kwammen we him nog een keer tegen, doe we van Cascais naor Estoril leupen, bi'j de zee langes. Ik dwaelde allienig deur de stad. Et Rossio-plein mit de bloemestalleries, et drokke verkeer dat om et staandbeeld van de markies van Pombal dinderde. En ik zag in de veerte, hoge boven de Taag, een raodeloze Christus staon mit de aarms wieduut.

Die ienzeme toren van Belém bleef altied mar weer allieend achter.

Vroeger, doe de Portugeze zeeveerdere an heur reizen begonnen en de haeven utzeilden. Now, as naachs de laeste geliefden naor huus toe gaon binnen en de laeste zwarver zien laeste slok uut de draanflesse neumen het. Hier op dit eilaand is gien toren van Belém, hier is alliend een kleine vuurtoren. Ik hebbe een hekel an zoksoorte van torens. Ze kieken uut over de haeven en de zee. Over de plakken waor ofscheid neumen wodt. Datsoorte van torens, et bin synoniemen van ienzemhied.

Ik betaele de pils. D'r is een ni'je boot ankommen. Hi'j lat een ni'je vracht meensken los op et eilaand. Dommiet veert hi'j weeromme naor de vaaste wal. Ik pakke de tasse op en lope de anlegsteiger op in de richting van de boot.

meert 1991

Van Johan Veenstra verscheen bij de Stichting Stellingwarver Schrieversronte:

- Wilde Gaanzen*, verhaelen en riempies, 1974
- Fluitekruud*, verhaelen, 1977
- As de wilde roze bluuit*, gedichten, 1979
- Een vlinder van zulver*, roman, 1981
- Naachs goelen de honnen*, roman, 1984
- Lamert en Lutske*, verhaelen, 1987
- De toren van De Lichtmis*, gedichten, 1988
- Lamert, Lutske en Doerak*, verhaelen, 1990
- Stellingwarver Stiekelstokkies*, radiovertellegies, 1991
- De boot naor Valhöll*, verhaelen, 1992

Et verhael *Dood spoor* verscheen onder de titel *Inkeld spoor* eerder in et Drents Letterkundig Tiedschrift *Roet*.

In *De boot naor Valhöll* lat Johan Veenstra weer aandere kwaliteiten van zien schrieverschop zien. Disse bundel mit ni'je, langere verhaelen liekt een vervolg op 'e bundel *Fluitekruud* (1977), mar lat dudelik zien dat Johan Veenstra him as schriever veerder ontwikkelde het. Zien schrieverschop is tot volle wasdom kommen. De verhaelen bin schreven in de periode feberwaori 1984 tot meert 1991. Et gefte an dat de schriever d'r lange mit „ompakt” het, veur hi'j et manuscript uut hanen gaf. Et verhael *Dood spoor* verscheen eerder in et tiedschrift *Roet*, de aandere verhaelen bin spik-splinter-ni'j. Et bin prachtige verhaelen, die d'r best wel diepe deurgaon. Et is van et beste dat Johan Veenstra in huus het. De bekende Veenstra-thema's wo'n in dit tiende boek van de schriever opni'j wondermooi verwoord: ienzemhied, oorlog, herinnerings an vroeger, de dood en et meenselike tekot. De verhaelen *De jaordag van de keizer* en *De boot naor Valhöll* bin veur mi'j echte literatuur. Zien indrokkende maniere van vertellen en zien geve gebruik van de streektael zorgen d'r nog de hieltied veur dat hi'j ienzem an de top staot. Lao' we dus hiel zunig mit dit telent ommespringen. Ik kieke now al weer uut naor zien volgende boek!

Pieter Jonker